

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Transkulturní komunikace

Otisk studijního oboru v jeho absolventech

Bakalářská práce

Autor:	Tereza Zyklová
Studijní program:	B 7507 - Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Transkulturní komunikace
Vedoucí práce:	Mgr. Zdenka Sokolíčková, Ph.D. M.A.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Tereza Zyklová
Studium:	P131293
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Transkulturní komunikace
Název bakalářské práce:	Transkulturní komunikace: Otisk studijního oboru v jeho absolventech
Název bakalářské práce AJ:	Crosscultural Communication: An Imprint of the Study Program in Its Graduates

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Zdá se, že žijeme ve společnosti a době, v nichž je rozšířená představa o neužitečných (na trhu práce neuplatnitelných) humanitních oborech. Vysokoškolské vzdělávání prochází hlubokou krizí a místo osobnostně formativního zážitku se proměňuje v pouhý na trhu práce uživatelský nástroj. Cílem teoretické části práce je zjistit, zda Transkulturní komunikace v této kritice obstává, či ne, zda jde pozitivním příkladem v obhajobě humanitních oborů a zda dnes vůbec ještě má smysl je hájit. Praktický oddíl představuje nedílnou součást práce a je tvořen výsledky kvalitativního výzkumu - hloubkových rozhovorů - s absolventy Transkulturní komunikace (rok ukončení studia 2013 - 2018, prezenční i kombinované studium). Jeho cílem je zodpovědět, jaké dopady má studium oboru na myšlení a hodnotovou orientaci jeho absolventů skrze reflexi jejich studia, pracovních zkušeností i osobních plánů.

BURKE, Peter. Společnost a vědění II: od Encyklopedie k Wikipedii. Praha: Karolinum, 2013, 405 s. Limes. ISBN 978-80-246-2046-6. HALÍK, Tomáš, Jan RANDÁK a Aleš NOVÁK. K čemu dnes humanitní vědy?. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve vydavatelství Togga, 2008. ISBN 978-80-7308-234-5. HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 4. vyd. Praha: Portál, 2016, 438 s. ISBN 978-80-262-0982-9. NUSSBAUM, Martha Craven. Ne pro zisk: proč demokracie potřebuje humanitní vědy. Přeložil Otakar VOCHOČ. Praha: Vydal Filosofický ústav AV ČR, v. v. i. ve svém nakladatelství FILOSOFIA, 2017, 273 s. Dnešní svět. ISBN 978-80-7007-489-3. LIESSMANN, Konrad Paul. Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění. Přeložil Jana ZOUBKOVÁ. Praha: Academia, 2008, 125 s. XXI. století. ISBN 978-80-200-1677-5. LIESSMANN, Konrad Paul. Hodina duchů: praxe nevzdělanosti : polemický spis. Přeložil Milan VÁŇA. Praha: Academia, 2015, 133 s. XXI. století. ISBN 978-80-200-2530-2. SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. Výzvy pro transkulturní komunikaci. 1. vyd. Ostrava: Moravapress, 2014. 86 s. ISBN 978-80-87853-22-1.

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Zdenka Sokolíčková, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.3.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 29. 11. 2018.

Poděkování

Děkuji Mgr. Zdence Sokolíčkové, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení této bakalářské práce.

Mé díky patří také všem respondentům kvalitativního výzkumu, který je nedílnou součástí práce.

Anotace

ZYKLOVÁ, Tereza. *Transkulturní komunikace: Otisk studijního oboru v jeho absolventech*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 99 s. Bakalářská práce.

Zdá se, že žijeme ve společnosti a době, v nichž je rozšířená představa o neužitečných (na trhu práce neuplatnitelných) humanitních oborech. Vysokoškolské vzdělávání prochází hlubokou krizí a místo osobnostně formativního zážitku se proměňuje v pouhý na trhu práce zužitkovatelný nástroj. Cílem teoretické části práce je zjistit, zda dnes Transkulturní komunikace v této kritice obstává, či ne, zda jde pozitivním příkladem v obhajobě humanitních oborů a zda vůbec má smysl je hájit.

Praktický oddíl představuje nedílnou součást práce a je tvořen výsledky kvalitativního výzkumu – hloubkových rozhovorů – s absolventy Transkulturní komunikace (rok ukončení studia 2013 – 2018, prezenční i kombinované studium). Jeho cílem je zodpovědět, jaké dopady má studium oboru na myšlení a hodnotovou orientaci jeho absolventů skrze reflexi jejich studia, pracovních zkušeností i osobních plánů.

Klíčová slova: Transkulturní komunikace, absolventi, kvalitativní výzkum, Průmysl 4.0, uplatnění, pracovní trh, budoucnost, vzdělávání.

Annotation

ZYKLOVÁ, Tereza. *Crosscultural Communication: An Imprint of the Study Program in Its Graduates*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 99 pp. Bachelor Degree Thesis.

It seems that we live in a society, in a time, where there is a widening consensus about the uselessness (and irrelevancy within the job market) of humanities subjects. University education is going through a fundamental crisis being reduced from a place of character building experiences to simply a workforce utility. The objective of the theoretical section is to determine whether, at this time, Cross-cultural Communication is, or is not, succeeding in counteracting this trend. Moreover, whether it can be used as a positive example in defence of humanities subjects, furthermore whether we should be defending them at all. The practical section presents an integral part of this discussion and is made up of quality research of in-depth interviews with Cross-cultural Communication graduates (with graduation dates ranging between 2013-2018 full-time and part-time). The objective of that section is to answer what kind of influence did studying a humanities subject have on their thinking and values, which it brought to their future studies and work experiences.

Keywords: Cross-cultural communication, graduates, qualitative research, Industry 4.0, employment, labor market, future, education.

Obsah

Úvod	13
1 Terminologie, východiska a koncepce práce,	16
1.1 Terminologie.....	16
1.1.1 Dnešní doba	16
1.1.2 Humanitní obory.....	17
1.1.3 T/transkulturní komunikace	18
1.1.4 Absolventi.....	19
1.1.5 Skoro-absolventi	19
1.1.6 Neabsolventi	19
1.2 Koncepce práce, její cíle a hlavní výzkumná otázka	19
1.3 Teorie výzkumu - zvolená metoda, fenomenologický přístup	21
2 Teoretická část	25
2.1 Transkulturní komunikace	25
2.1.1 O oboru	25
2.1.2 Profil absolventa	27
2.1.3 Základní (volně přístupná) data o absolventech TK	27
2.2 Proč studovat humanitní obory?	30
2.3 Teorie nevzdělanosti	32
3 Výzkumná část	33
3.1 Specifika výzkumu	33
3.1.1 Cíl a koncepce výzkumu.....	33
3.1.2 Stanovení referenční skupiny.....	35
3.1.3 Limity práce.....	38
3.1.4 Respondenti vs. absolventi.....	39
3.1.5 Aktuální uplatnění absolventů	42
3.2 Výsledky výzkumu	44
3.2.1 Absolventi dnes.....	44
3.2.2 Asociace.....	45
3.2.3 Hodnoty a identita absolventů.....	47

3.2.4	Titul jako motivace ke studiu?	49
3.2.5	Akreditace TK	51
3.2.6	Nemožné uplatnění?	54
3.2.7	Co je TK?	57
3.2.8	Osnovy TK.....	61
3.2.9	Stáže a praxe	65
3.2.10	Hlavní devizy TK, potenciál absolventů	66
3.2.11	Budoucnost TK	67
3.2.12	Role T/transkulturní komunikace v dnešní době	68
4	Budoucnost budoucnosti (práce a pracovního trhu)	71
4.1	Kontext – od první ke čtvrté průmyslové revoluci.....	71
4.2	Změna pracovního trhu.....	75
4.2.1	Restrukturalizace pracovního trhu v České republice	75
4.2.2	Obě strany mince.....	76
4.2.3	Kdo (a kdy) bude nahrazen?.....	78
	Závěr	82
	Literatura a použité zdroje	85
	Seznam příloh	88

Úvod

Prvotní ideje vedoucí ke vzniku této práce byly dvě.

Idea číslo jedna – čili prapůvodní nápad podrobit Transkulturní komunikaci systematickému, psanému, kritickému zhodnocení – dozrála v mé hlavě v roce 2017, kdy jsem věděla, že budu své studium tohoto oboru o další rok prodlužovat, a že si mezitím musím nalézt práci, ideálně na plný či zkrácený úvazek, abych zaplatila své životní výdaje, při psaní závěrečné práce jen tak nezahálela a v neposlední řadě, aby můj životopis nezaznamenal v očích zaměstnavatelů dost možná těžko odůvodnitelný „roční výpadek“.

Při hledání zaměstnání jsem se zprvu potýkala nejen se svou ne zcela jasnou představou o tom, co by mne bavilo a co by mi dávalo smysl, ale – jak se záhy ukázalo – i s nedostatečnou kvalifikací (neboť jsem se nemohla prokazovat vysokoškolským vzděláním, které bylo v mnoha pracovních nabídkách vyžadováno, přičemž v některých případech opravdu nestačilo být vysokoškolským studentem, ač s velmi dobrým studijním průměrem). V tu chvíli jsem zřejmě poprvé na vlastní kůži pocítila to, o čem částečně mluví ve své teorii nevzdělanosti profesor Liessmann. Poprvé jsem se opravdu cítila limitována tím, že – byť jen svou vlastní vinou a snad jen prozatím – „nevlastním papír o absolvování vysoké školy“. Mnohdy podle mě totiž opravdu nehrálo roli to, z jaké univerzity, fakulty ani oboru by ono vzdělání, které má vysokoškolský diplom deklarovat, pocházelo. Šlo o nejjednodušší formu selekce kandidátů. Uznávám, zvláště na mnou vybraných pozicích jistě měla své opodstatnění (mnohdy navíc dané velmi striktně „shora“ – konkrétním zákonem / vyhláškou). Na druhou stranu jsem byla a stále jsem přesvědčená o tom, že toho diplom o širší škále kvalit svého majitele či o jeho vhodnosti na tu či onu pozici mnoho nevypovídá.

Donutilo mě to zamyslet se nad sebou, svou vysokoškolskou zkušeností a podrobit kritice i svůj obor. Vyplatilo se mi aktivně studovat Transkulturní komunikaci? „Vyplatilo“ by se to třeba i v případě, že bych nakonec neuspěla u státních závěrečných zkoušek? Jakými devizami mohu jako skoro-absolventka disponovat? A najdu ve změti nabídek, kterých byla v roce 2017 na území Prahy opravdu spousta, alespoň jednu, kde bych mohla své dosavadní znalosti a zkušenosti smysluplně uplatnit? A jak to vnímají „hotoví“ absolventi?

Mezi psaním motivačních dopisů a čtením většinou automatických odpovědí firemních chatbotů („...děkujeme, neodpovíme-li, nemáme zájem...“) jsem si napsala několik bodů, na jejichž základě jsem poté vytvořila esej, a z ní nakonec návrh pro téma rozsáhlejší (třeba bakalářské) práce, která by se pokusila ukázat plusy, jež jsem sama, i za

daných okolností, ve studiu Transkulturní komunikace objevila, a které jmenovali i takřka všichni ostatní studenti a absolventi tohoto oboru, s nimiž jsem na toto téma do té doby mluvila.

Přiznávám, že spíše než dávání odpovědí mi v tu chvíli přišlo klíčové se ptát – nejen na prvo-otázky výše uvedené. Čím konkrétně je specifický „transkulturní přístup“? Co znamená „být transkulturní“? Lze vůbec popsat obecně uplatnitelná „transkulturní hlediska“? Můžeme tak označit nějaký konzistentní étos, který by nebyl jen ve skutečnosti nežitou teorií? Jak je „transkulturalita“ v životě využitelná, v jaké, čím specifické praxi a proč je dobré (možná dokonce nutné?) ji pěstovat, případně pro koho a kým? Existují na trhu práce příležitosti pro uplatnění (s využitím ze studia získaných poznatků a praxí)? A existuje studie dávající „transkulturní přístup“ do kontextu s opravdovými potřebami dnešní doby, respektive potřebami současných zaměstnavatelů v jednotlivých (různorodých) odvětvích? Jakou mají s hledáním práce zkušenost absolventi Transkulturní komunikace? Je dnes studentům umožněno, aby se profilovali úžeji, než jak široce lze celý obor vnímat? Jsou směřováni k tomu, aby se stali experty na komunikaci, nebo ne? A měla by to být jedna z point tohoto studia? A patří Transkulturní komunikace na filosofickou, či na pedagogickou fakultu?

Prvotní vize práce se zrodila na základě výše uvedených otázek. Ne všechny, ale řada z nich se nakonec stala i otázkami výzkumnými, zpracovanými v následujících kapitolách.

Ideu číslo dvě nutnou pro zrod této práce ve svých rukách třímala její vedoucí, Mgr. Zdenka Sokolíčková, Ph.D., která sepsala v podstatě evaluační potřeby katedry do popisu jednoho z navržených témat a nabídla jej studentům Transkulturní komunikace ke zpracování.

Naše cesty i představy o výsledné podobě práce se prořaly v tomto dokumentu, který v sobě nashromáždil data z více než dvaceti rozhovorů s bývalými prezenčními i kombinovanými studenty Transkulturní komunikace a nahlédl do hlav těch, které studium Transkulturní komunikace zasáhlo.¹

Věřím, že právě díky unikátním rozhovorům s absolventy oboru představuje tato práce obohacující čtení. Snad poslouží jako jedna z forem zpětné vazby těm, kteří za oborem stojí, spoluutvářejí jej, denně formují jeho studenty. K užitku může být i potenciálním zájemcům o studium (především těm dosud váhajícím). A snad něco řekne i absolventům oboru, kteří zde mohou nalézt příběhy lidí, s nimiž se setkávali v průběhu svého studia, ale i inspiraci, povzbuzení a možná i jistou útěchu v časech podobných těm,

¹ Převážně jde o absolventy oboru z let 2013 – 2018 a několik málo skoro-absolventů.

které jsem zažívala na začátku své „pracovní pouti“ já, nebo v dobách pro ně jinak nepříznivých.

Pohledem do budoucnosti pracovního trhu, jímž tuto práci uzavírám, jsem se snažila podat čtenáři konkrétnější představu, jak by další cesty absolventů Transkulturní komunikace mohly v budoucnu vypadat, a snažím se nastítnit, zda jsou obavy o uplatnění jejich i dalších humanitně vzdělaných lidí skutečně na místě.

1 Terminologie, východiska a koncepce práce,

1.1 Terminologie

V rámci první kapitoly musí nutně zaznít klíčové pojmy a jejich významy, s nimiž v práci dále nakládám. Uvedená specifika pojmů se mohou od encyklopedických definic lišit, neboť vycházejí z mého předporozumění, případně zasazují dané termíny do kontextu celé práce (čímž jejich význam zužují).

1.1.1 Dnešní doba

V možnostech ani cílem této práce není obsáhnout byt jen většinu podstatných fenoménů současného světa, neboť jeho podobu ovlivňuje mnoho faktorů a sám o sobě je natolik **komplikovaný a komplexní**, že je tato představa takřka utopická i pro rozsáhlá akademická bádání.² Toto snažení navíc ztěžuje jeho **dynamičnost** – vlastnost dnes obzvláště dobře viditelná např. na (exponenciálně) rostoucím technologickém pokroku a sociálně-politickými změnami, které s ním mnohdy souvisí. Dynamiku doby dnes právě v důsledku rozvoje technologií zmiňují s ještě větším akcentem, než s jakým ji zmiňovali kulturní a sociální antropologové v dosavadním zkoumání kultur (a) společností.³

Kultura, utvářená a předávaná generacemi lidí, formuje naši každodennost – od našich hodnot (přes sdílené významy, normy, atd.) až po podobu hmatatelného světa; a právě mohutný technologický progres zapříčiňuje změny v našich strategiích způsobu adaptace na vnější podmínky.

Jinými slovy - žijeme v době, v níž mají rozhodující slovo technologie, a to prakticky ve všech aspektech života lidí. Stojíme sice teprve na úsvitu **doby „technologické“** (vždyť až v 60. letech minulého století byl poprvé komerčně použit první stolní počítač⁴), ale již nyní vnímáme zásadní vliv technologií na podobu našich životů. Umožňují nám nové způsoby navazování sociálních vazeb i snazší „překračování“ geopolitických hranic. Podporují efektivnější **migraci** a stojí za vznikem fenoménu vzájemného přibližování (ve

² Přesto jsem se o to pokusila alespoň tučným vyznačením klíčových pojmů vypovídajícího charakteru.

³ Srov.: MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, 267 s. Studijní texty. ISBN 80-86429-25-3. Str. 32 – 33.

⁴ MAREK, David, Petr NĚMEC, Václav FRANČE, Edita BOLKOVÁ, Kateřina NOVOTNÁ a Kateřina KRCHNIVÁ. *Sdílená ekonomika: Bohatství bez vlastnictví* [online]. Praha, 2017 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://edu.deloitte.cz/m/Content/DownloadPublication/sdilena-ekonomika-2017>. Studie spol. Deloitte. Str. 6.

významu zkracování distance), který nazýváme **globalizace** a jenž má za následek setkávání rozmanitých kultur a natolik hluboké **společenské změny**, že utváření nových subkultur by byl jen začátek jejich seznamu.⁵

Ano, skutečně už dávno nejde o to, jestli budeme žít spolu, ale o to *jak*. A nové technologie tuto skutečnost jen akcelerují.⁶ To díky nim zažíváme jako civilizace ještě před nedávnem nepředstavitelný **blahobyt** a **ekonomický rozmach** napříč kontinenty. V této bezprecedentní situaci současného světa je však stále náročné pěstovat schopnost překračovat dosud nesmazané hranice rozličných lidských skupin tak, aby mezi nimi mohl fungovat dialog. Fakt, že kulturním odlišnostem čelíme stále častěji, z nás totiž ještě nečiní odborníky na to, jak ony odlišnosti respektovat, natož jak je překračovat a jak z nich v ideálním případě těžit.⁷ V Západním světě to dosvědčuje fenomén rostoucí **polarizace** společností, popularity nacionalistických hnutí, vliv populismu i fundamentalismu. Ocítáme se v době **postfaktické**⁸.

Tím se dostávám k poslední ze zde vypíchnutých charakteristik současnosti, již nemohu s ohledem na předmět a téma této práce zapomenout. Jde o současnou obecně rozšířenou představu o neužitečných, na trhu práce neuplatnitelných humanitních oborech. Svou roli zde sehrává i **devalvace vzdělání a vzdělávání**, kterou popisuje například profesor Liessmann, ale i další odborníci.

1.1.2 Humanitní obory

První úroveň hierarchické klasifikace oborů FoS⁹ uvádí šest hlavních oborů vzdělávání:

1. *Přírodní vědy*

2. *Inženýrství a technologie*

3. *Medicína a lékařské vědy*

⁵ Reflektovat tyto celospolečenské změny, odhalovat společné kořeny a nacházet případně potřebná řešení aktuálních výzev si klade obor Transkulturní komunikace za cíl. Podrobněji o tom píšu ve 2. kapitole.

⁶ Jejich roli v našich životech, se zvláštním ohledem na absolventy TK, jsem se proto rozhodla zpracovat ve 4. kapitole. V osnovách Transkulturní komunikace se samostatná reflexe tohoto fenoménu dosud nenachází.

⁷ *Transkulturní komunikace* [online]. Hradec Králové: [cit. 2018-10-23]. Dostupné z: <http://transkulturnikomunikace.cz>.

⁸ Postfaktická nebo také postpravdivá – tak zní podle všeho médii hojně skloňované označení pro aktuální epochu. Prestižní slovník Oxford Dictionary dokonce zvolil anglický originál slova (post-truth) slovem roku 2016.

⁹ Klasifikace v Oblasti vědy a technologie (Fields of Science and Technology) = “FoS 2007”. Srov.: *Metodika ke Klasifikaci oborů vzdělávání (ISCED-F 2013)* [online]. 2013 [cit. 2018-10-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/37519282/cz_iscsed_f_metodika.pdf/fa192327-9b96-425c-9e19-a87a8cb2a06f?version=1.0.

4. Zemědělské vědy

5. Společenské vědy

6. Humanitní vědy.

V práci užívaný termín *humanitní obory* však odkazuje nejen k univerzitnímu studiu tzv. *humanitních (či duchovních) věd* (podrobně definovaných vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy). Nakládám s ním v širším, neoficiálním významu tak, jak je dle mého pozorování zjednodušeně vnímán českou veřejností. Humanitní studia jsou běžně „házena do jednoho pytle“ se společenskými vědami. (Běžně se tedy jedná například o umění, jazyky, žurnalistiku, vzdělávání a výchovu, filosofii, historii, psychologii a další vědy o lidském chování.) Mnohdy k těmto dvěma oborům bývají „přihazovány“ i vybrané podobory (např. ekologie) spadající jinak do přírodních věd, a naopak – „na milost“ je brána například společenskovědní ekonomie. Kritériem se tak stává domnělá náročnost oborů a jejich rovněž domnělá „uplatnitelnost“ (rozuměj spíše prestiž z hlediska obchodu, průmyslové výroby).

1.1.3 T/transkulturní komunikace

Transkulturní komunikaci lze v mantinelech této práce uchopit dvěma způsoby:

1) V obecném smyslu představuje sousloví *transkulturní komunikace* schopnost analyzovat rozmanité kulturní jevy, což vyžaduje jejich chápání v širším historickém a sociálním kontextu, porozumění kultuře a její podmíněnosti, porozumění člověku a vědomí společné lidské vzájemnosti.¹⁰

2) Ve smyslu studijního oboru se jedná o v českém prostředí unikátní, humanitně orientovaný studijní obor **Univerzity Hradec Králové**, který si klade za cíl předat studentům schopnosti, znalosti a dovednosti zmíněné v předchozím bodě, a to v průběhu tříletého bakalářského studia.

Pro odlišení první a druhé varianty jsem zvolila jejich odlišný zápis: pro první, obecně užívanou variantu, jsem zvolila zápis bez velkých písmen – tedy „**transkulturní komunikace**“. Využitím velkého písmene na začátku sousloví pak chci odlišit studijní obor. Právě a jenom pro označení oboru („**Transkulturní komunikace**“) používám i studenty a učiteli běžně užívané zkratky jako „TK“ a „transkulturka“. Vše dále zapisuji bez uvozovek.

Ve výjimečných případech se uchyluji i k obojetné variantě zápisu – „**T/transkulturní komunikace**“. Tento zápis značí, že v daném kontextu nezáleží na tom, je-

¹⁰ Srov.: Univerzita Hradec Králové. Studijní obory [online]. Hradec Králové [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs-CZ/UHK/Studium/Studijni-obory.aspx>.

li za předmět věty považován obor TK, nebo transkulturní komunikace v obecném smyslu, a lze si tak za něj dosadit obé.

1.1.4 Absolventi

V kontextu této bakalářské práce se absolventem rozumí každý, kdo úspěšně dokončil studium Transkulturní komunikace, a je proto nositelem titulu bakalář.

Absolventy spolu se skupinou *skoro-absolventů* (termín vysvětlen níže) dále také označuji jako respondenty, neboť právě oni odpovídali na otázky pokládané v rámci výzkumné části této práce.

Tzv. profil absolventa Transkulturní komunikace, tedy popis kvalit, jimiž by měli absolventi oboru po dokončení studia disponovat, je obsažen ve druhé kapitole.

1.1.5 Skoro-absolventi

Termín *skoro-absolvent* jsem si ušila na míru pro svou potřebu odlišit od skutečných absolventů ty, jimž k úspěšnému dokončení studia TK schází obhájení bakalářské práce či složení oborových státních zkoušek, a nejsou tudíž *zatím* nositeli titulu bakalář. Absolvovali však již všechny povinné předměty (s možnou výjimkou předmětů Bakalářská práce 1 a 2).

Všichni skoro-absolventi studium tzv. prodlužují. Aktuálně tak mají studium běžící, přerušené, či uzavřené (připravují se již jen na státní zkoušky), nikoli ukončené.

Jak je více rozvedeno ve třetí kapitole, zpětnou vazbu skoro-absolventů vnímám ve srovnání s tou od skutečných absolventů jako velmi podobně relevantní.

Všichni oslovení skoro-absolventi, dle svých slov, plánují studium Transkulturní komunikace dokončit.

1.1.6 Neabsolventi

Jako neabsolventy v této práci označuji všechny ty, kteří v minulosti nastoupili ke studiu TK, avšak (z rozličných důvodů) toto studium nedokončili.

Neabsolventi mají studium TK ukončené, nikoli pozastavené („přerušené“), a již se neplánují ke studiu TK vrátit.

1.2 Koncepce práce, její cíle a hlavní výzkumná otázka

Práce je koncipována do několika částí, přičemž zastřešující, tedy hlavní výzkumnou otázkou práce je: **Jak absolventi reflektují studium TK v profesním a osobním životě?**

Stěžejní částí práce je kvalitativní výzkum s absolventy a skoro-absolventy (prezenčního i kombinovaného studia), který probíhal v rozmezí měsíců leden až květen roku 2018. Samotný výzkum se skládal zhruba ze třiceti otevřených a jedné částečně uzavřené otázky. Bližší popis koncepce výzkumu (specifika provedeného kvalitativního šetření) je obsažen v kapitole č. 3 – Výzkumné části práce. Toto šetření je dále doplněno dvěma na sobě v podstatě nezávislými teoretickými částmi.

První z nich tvoří druhou kapitolu a navazuje na obecný úvod práce. Jejím cílem je popis aktuálního stavu (nejen českého) vysokého školství, s přihlédnutím nejen k aktuálnímu mediálnímu obrazu humanitních oborů, ale velmi stručně i k Liessmannově teorii nevzdělanosti. Druhá kapitola tak přináší úvahu o hodnotě „vzdělání“ aktuálně předávaného v prostředí našich univerzit a zasazuje je do kontextu – přináší aktuální data, která mapují české vysoké školství. Dále se snaží potvrdit / vyvrátit mýtus ohledně uplatnitelnosti absolventů humanitních oborů. Zamýšlí se, ještě dříve, než se o totéž ve svých odpovědích na výzkumné otázky pokusili bývalí studenti Transkulturní komunikace, nad smyslem studia humanitně orientovaných oborů, a snaží se nahlédnout hodnotovou orientaci absolventů (ačkoli doložit právě toto konkrétními studii se nakonec ukázalo jako utopická představa, neboť dohledané studie nebyly tvořeny relevantní skupinou respondentů).

Druhá z teoretických částí práce, ta závěrečná, se věnuje širšímu vhledu do budoucnosti. Hlavním důvodem pro zařazení této kapitoly byla především snaha o rozvalu nad budoucím¹¹ profesním uplatnění absolventů. Jedná se o reakci na mé stávající profesní působení, ale zároveň i na vyřčené obavy některých dotazovaných absolventů.

Cílem tohoto úseku práce je díky predikcím futurologů a odborníků na vývoj pracovního trhu normalizovat a zároveň zmírnit obavy z budoucího profesního uplatnění, a to nejen mezi studenty TK a podobných humanitně orientovaných oborů, ale obory napříč. Jsme totiž zřejmě na počátku rozsáhlé transformace pracovního trhu, která může již dnes znepokojoval mnohé – i tzv. technicky orientované lidi. Neznáme sice přesnou podobu změn, které nové technologie, změny v průmyslu a rostoucí blahobyt přinesou, jejich rozsah si dnes dokonce ani neumíme dostatečně dobře představit, to by však samo o sobě nemělo být důvodem k pesimismu. Naopak, závěry, které v této části práce přináším, mohou být povzbudivé – a pro humanitně orientované absolventy obzvláště.

¹¹ v horizontu příštích třiceti let

V obou zařazených, výše popsaných teoretických částech práce se nakonec vždy dostávám i k obecné obhajobě humanitních oborů – jejich smysluplnosti pro osobní život studentů/absolventů i jejich uplatnitelnosti na trhu práce.

Věřím, že výsledky v této práci publikovaných rozvah (ať už mých, nebo dotazovaných absolventů) mohou posloužit jako užitečný stimul k přemýšlení nad budoucností, a to jak osobní, tak oboru TK či humanitních oborů obecně.

1.3 Teorie výzkumu - zvolená metoda, fenomenologický přístup

Celá tato práce je vystavěna na myšlence využití možností kvalitativního výzkumu, konkrétně rozhovorů se skoro-/absolventy, a jeho neoddiskutovatelných výhod – získání podrobného popisu a hloubkového vhledu při daném zkoumání, porozumění přímé zkušenosti respondentů s oborem TK, s jejich následným uplatněním na pracovním trhu či při dalším studiu na VŠ (a přijímacích řízeních s ním spojených).

Oproti kvantitativnímu výzkumu umožňuje kvalitativní výzkum citlivě zohlednit kontext životních situací respondentů a měnících se podmínek pro studium i profesní uplatnění.¹²

Fenomenologie jako výchozí přístup

Výzkumná část práce byla uchopena optikou fenomenologie, jejíž klíčovou předností je především to, že umožňuje (respektive si klade za cíl) analyzovat prožitou zkušenost respondenta/ů se specifickým fenoménem: zde tedy zkušenost skoro-/absolventů se studiem Transkulturní komunikace a hledáním následného uplatnění (ať už na pracovním trhu či v dalším akademickém působení).

V souladu s kritickým přejímáním filozofické fenomenologie, tedy přístupu německého filosofa Edmunda Husserla, a jejím aplikováním na sociologické otázky, byli jednotliví respondenti vyzváni, aby vyprávěli o své zkušenosti a reflektovali, jaký pro ně měla význam.¹³

Subjektivní zkušenost dotazovaných by měla být popsána jazykem, který je jim blízký, bez zahrnutí teoretických konstruktů. I pro výzkumníka platí, že si musí uvědomit a následně vyloučit všechny své zaujatosti, předsudky a osobní teorie, jež by mohly zkoumání ovlivnit. Při rozhovorech s mnohdy blízkými lidmi byla tato zásada obzvláště náročná. Pomohla tomu však příprava a pečlivá formulace výzkumných i doplňkových otázek. Nesměly být návodné, ale zároveň měly (dle dalších zásad pro fenomenologické

¹² HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Str. 46 - 49.

¹³ Srov.: HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Str. 76 - 77.

šetření) vyjadřovat výzkumníkovu schopnost naslouchat a vytvářet s respondentem „empatické spojení“.

Jak popisuje Hendl ve své knize o kvalitativním výzkumu: *„V rámci fenomenologické studie se vytváří popis a interpretace sdělených prožitků a výsledkem je text, který zní pravdivě pro toho, kdo měl danou zkušenost s daným fenoménem, a poskytuje vhled pro toho, kdo ji neměl.“*¹⁴ Dochází tak k rekonstrukci struktur přirozeného světa.

Dle přístupu fenomenologické sociologie dávají sociálním faktům význam a smysl sami jedinci, a to svou duchovní interakcí (což nakonec dělá i ze společnosti samé jev, jenž je vytvářen, znovu neustále obnovován a rekonstruován).¹⁵

Dva vybrané postupy výzkumného šetření, média rozhovorů

Z možných postupů kvalitativního zkoumání jsem si vybrala fenomenologickému přístupu blízký „rozhovor pomocí návodu“. „Návod“ zde představuje předpřipravený scénář pro průběh rozhovoru ve smyslu seznamu otázek či témat, jež chce tazatel v rámci interview probrat. Tvoří tedy pro srovnávání odpovědí více respondentů nutnou kostru, která badateli pomáhá mít na paměti hlavní směry, jimiž by měl rozhovor vést. Není však nijak limitující co se týče pořadí otázek či jejich přesného znění. Dává tazateli i dotazovanému příjemnou volnost, možnost nechat rozhovor autenticky plynout, přeformulovávat otázky dle potřeby dané situace. Oproti strukturovanému interview bere lépe v úvahu rozdíly mezi respondenty.

Návod tedy tvoří kostru polostrukturovanému průběhu rozhovorů. Takto vedená interview vyžadují od výzkumníka aktivní naslouchání dotazovanému a poučenou situační moderaci. Zodpovědností tazatele je vytvářet ideální podmínky pro vyjádření individuální zkušenosti respondentů, a to v dostatečném rozsahu ke každému ze zvolených podtémat. Výzkumník by měl umožnit případné odbočení od hlavního tématu, jež může vést ke zjištění zajímavé zkušenosti alespoň vzdáleně spojené s tématem.¹⁶ Je však na jeho zodpovědnosti, aby se ve vymezeném čase dotkl alespoň většiny zkoumaných témat a nezůstal jen v hlubinách jednoho z nich. Toto je nutné pro možnost pozdějšího srovnávání vícera rozhovorů.

¹⁴ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Str. 128.

¹⁵ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Str. 76 - 77.

¹⁶ V kontextu této práce tedy vede daný postup k získání originální zpětné vazby na obor TK.

Tento postup výzkumného šetření mi umožňoval obsáhnout všechny vybrané okruhy: **zhodnocení studia Transkulturní komunikace, profesní život a uplatnění absolventa na trhu práce, osobní život a vliv studia na hodnoty absolventů.**¹⁷

Postup výzkumu se však v průběhu výzkumu měnil, a to vlivem několika faktorů, mj. časovou vytížeností respondentů, jejich ochotou účastnit se osobního setkání či faktem, že dlouhodobě pobývají mimo Českou republiku. Původní myšlenku mluvit se všemi respondenty osobně v rámci maximálně hodinových setkání jsem tak musela poměrně brzy od začátku výzkumu přehodnotit.

Funkčním a minimálně pro část respondentů i vhodným řešením se ukázalo být vedení rozhovorů přes Skype. Ne pro všechny výzkumy by bylo možné použít toto médium, ale v tomto bádání nehraje prostředí rozhovorů nijak významnou roli, budeme-li mít na paměti snad jen zajištění komfortu pro respondenta, což však platí i pro osobní setkání a Skype jako prostředek v tomto ohledu situaci nijak neztěžuje.

Pro přesně polovinu z celkového počtu respondentů jsem ale musela zvolený postup změnit ještě razantněji. Mnozí absolventi se sice nemohli nebo nechtěli zúčastnit osobních a Skype rozhovorů, byli však ochotni zapojit se do dotazníkového šetření.

Dotazník byl vytvořen přesně dle scénáře, který jsem jinak využívala pro vedení všech osobních a Skype interview. Tvořily jej výše uvedené, tučně zvýrazněné okruhy, pod něž spadá cca třicet otevřených a jedna polo-uzavřená otázka („doplňovačka“). Respondenti byli předem upozorněni, že mají odpovídat jen na otázky, které jim osobně přijdou relevantní, a mohou se v rámci nastíněných témat rozepsat i volně. Všichni z takto zapojených účastníků výzkumu byli také požádáni o krátký návazný rozhovor / telefonát. V tomto krátkém hovoru jsme se ústně věnovali už pouze těm odpovědím, které mi po zhodnocení dotazníku nebyly zcela jasné, pro správné citování vyžadovaly dovysvětlení či uvedení dalších informací.

Jsem si vědoma problematičnosti změny výzkumného postupu v průběhu výzkumného šetření. Níže se však pokusím obhájit, proč bylo dle mého názoru ku prospěchu výzkumu a proč spíše zhodnotilo jeho výsledky, než naopak.

V první řadě: u obou zvolených postupů byla uplatňována zásada dodatečného dotazování. Za jednu z hlavních zásad kvalitativního výzkumu lze požadovat nutnost, aby měl výzkumník možnost ptát se respondentů na detaily jejich zkušenosti a podrobnější data, čímž omezí chyby v následné interpretaci jednotlivých výpovědí, které by jinak mohly vzniknout vinou zkratkovitých, neúplných odpovědí respondenta. Tímto postupem lze také předejít nežádoucím důsledkům promítání vlastního předporozumění,

¹⁷ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Str. 178 - 179.

předpojatostí a mentálních osnov do interpretovaných odpovědí respondentů. Protože se mi podařilo dodržet tuto podmínku u všech uskutečněných rozhovorů, věřím, že se mi hlavním zásadám kvalitativního výzkumu podařilo dostat.

Vzhledem k tomu, že jsem se s respondenty dotazníků nakonec také (většinou telefonicky) spojovala, může se zdát tento postup jako nelogický. Avšak zmíněný „doptávací“ telefonát trval jen několik málo minut, tedy zlomek celkového času přímých rozhovorů. Časová flexibilita při vyplňování dotazníku byla další z neoddiskutovalitelných výhod. Nebylo třeba, aby respondenti odpovídali na všechny otázky v jednu vymezenou chvíli, mohli otázkami procházet průběžně, dle svých časových možností, případně se k nim i zpětně vracet. Měli tak dostatek času, aby si promysleli své odpovědi, což dle mého pozorování spíše pozitivně ovlivnilo výpovědní hodnotu jejich odpovědí.

Původně jsem měla za to, že vyplnění dotazníku zabere absolventům méně času. Ukázalo se ale, že nad dotazníkem strávili zhruba stejné množství času, jako by věnovali přímému rozhovoru se mnou. Flexibilitu a možnost rozvahy však respondenti jako hlavní benefity tohoto postupu potvrzovali a velmi vítali.

Jakkoli si myslím, že byly výzkumné postupy zvoleny pro řešení výzkumné otázky správně, nelze rozhodně říci, že by neměly své limity. O nich více píšu ve třetí kapitole.

Zpracování a zobrazení dat

Výsledné zpracování dat je tvořeno kompilací odpovědí respondentů, již jsem prováděla na základě kódování klíčových slov typickým pro kvalitativní výzkum, dle Hendlem popsané metodologie. Součástí této práce nejsou přepisy všech rozhovorů.

Jakkoli Hendl tato tvrzení problematizuje, říká se o kvalitativním výzkumu i mezi jeho metodology, že tak lze označit v podstatě každý výzkum, „(...) jehož závěrů se nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace“¹⁸. To však neznamena, že se čísla nemohou objevit v jeho výsledcích. Číselné hodnoty ve své práci samozřejmě uvádí. Statistická data jako počet respondentů vůči absolventům, poměr zúčastněných žen a mužů či prezenčních a kombinovaných studentů, průměrná délka studia apod., jsou její nedílnou součástí, a to v čitelné, graficky zpracované podobě dle zásad běžného zobrazování dat kvalitativního výzkumu.¹⁹

Většina z grafů je zařazena v samotném textu práce, jen jediné schéma je součástí příloh. Veškeré grafy, u nichž není uveden jiný zdroj, vycházejí ze zjištěných a zde publikovaných dat a jsou vlastní výroby.

¹⁸ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Str. 45.

¹⁹ Srov.: HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Str. 217 - 220.

2 Teoretická část

2.1 Transkulturní komunikace

2.1.1 O oboru

Na rozdíl od zahraničních univerzit střední i západní Evropy či USA, je v Česku obor TK poměrně novým počinem. Nalézt jej v českém prostředí je možné pouze na Univerzitě Hradec Králové. Má však hlubší kořeny v tvůrčích a publikačních aktivitách svých pedagogů, která tvoří významný podíl vědeckých a výzkumných výsledků univerzity.

Snažit se dokonale popsat T/transkulturní komunikaci je podobně ošemetné (a v důsledku nemožné), jako chtít vyčerpávajícím způsobem postihnout samotnou *transkulturalitu*²⁰. Zdálo by se na první pohled, že bude situace snazší při hledání správných slov o Transkulturní komunikaci – konkrétním studijním oboru jasně ohraničeném zdi královéhradecké univerzity. Skutečnost však je, že i zde se dostáváme do bez nadsázky filosofických vod o podstatě věcí. Určitě zde tedy vyčerpávajícím způsobem nerozkryji pointu studia TK. O zřetelné vyslovení její mise se ale přesto pokusím.

TK vede své studenty k uchopení konceptu transkulturality, hledání jejích hranic a rozličných perspektiv. Se zřetelem na kulturní rozdíly (a častokrát jim navzdory) pomáhá objevovat univerzální lidské rysy, které pak dopomáhají překračování odlišností a vytváří prostor pro možná setkávání a dialogy lidí napříč kulturami. Neznamená to, že by snad obor, resp. jeho představitelé aspirovali na vytvoření manuálu interkulturního dialogu. Pro obor platí totéž jako pro transkulturní komunikaci v obecném smyslu: „*Neklade si za cíl stanovovat a rýsovat nějaká striktně definovaná epistemologická a deontologická pravidla dialogu. (...) Je odvážnou, ale ve své podstatě nikdy ne sebejistou a zakončenou cestou ke člověku v kultuře,*“²¹ v celé její spletnosti. Transkulturní komunikace zkoumá podmínky, díky kterým je možné překračování dosud nastavených hranic. A ačkoli nepředpokládá samozřejmé vzájemné obohacování, klade si za cíl posilovat schopnost empatie, propojování a prolínání jinakostí.²²

²⁰ O složitosti pojmu transkulturalita se lze více dočíst hned v několika publikacích vyučujících TK. Např. v knize Františka Burdy – *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva* (citace níže).

²¹ BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016. ISBN 978-80-7325-402-5. Str. 65.

²² Transkulturní komunikace. *Transkulturní komunikace* [online]. Hradec Králové: [cit. 2018-10-23]. Dostupné z: <https://www.transkulturnikomunikace.cz/>

K lepšímu uchopení transkulturality, a tak i oboru TK, dále jistě přispěje i pokus o uchopení jejího uplatnění. Jím je tzv. transkulturní přístup. Ten se realizuje na úrovni osobního setkávání se zkušeností a příběhy konkrétních lidí a usiluje o překonávání stereotypizací, předcházení konfliktů, diskriminace, podporu pluralitního myšlení, otevřenosti a občanského přístupu.²³

Studium, jak také vyplývá z níže publikovaného výzkumu, rozvíjí kritické myšlení studentů a posiluje jejich schopnost orientovat se v postfaktické době a jí příznačné všudypřítomné změti informací. „*Náplň studia reaguje na potřebu vzdělávat celostně a vychovávat k tříbení názorů na základě solidních znalostí vlastního kulturního zázemí a pochopení mechanismů vzniku a proměn kulturních systémů.*“²⁴ Jinými slovy, současný svět před nás staví neustále nové požadavky a T/transkulturní komunikace je jednoduše aktuální výzvou, protože na ně zvládá reagovat.

Uznávám, pro nezasvěcené dosud mohlo jít jen o neuchopitelnou abstrakci, jen velmi těžko představitelnou v praxi. Zaměřím se nyní více na praktické detaily, ale věřím, že bylo užitečné nejprve nastínit, že si TK už ze své podstaty neklade malé cíle. To se nutně odráží v širokém záběru oblastí, jimž se věnují výukové bloky a předměty oboru. Patří mezi ně: kulturní antropologie, filosofická antropologie, teorie etiky a jejich aplikace (například v oblasti různých setkání a střetů civilizací), osobnostně-komunikační rozvoj (jako např. psychologie komunikace či psychoterapie), základy sociologie, interpretace, religionistiky, historie, mediálních studií a zvláště v posledních letech i jazykových dovedností.²⁵ Vyučované okruhy TK se sice v průběhu let dočkaly určitých úprav či mírných změn v důrazu na jednotlivé složky výuky, jádro studia je však již od jeho počátku stejné.

Hodnotné bylo pro rozvoj a kvalitu oboru získání prostředků Evropského strukturálního fondu z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost, které katedře umožnily realizovat mnohé akce pro studenty i pedagogy (exkurze, konference) či vydat množství cenných akademických publikací zdejších vyučujících.

Výraznější úpravu však sylabus TK zaznamenal až změnou akreditace oboru v roce 2015, což vedlo ke změně studijního programu TK – *specializace v pedagogice* se změnila na *humanitní vědy*. To mělo přímý vliv na studijní osnovy: znamenalo to odpadnutí původního (čtvrtého) pilíře oboru, jehož smyslem byla odborná příprava absolventů pro

²³ BURDA, František: Za hranice kultur: Transkulturní perspektiva. Str. 68 – 69.

²⁴ Transkulturní komunikace. *Absolvent* [online]. Hradec Králové: [cit. 2018-10-23]. Dostupné z: <https://www.transkulturnikomunikace.cz/absolvent>.

²⁵ Transkulturní komunikace. *Předměty* [online]. Hradec Králové: [cit. 2018-10-23]. Dostupné z: <https://www.transkulturnikomunikace.cz/predmety>.

uplatnění ve školství – při výuce dříve zamýšleného předmětu Mezikulturní výchova²⁶. Pro nově nastoupivší studenty TK to znamenalo poměrně razantní proměnu sylabu. Předměty týkající se pedagogiky (propedeutika, psychologie apod.) byly nahrazeny vyšší hodinovou dotací pro předměty ryze oborové (např.: antropologie, etika, filosofie) a došlo k zavedení nového povinného předmětu (praxe v neziskové organizaci). Studium také nově nebylo třeba završit státní závěrečnou zkouškou z pedagogiky a psychologie.

Tuto změnu z pohledu svého i absolventů dále rozvádím ve Výzkumné části práce.

2.1.2 Profil absolventa

Jaký je ideální absolvent TK?²⁷ Dokáže se vyznat v množství často protichůdných informací, má široký kulturní rozhled, umí konstruktivně komunikovat, číst a psát nejen odborný text, prezentovat své znalosti nebo organizovat vzdělávací akce. Orientuje se v tématech, která hýbou společností, jako je migrace, nárůst xenofobie nebo rychlé kulturní či geopolitické změny. Pro pracovní trh je atraktivní tím, že umí vyhodnocovat aktuální dění, pružně na něj reagovat a přistupovat k soudobým výzvám bez předsudků. A jak sama katedra sebevědomě hlásá: „(...)Vysokoškolsky vzdělaní lidé, kteří mají odbornou průpravu pro překonávání kulturních bariér, budou čím dál žádanější, ať už ve školství, zdravotnictví, státní správě či neziskovém sektoru.“²⁸

2.1.3 Základní (volně přístupná) data o absolventech TK

Ještě v prvním čtvrtletí roku 2018 bylo možné veřejně dohledat jmenný seznam všech absolventů na webových stránkách UHK. Zřejmě v souvislosti s tím, že vešla v platnost směrnice známá pod názvem GDPR, byl však tento online seznam z webu univerzity odstraněn.

Ačkoli již nemohu uvést přesný zdroj, neboť jsem si v té době nezapsala dříve platný link, základní data o absolventech TK jsem čerpala právě z tohoto tehdy dostupného seznamu. Díky němu jsem zjistila, že:

V roce 2013 ukončili své studium TK historicky první absolventi. Jednalo se o 14 studentek prezenční formy studia²⁹. Své studium v tento rok ukončily pouze ženy.

²⁶ Ideje mezikulturní výchovy nebyly nakonec realizovány v samostatném předmětu, jenž by se stal součástí výukových plánů základních či středních škol. V prostředí škol však byly zohledněny a posíleny v osnovách předmětů *občanská výchova / výchova k občanství / jejich obdobách*.

²⁷ podle katedrou oficiálně komunikovaného profilu

²⁸ Transkulturní komunikace. *Absolvent* [online]. Hradec Králové: [cit. 2018-10-23]. Dostupné z: <https://www.transkulturnikomunikace.cz/absolvent>.

²⁹ Kombinovaná forma studia byla otevřena až později, takže první její absolventi se objevují až v roce 2016.

V roce 2014 ukončilo studium 18 studentů TK, všichni prezenční formy studia. Konkrétně se jednalo o 16 žen a 2 muže.

V roce 2015 ukončilo studium 11 studentů TK, všichni prezenční formy studia. Konkrétně šlo o 10 žen a 1 muže.

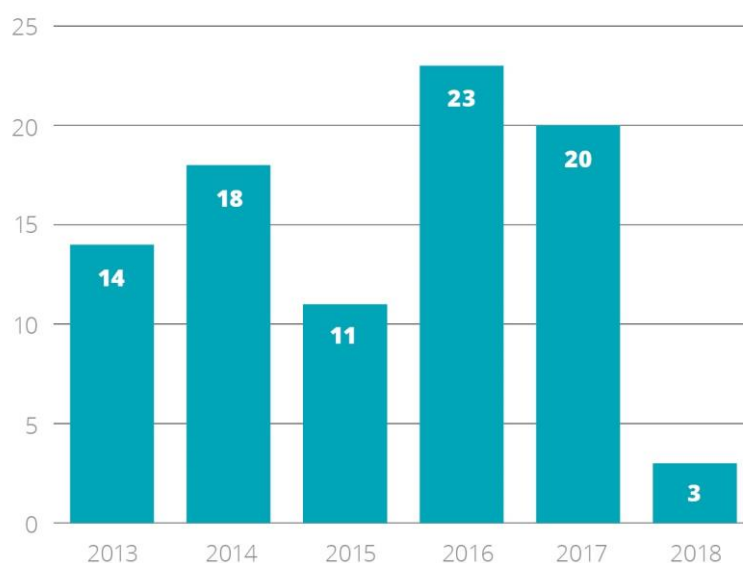
V roce 2016 ukončilo své studium TK 23 studentů, z toho 13 studentů prezenční, 10 kombinované formy studia. Z 23 těchto absolventů bylo 5 mužů – 2 studenti prezenční, 3 studenti kombinované formy studia. Absolvujících žen bylo celkem 18, 11 z nich studovalo prezenční a 7 kombinovanou formu studia.

V roce 2017 ukončilo své studium TK 20 studentů, z toho 15 studentů prezenční, 5 kombinované formy studia. Z těchto 20 absolventů byli 2 muži – oba studovali prezenční formu studia. Z 18 absolvujících žen bylo 13 studentek prezenční formy a 5 kombinované formy studia.

K březnu 2018, který tvoří časovou hranici pro tuto práci, měla katedra další 3 absolventky, 1 kombinované a 2 prezenční formy studia, avšak v průběhu roku dojde ještě k navýšení tohoto počtu.

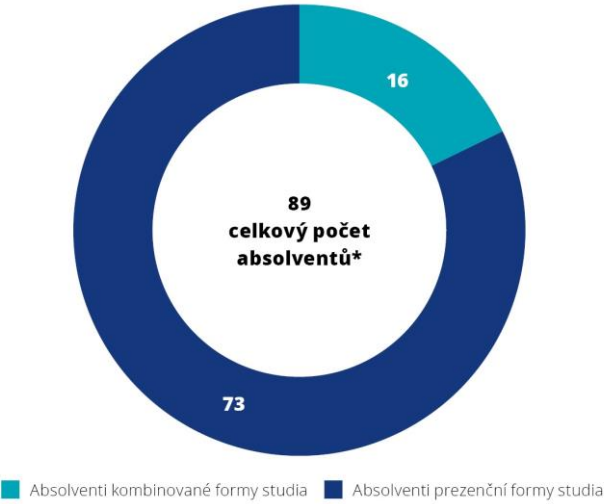
Počet absolventů TK v daných letech

*počet absolventů je platný k březnu 2018

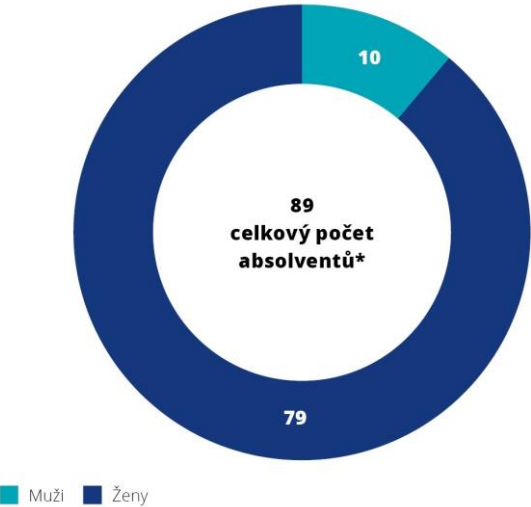

Jak je patrné z níže uvedených grafů, v březnu 2018 měl obor TK celkově 89 absolventů, 16 z nich vystudovalo kombinovanou formu a 73 prezenční formu studia. Transkulturní komunikaci zdárně dokončilo 10 mužů (z nich 3 kombinované formy studia, 7 prezenční) a 79 žen (z nich 13 kombinované formy studia, 66 prezenční).

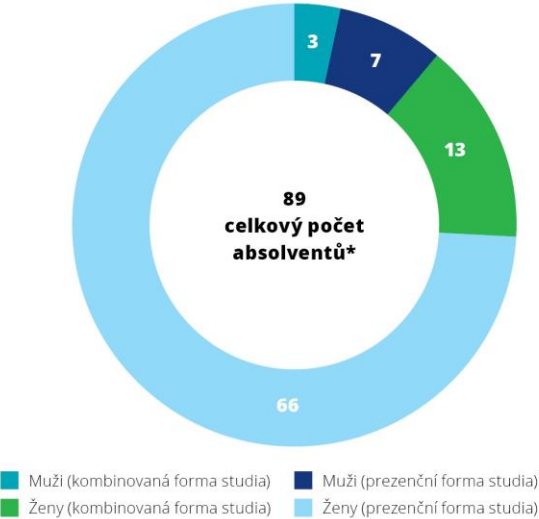
Poměr absolventů prezenční a kombinované formy studia TK
*počet absolventů je platný k březnu 2018

Poměr žen a mužů mezi absolventy TK
*počet absolventů je platný k březnu 2018

Poměr absolventů prezenční a kombinované formy studia TK (dle pohlaví absolventů)
*počet absolventů je platný k březnu 2018

Ve Výzkumné části práce je dále popsána relevance výzkumného vzorku a specifika respondentů v kontextu s celkovými počty absolventů.

2.2 Proč studovat humanitní obory?

Rozebrat poctivě kontext, tedy např. procentuální rozložení českých studentů technických / humanitně orientovaných oborů, bohužel není v možnostech této práce. Ráda bych se však krátce pozastavila nad tématem, které bude zlatou nití této práce – společenskou rolí humanitních oborů.

Dosud je všeobecně rozšířeným názorem, že jediné studijní obory, které se i s ohledem na uplatnitelnost na trhu práce vyplatí studovat, jsou přírodní vědy a technika, možná ještě v doprovodu s byznysem a ekonomikou. Na humanitní či společenské vědy je oproti tomu mnohdy nahlíženo jako na snadný způsob, jak získat vysokoškolský titul, ale také hned po dostudování „skončit na pracáku“. Je tomu ale skutečně tak? Odpověď budu hledat v celé této práci, mimo jiné za pomoci výpovědí absolventů Transkulturní komunikace. Na úvod ovšem nemohu opomenout úvahy tří akademiků, kteří se o podobné již v minulosti také pokoušeli.

Tomáš Halík píše ve své níže citované eseji, že ústup od *humanities* a důraz na *science* se většinou chápe jako logický důsledek novověkého trendu zakládat systém vědění především na (ekonomicky) efektivních výsledcích empirického a experimentálního poznání. V západním světě, konkrétně v Americe, se snaha pozitivistů podříditi i filozofii a humanitní vědy kritériím platným pro vědy přírodní, objevila již ve druhé polovině 20. století – v návaznosti na soutěžení studené války a s ním spojené dobývání vesmíru. Do popředí zájmu se tak dostaly ryze technické a technicky využitelné vědy.

Avšak ani naše země výše popsanému trendu neušly. Upozadění humanitně orientovaných věd se u nás sice naplno projevilo později než v USA, avšak stále hovoříme o druhé polovině 20. století, kdy bylo studium těchto svobodně se rozvíjejících věd totálně znemožněno striktním ideologickým dozorem.³⁰

Halík se odvolává nejen na naši zkušenost, ale i na své americké kolegy, když říká: „*Máme-li dnes čelit velkým výzvám oněch aktuálních civilizačních proměn, které obvykle subsumujeme pod heslo „globalizace“, musíme co nejvíce rozvinout nástroje poznání,*

³⁰ zejména v oblasti základního a středního školství; Srov.: HALÍK, Tomáš, Aleš NOVÁK a Jan RANDÁK. *K čemu dnes humanitní vědy?*. V Praze: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2008, 99 s. ISBN 978-80-7308-234-5. Str. 10.

které může nabídnout právě filosofie, sociologie, historie, psychologie, vědy o kultuře a náboženství apod.“³¹

Masivní upozadění výuky filozofie a společensko-humanitních věd však má své neopomenutelné následky. A nejde jen o ztrátu jejich kontrolních schopností – odhalování a upozorňování na zastaralá ideologická paradigmat a propagandu. Důvodů, proč je onen svobodný rozvoj humanitně orientovaných věd stále důležitý, je nespočetně více. Například v politicko-diplomatických kruzích se v minulosti ukázalo jako zásadní podcenění společensko-politické úlohy vzdělání v oblasti náboženství. Právě náboženství je dnes důležitou součástí mezinárodní politiky a je angažováno prakticky ve všech mezinárodních konfliktech, politicko-civilizačních a ekonomicko-kulturních změnách globálního měřítka. *„Máme-li usilovat o stabilitu společností, které jsou stále více v důsledku demografických a hospodářských změn pluralitní, pestré etnicky, kulturně a nábožensky, pak studium kultur a náboženství je předpokladem výchovy k toleranci, integraci a mírovému soužití. Bez důkladných filozofických, sociologických, psychologických, etnologických, religionistických, politologických, uměnovědných a historiografických soudů neporozumíme ani vlastní kultuře a nebudeme moci převzít odpovědnost za uchování její identity v globalizujícím se světě, ale nepochopíme ani civilizační trendy a nedokážeme dostatečně věcně a empaticky vnímat specifika dosud vzdálených kultur a mentalit, s nimiž budeme stále intenzivněji konfrontováni,“³²* připomíná Halík. Velmi podobný postoj má i Martha C. Nussbaumová, profesorka Chicagské univerzity. Ve své publikaci *Ne pro zisk – proč demokracie potřebuje humanitní vědy* upozorňuje na fakt, že jsou to právě humanitní obory, které z lidí prvoplánově nevychovávaly pouze pracující stroje, ale všestranně rozvinuté občany schopné kritického myšlení, empatie, imaginace a dalších kvalit, které jsou nejen nutné pro zachování našich hodnot, ale i pro existenci demokracie jako takové.

Nussbaumová samozřejmě neztrácuje obory technického či ekonomického charakteru a nijak neznehodnocuje jejich přínos společnosti. Ve své knize však na několika dějinných příkladech dokazuje, že pro budoucnost demokracie jsou cenné především vědy humanitní. Stavět je na druhou kolej – jak se dnes velmi často děje – by proto bylo opravdu krátkozraké.³³

³¹ HALÍK, Tomáš, Aleš NOVÁK a Jan RANDÁK. *K čemu dnes humanitní vědy?* Str. 10.

³² HALÍK, Tomáš, Aleš NOVÁK a Jan RANDÁK. *K čemu dnes humanitní vědy?* Str. 12-13.

³³ NUSSBAUM, Martha Craven. *Ne pro zisk: proč demokracie potřebuje humanitní vědy*. Přeložil Otakar VOCHOČ.

Praha: Vydal Filosofický ústav AV ČR, v. v. i. ve svém nakladatelství FILOSOFIA, 2017.

Budu-li ještě jednou citovat myšlenky Tomáše Halíka, rozvoj společenských a humanitních věd u nás dosud zaostává³⁴, a to v důsledku dlouholeté drastické politicko-ideologické destrukce i celé řady dalších handicapů³⁵. „*Má-li se české školství, věda a výzkum prozíravě otevírat výzvam přítomnosti a budoucnosti, je třeba energicky čelit krátkozrakým pokusům marginalizovat a zanedbávat humanitní a společenské vědy. Naopak: musí aktivně a velkoryse podporovat jejich rozvoj.*“³⁶

2.3 Teorie nevzdělanosti

Věřím, že by se s výše uvedenými názory v mnoha ohledech ztotožnil i Konrad Paul Liessmann, autor tzv. teorie nevzdělanosti a mnoha publikací na téma devalvace pojmu vzdělání.

Jsme svědky toho, jak současné vzdělávání skomírá při snaze najít balanc mezi užitečností nabytých schopností a dovedností (resp. jejich uplatnitelností na trhu práce, což se stalo v tomto ohledu hlavním měřítkem) a hloubkovou formací člověka a jeho hodnot. Liessmannovy postoje bychom mohli postavit právě na druhý ze zmíněných pólů. Ve svých knihách upozorňuje na vyprázdněnost pojmů *vzdělání* a *vzdělávání* a volá po hledání jejich podstaty. Tu ovšem nevidí ve snadno vyčíslitelných a měřitelných stupnicích, v nichž podle něj jako civilizace nacházíme až směšnou fascinaci, ale v hloubkové snaze se *vzdělat* a být tak i otevřený k transformaci své osobnosti *věděním*.

Ačkoli by se v mnoha jednotlivostech nejspíše rozcházel, věřím, že Liessmann, Halík i Nussbaumová by souhlasili s tvrzením, že jsou to *hodnoty*, co tvoří nutné pojídlo mezi lidmi – na nich stojí celé civilizace a naše budoucnost závisí na tom, jak o ně bude pečováno. A jsou to humanitně orientované obory, jež hodnoty pomáhají rozvíjet, znovu rozmýšlet, bádát po jejich původu a podrobovat je nutné kritice; respektive se o to alespoň pokoušejí – na rozdíl od technických oborů.

³⁴ což navíc negativně ovlivňuje i pohled veřejnosti na tyto vědy

³⁵ „*Některé obory humanitních věd jsou třeba daleko více vázány na národní jazyk a kulturu a nemohou tak jednoduše vyhovět kritériím efektivity (např. frekvenci citací v mezinárodních časopisech), jež jsou nastaveny podle zvyklostí věd přírodních a technických.*“ – HALÍK, Tomáš, Aleš NOVÁK a Jan RANDÁK. *K čemu dnes humanitní vědy?* Str. 13.

³⁶ HALÍK, Tomáš, Aleš NOVÁK a Jan RANDÁK. *K čemu dnes humanitní vědy?* Str. 14.

3 Výzkumná část

3.1 Specifika výzkumu

Aktivní sběr dat probíhal v lednu až květnu 2018 a spočíval v řízených rozhovorech s níže popsanou referenční skupinou. (Podobné zkoumání mezi absolventy oboru Transkulturní komunikace dosud neproběhlo.)

Všichni účastníci výzkumu byli ústně či písemně seznámeni se způsobem využití jejich výpovědí v této práci i s postupem, jakým budou nahrazena, resp. šifrována jejich citlivá data, a to včetně osobního jména. Všichni byli seznámeni se zněním *Informovaného souhlasu pro účastníky výzkumu*³⁷ a o podmínkách citování jejich výpovědí v této práci. Všichni účastníci se zveřejněním kompletního, nezkresleného psaného záznamu pořízeného přepisem přímých rozhovorů souhlasili. Nahrávky rozhovorů nejsou k dispozici vzhledem k anonymitě respondentů, jejíž pravidla také popisují níže.

Tato část práce dále seznamuje čtenáře s výběrem referenční skupiny, popisuje praktická úskalí zkoumání a limity sběru a vyhodnocování dat.

Neoddělitelnou součástí této kapitoly je i publikace výsledků výzkumu v podobě kompilace sebraných výpovědí absolventů Transkulturní komunikace.

3.1.1 Cíl a koncepce výzkumu

Cílem výzkumu je zodpovězení hlavní výzkumné otázky celé práce: **Jak absolventi reflektují studium TK v profesním a osobním životě?**

Za účelem naplnění tohoto cíle byl vytvořen odpovídající soubor výzkumných otázek, dále zvaný také jako scénář rozhovorů. Jeho logickou strukturu ovlivnila doporučení metodika kvalitativního výzkumu Hendla.

Zvolený výzkumný postup umožňuje v průběhu rozhovoru poměrně flexibilní řazení otázek. Jak právě Hendl doporučuje, tazatel by měl citlivě reagovat na výpovědi respondentů a zbytečně do nich nevstupovat. Ve chvílích, kdy je to možné, je však lépe dodržovat připravený sled otázek.

Výzkum otevírá otázku věnované současnosti, neboť právě ta se respondentům nejnadhěji vybavuje. Zároveň se díky nim vhodně otevře téma výzkumu. Respondent se snadněji naladí na interview, získá alespoň základní představu o jeho obsahu a průběhu a v jinak nestandardní situaci se zorientuje, snad i začne cítit komfortně. Teprve poté je vhodné začít s kladením výzkumných otázek směřovaných na minulost. Tyto otázky

³⁷ Text je součástí příloh této práce.

vyžadují od respondenta větší soustředění, protože při nich pátrá v mnohdy „zaprášených koutech“ své paměti. Až zcela na závěr výzkumu je vhodné ptát se na otázky týkající se budoucnosti. Tyto otázky vyžadují znovu jiný způsob přemýšlení. Míří na představivost respondenta. Pracují s předchozím rozvzpomínáním, kdy si respondent připomněl svou zkušenost se zkoumaným fenoménem, a je dále podněcován, aby zapojil svou kreativitu. Jeho úkolem je promýšlení možností, jež by mohly být v budoucnu skutečností.

Jak jsem již uvedla v první kapitole, z možných postupů kvalitativního zkoumání jsem si vybrala fenomenologickému přístupu blízký „rozhovor podle návodu“ a z něho vycházející dotazníkové šetření. Scénář rozhovorů (potažmo dotazník) obsahoval otázky, které hodnotí Transkulturní komunikaci a její vliv na své absolventy ze tří úhlů pohledu: vlastní zhodnocení studia TK absolventem, vliv studia na profesní život (resp. uplatnění) absolventa, vliv studia na osobní život a hodnoty absolventů. Níže uvádím detailnější popis zmíněných tří okruhů:

- 1) **Celkový dojem ze studia TK** – Získání zpětné vazby od bývalých studentů oboru TK. Tato část výzkumného tazání byla nutná k získání kontextů a co nejkomplexnějšího pozadí pro uchopení dalších odpovědí respondentů. V otázkách tohoto oddílu jsem se snažila shrnout názor studentů na osnovy oboru i jeho celkovou smysluplnost. Využila jsem určitého odstupu absolventů a ptala se na plusy a mínusy studia TK tak, jak je vidí dnes, i jak je viděli v minulosti (v průběhu samotného studia). Jedna se o důležitou formu evaluace oboru.
- 2) **Uplatnitelnost na trhu práce** – Tato část otázek se věnovala dalšímu směřování absolventů TK, a to jak studijnímu, tak profesnímu. Vedle popisu konkrétních životních cest a dosavadních zkušeností s pracovním trhem jednotlivých absolventů byla důležitým tématem i reflexe obsahu osnov TK či smysluplnost/praktičnost akreditace oboru. Za důležitý výstup v této části považuji například vyplynutí problémů s platnou legislativou, která absolventům bránila ve vykonávání práce v sociálních službách či v učitelství.³⁸
- 3) **Osobní život a hodnoty** – V této části práce jsem se snažila zjistit, jakým způsobem a zda vůbec ovlivnila TK hodnotový žebříček svých absolventů či jejich názory a zda jim v průběhu studia získané znalosti nabídly bližší ukotvení ve světě. Tuto část rozhovorů by bylo možné pojmut i zevrubněji, otázky směřující tímto směrem se však respondentům zodpovídaly nesnadno, byly pro ně velmi abstraktní a těžko zhodnotitelné, tedy jsem se tímto směrem dopodrobna

³⁸ Více se o těchto zkušenostech rozepíši níže, ve výsledcích výzkumu.

nepouštěla. V rámci tohoto oddílu otázek pro mne byly stěžejnější spíše otázky po budoucnosti absolventů a jejich osobních cíle.

Konkrétní znění otázek se v průběhu sběru dat mírně měnilo.³⁹ V průběhu času byly některé otázky ze scénáře zcela vypuštěny, jiné naopak přidány.

V prvních pěti výzkumných rozhovorech – nezávisle na sobě – padla z úst absolventů zmínka o chuti studovat TK i jako magisterský navazující obor. Zařadila jsem proto do scénáře odpovídající zjišťovací otázku. Jejím prostřednictvím jsem se snažila ověřit, zda jde o přání sdílené větším množstvím absolventů, či o náhodu.

Zároveň mi postupem času připadala stále méně relevantní otázka, která se týkala aktuálního kontaktu s dalšími absolventy / pedagogy a sledováním novinek týkajících se oboru... Většina respondentů na ni totiž odpovídala již v rámci jiných výzkumných otázek, například v otázce ptající se, ryze subjektivně a individuálně, po největších benefitech studia TK. Jedna z velmi často opakovaných odpovědí zmiňovala právě v průběhu studia navázaná přátelství trvající dodnes. Obzvláště u jednoho z „ročníků“, kde se zřejmě sešel velmi pospolitý třídní kolektiv, se takto vyznívající odpovědi opakovaly tak automaticky a často, že jsem dále necítila potřebu doptávat se na téma ještě detailněji.

Koncepce výzkumu a formulace jednotlivých otázek byla nutně ovlivněna i širší referenční skupiny (viz podkapitola níže) a časovou limitací (scénář jsem se snažila koncipovat tak, aby respondentům jeho projití zabralo třicet, maximálně šedesát minut).

3.1.2 Stanovení referenční skupiny

Vzhledem k záměru výzkumu bylo již od prvotního rozmýšlení postupu bádání jasné, že se bude týkat jen poměrně malé skupiny lidí.

Neboť je Transkulturní komunikace mladým oborem, absolventů (prezenční i kombinované formy studia) bylo v březnu 2018 dle dostupných dat 89.⁴⁰

Skoro-absolventů, kteří slibovali zdárné absolvování studia v srpnu 2018, jsem v březnu 2018 zaregistrovala 10.⁴¹

Neabsolventi však netvořili cílovou skupinu výzkumu – na rozdíl od skupin absolventů a skoro-absolventů, kteří byli výhradními adresáty výzkumných otázek. Již na začátku výzkumu jsem si stanovila cíl minimálního počtu získaných rozhovorů: číslo

³⁹ Poslední verzi scénáře lze nalézt v přílohách práce.

⁴⁰ Jak dokládala již nedostupná tabulka absolventů na webu UHK.

⁴¹ Pro potřeby tohoto rozhovoru jsem provedla pět výzkumných šetření se skoro-absolventy.

dvacet. To by odpovídalo více než 20 % z celkového čísla absolventů.⁴² Finální počet uskutečněných interview je 25.

Výběr referenční skupiny respondentů

Při konečném výběru vhodných respondentů sehrála roli především doba ukončení studia TK, rok započetí studia TK a nakonec i forma studia. Shrnující kritéria pro výběru respondentů uvádím podrobněji níže:

1) Výzkum byl veden s absolventy TK (bez rozdílu pro ně platící akreditace oboru).

Cíl: Postihnout opravdu komplexně skupinu absolventů – lidí s přímou, ukončenou zkušeností s TK. Valná většina z nich již má i přímou zkušenost s „uplatněním oboru TK“ – ať už na přijímacím řízení při nástupu do práce či při zkouškách pro další (většinou magisterské navazující) studium.

2) Výzkum byl veden se skoro-absolventy, kteří nastoupili na TK v době, kdy spadala pod akreditaci Specializace v pedagogice, nikoli pozdějších Humanitních studií.

Cíl: Využít podobného potenciálu, jako mají absolventi. Zaprvé: tito mají v podstatě „hotové“ zkušenosti s oborem TK (všichni skoro-absolventi si, dle mnou stanovené definice, prošli všemi povinnými předměty a měli v období vzniku rozhovoru uzavřené studium – chyběla jim většinou jen část státních závěrečných zkoušek). Zadruhé: Fakt, že studenti nastoupili na obor v době, kdy byl ještě akreditován jako Specializace v pedagogice, a nikoli jako Humanitní studia, znamená, že nastoupili ke studiu nejdéle v roce 2014. Při řádném (tříletém) studiu by tedy studium ukončovali v roce 2017, což se nestalo – je tedy jasné, že studium prodlužovali, což implikuje, jak výzkum nakonec potvrdil, zvýšenou pravděpodobnost, že tito studenti v průběhu studia zároveň pracovali.

3) Vyloučení z výzkumu byli všichni skoro-absolventi (prezenční i kombinované formy) TK jako Humanitního studia.

Cíl: Vyvarování se rozhovorů s těmi, kteří nemají kompletní zkušenost s TK (nemají uzavřené studium – nastoupili v roce 2015 / později a v dubnu 2018 neměli uzavřené studium), není také podpořena premisa, že již byli „nuceni“ hledat si při studiu práci (což se tak děje častěji vlivem prodlužování studia). Evaluace skoro-absolventů nastoupivších ke studiu po roce 2015 je navíc sbírána univerzitou aktuálně v rámci průběžné evaluace jednotlivých semestrů, přičemž tato evaluace je vedení katedry známá, více relevantní (typ otázek uzpůsoben pro homogennější cílovou skupinu).

⁴² Údaj platný k dubnu 2018.

4) Vyloučení z výzkumu byli všichni absolventi kombinované formy studia TK jako Humanitního studia. S ohledem na nízký počet takových absolventů se nedala zaručit žádoucí anonymita respondentů z této kategorie.

5) Vyloučení z výzkumu byli všichni aktuální studenti (prezenční i kombinované formy) TK jako Humanitního studia.

Cíl: Vyvarování se rozhovorů s těmi, kteří nemají kompletní zkušenost s TK, nemají mnohdy možnost porovnání TK s jinými obory (ještě např. nestihli nastoupit na jiný bakalářský obor), které je vhodné pro větší objektivitu jejich hodnocení, stejně tak není jistá pracovní zkušenost / zkušenost s hledáním uplatnění.⁴³

6) Vyloučení z výzkumu byli všichni neabsolventi TK.

Cíl: I přes prvotní snahu získat zpětnou vazbu i od těch, kteří se jí v různých fázích studia rozhodli zanechat, rozhodla jsem se z výzkumu neabsolventy TK vyřadit. Vedl mne k tomu limitovaný rozsah této práce a fakt, že by bylo nutné vytvořit pro tuto cílovou skupinu prakticky zcela jiný scénář výzkumného šetření. Věřím však, že by bylo pro obor velmi užitečné získat i tuto zpětnou vazbu a dokážu si toto téma velmi dobře představit jako jedno z témat budoucích bakalářských prací studentů TK.

Zpětnou vazbu zúčastněných skoro-absolventů vnímám ve srovnání s tou od skutečných absolventů jako podobně relevantní. Ačkoli při jejich uplatnění může hrát roli, že dosud nedisponují bakalářským titulem, mívají – na rozdíl od těch absolventů, kteří na TK plynule navázali dalším studiem, alespoň nějaké pracovní zkušenosti.

Anonymita respondentů

Zaručení anonymity respondentů bylo důležitým kritériem při publikování dat výzkumu, s nímž byli všichni respondenti dopředu seznámeni formou informovaného souhlasu se zapojením do výzkumného bádání. Cílem anonymizace je podpořit větší otevřenost respondentů a zajistit jejich bezpečí i pohodlí v průběhu výzkumu.

Za účelem dodržení anonymity byla pravá jména do výzkumu zapojených absolventů záměrně změněna. Pro snazší orientaci v odpovědích respondentů nebyla z textu práce vypuštěna zcela, ale náhodně je nahradila alternativní křestní jména, jež dle skutečnosti zachovávají k rozeznání pouze pohlaví respondentů. To mi umožnilo vyhnout se složitějšímu šifrování v průběhu přímého citování v následujících kapitolách.

⁴³ O zmíněných pěti kategoriích blíže vypovídá grafika tvořící přílohu č. III.

Vzhledem k šíři referenční skupiny a množství přímých citací v následujících částech práce, rozhodla jsem se po konzultaci se všemi zúčastněnými pro možnost stručného představení několika osobních informací jednotlivých respondentů (stále za použití smyšleného jména). V přílohách naleznete rejstřík s fiktivními jmény jednotlivých respondentů spolu s pravdivou informací o jejich roku narození, formě a délce studia TK a detaily o jejich studijním / profesním uplatnění. Veškeré tyto informace zmiňuji jen u těch respondentů, kteří se zveřejněním těchto dodatečných informací souhlasili.

3.1.3 Limity práce

Za limity práce lze považovat veškeré nežádoucí okolnosti, které ovlivňují výsledek výzkumu. Mnohé limity vychází najevo již jako důsledek metodologie a definic kvalitativního vs. kvantitativního výzkumu. Vedle nich je zde ale množství těch nedostatků, které vyplynuly z výzkumné otázky či průběhů rozhovorů. Ty nejpodstatnější a zároveň tomuto výzkumu nejtypičtější limity popisují níže:

Kvalitativní výzkum je běžně prováděn v přirozeném prostředí respondentů, případně v záměrně (porovnatelně) abnormálních situacích.⁴⁴ Jedním z limitujících faktorů tohoto výzkumu však byla distance mezi mnou a absolventy. Ve svém výzkumu jsem proto využila možností Skypu a obdobné online komunikace, telefonátů, potažmo e-mailové komunikace při sdílení dotazníků.

Jako neideální také hodnotím omezený rozsah práce. Kvůli němu zde neuvádím kompletní přepisy rozhovorů či vyplněné dotazníky. V práci jsou citovány jen jejich vybrané části, a to na základě tzv. kódování. To je v kvalitativním výzkumu z velké části založeno na subjektivitě výzkumníka, což je dalším limitem práce.

Za nejvýraznější limit však považuji počet dotazovaných skoro-/absolventů (25) ku celkovému číslu absolventů TK (89)⁴⁵. Poměr zapojených respondentů vůči všem existujícím absolventům byl ovlivněn jejich ochotou výzkumu se zúčastnit a našimi časovými možnostmi.

Dále je diskutabilní, zda ti, kteří se výzkumu ochotně zúčastnili, netvořili „spokojenou část“ absolventů, zatímco ti, kteří se do něj zapojit odmítli, by na obor nahlíželi zcela opačně. Pravdou je, že jsem absolventy oslovovala písemně, elektronicky, a valná většina oslovených mé pozvání k výzkumnému rozhovoru / dotazníku přijala. Jen asi tři oslovení absolventi odmítli a nemnoho dalších pak na mou výzvu vůbec

⁴⁴ Srov.: HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9. Str. 45.

⁴⁵ Toto celkové číslo absolventů TK platilo k březnu 2018.

nereagovalo. V jejich případě ale není možné dohledat, zda k nim má prosba o zapojení se do výzkumu doputovala, tedy zda si ji přečetli, či nikoli.

Jako poslední z limitů svého výzkumu musím také uvést fakt, že jsem v jeho průběhu mylně pracovala s informací o přesunu katedry Kulturních a náboženských studií z pedagogické na filosofickou fakultu při změně akreditace oboru, ke kterému ale reálně nedošlo. Toto se projevilo pouze v rozhovoru s Alicí, přičemž zde ovlivněnou část rozhovoru záměrně zmiňuji.

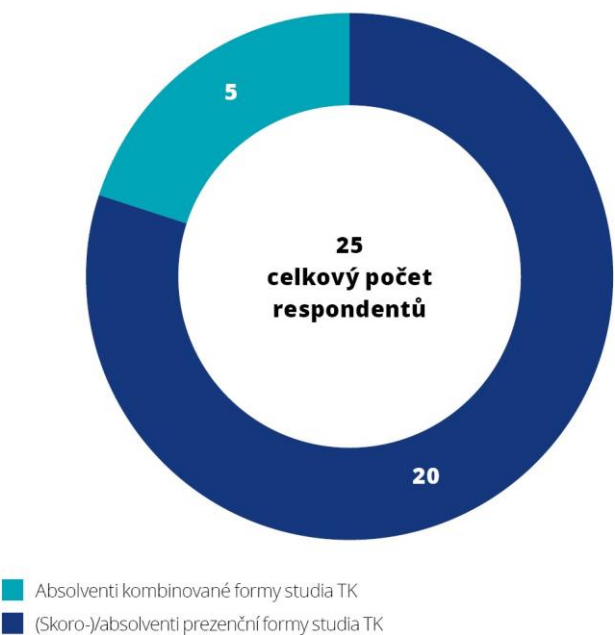
3.1.4 Respondenti vs. absolventi

Smyslem této podkapitoly je především bližší seznámení s referenční skupinou. Níže uvedené informace sumarizují data sesbíraná v rámci více než čtyřměsíčního⁴⁶ výzkumného šetření. Jednotlivé vstupy absolventů (rozhovory a dotazníky) byly vyhodnoceny v květnu 2018 a odráží tedy skutečnosti platné do té doby.

Důležitá data o oslovených respondentech nám poskytne například genderový úhel pohledu. Nabídne ale i poměrně zajímavou sondu do složení absolventů TK.

Do zde publikovaného výzkumu se zapojilo 25 respondentů, přičemž poměr mezi zúčastněnými absolventy prezenční a kombinované formy studia činí 20:5.

Poměr do výzkumu zapojených absolventů

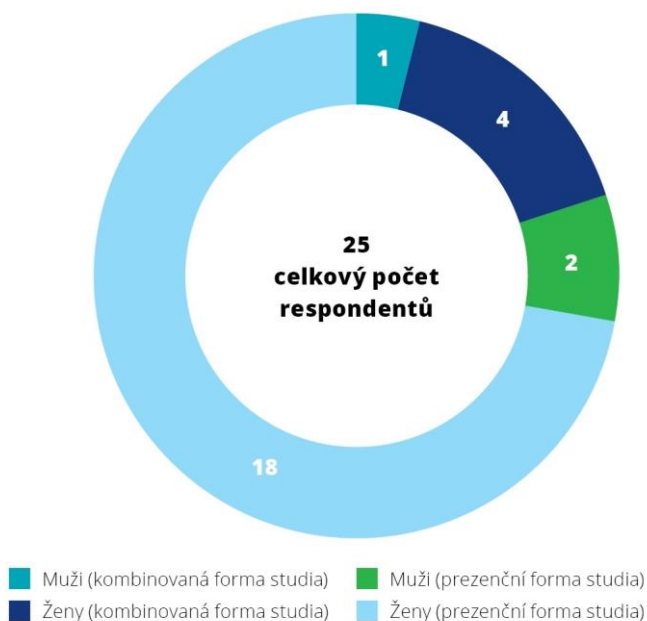

⁴⁶ leden – květen 2018

Z 5 respondentů z řad absolventů kombinované formy studia byl pouze jeden muž. To znamená, že právě 20 % této skupiny respondentů tvořili muži, zbytek ženy.

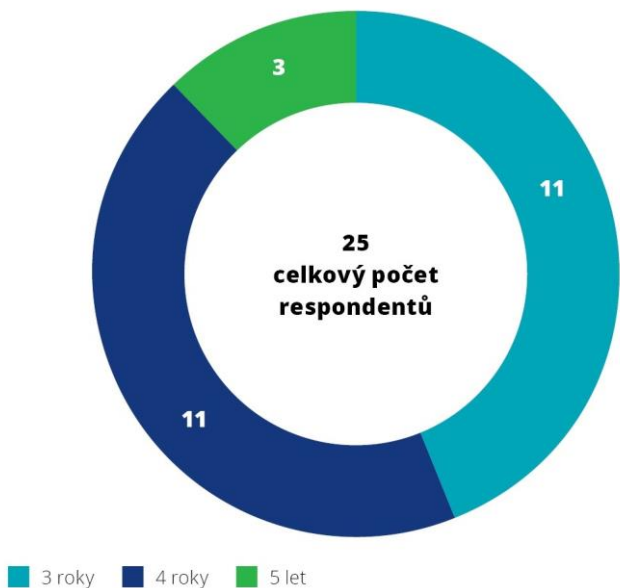
Z 20 respondentů z řad absolventů prezenční formy studia byli dva muži. To znamená, že právě 10 % této skupiny respondentů tvořili muži, zbytek ženy.

Poměr do výzkumu zapojených žen a mužů se zohledněním formy studia

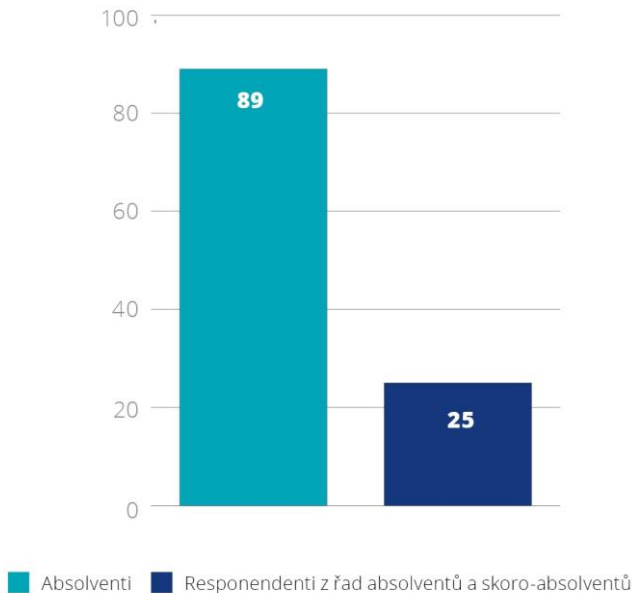
U všech 25 respondentů jsem dále vyhodnocovala délku jejich studia. Níže uvedený graf pracuje s každým započatým (školním) rokem studia respondentů. Je možná překvapující, že z výzkumného vzorku nebyly patrné rozdíly mezi délkou studia absolventů prezenční a kombinované formy studia. Jinými slovy: 3 / 4 / 5 let studoval podobný procentuální podíl studentů obou forem studia.

Délka studia oslovených absolventů

Porovnáním dat o respondentech a o absolventech oboru (obecně) lze získat alespoň základní, byť možná lehce zavádějící představu o relevanci vybraného vzorku respondentů.

Počet respondentů vůči absolventům
*počet absolventů je platný k březnu 2018

Celkový počet všech absolventů oboru TK činil v březnu tohoto roku 89. Poměr mezi absolventy prezenční a kombinované formy studia je 73:16.

Z celkových 16 absolventů kombinované formy studia TK byli pouze 3 muži. To znamená, že necelých 19 % této skupiny absolventů tvořili muži, zbytek ženy. Toto číslo

takřka odpovídá procentuálnímu zastoupení mužů mezi respondenty z řad kombinované formy studia.

Ze 73 absolventů prezenční formy studia TK pak bylo pouze 7 mužů. To znamená, že takřka 9,5 % této skupiny absolventů tvořili muži, zbytek ženy, což opět jen s minimální odchylkou kopíruje procentuální zastoupení mužských respondentů z řad absolventů prezenčního studia.

3.1.5 Aktuální uplatnění absolventů

Údaje o uplatnitelnosti absolventů, tak, jak je prezentuje oborový web, jsem citovala v teoretické části práce. Více informací k pohledu respondentů na jejich vyhlídky na trhu práce dále uvádím v jedné z následujících podkapitol. V této části práce spíše statisticky shrnuji **údaje o práci / studiu respondentů** platné v době jednotlivých výzkumných rozhovorů.

Dvě oslovené absolventky jsou v současnosti na mateřské dovolené, tedy aktuálně nepracují ani nestudují.

Třináct absolventů z 25 oslovených, tedy více než polovina, pokračovalo nebo dosud pokračuje navazujícím magisterským studiem. (Pět z nich již magisterské studium absolvovalo.) **Minimálně sedm z respondentů, kteří zatím dalším studiem nepokračovali, o tom aktivně přemýšlí,** případně brzy plánuje k magisterskému navazujícímu studiu nastoupit. Konečné číslo je však ovlivněno tím, zda se otevře navazující magisterské studium oboru Transkulturní komunikace, neboť minimálně tři z absolventů mají zájem již pouze o toto navazující studium.

Šest z 25 absolventů uvedlo, že mají za sebou i předchozí vysokoškolské studium, v případě většiny respondentů nedokončené (nevyhovoval jim obor, na který dříve nastoupili), pouze u jedné z absolventek kombinovaného studia šlo o úspěšně dokončené studium. Devatenáct respondentů zkušenost s předchozím studiem nemělo.

Souběžné studium vyzkoušeli v průběhu studia TK přesně 4 respondenti, nikdo však u něho nevydržel déle než jeden semestr. (Proč? Respondenti uváděli většinou shodné odpovědi: z časových důvodů se nedala dvě plnohodnotná studia zvládnout, případně vybrané studium nesplnilo očekávání a zůstali raději u studia TK.)

V hledáčku těch, kteří navazující studium teprve plánují, jsou vedle potenciální magisterské navazující TK také obory jako *sociální práce* či *politologie*.

Pět absolventů zatím navazující magisterské studium neplánuje. Jen jeden z respondentů (kombinovaného studia) možnost navazujícího studia z rodinných důvodů razantně vyloučil.

Z pětadvaceti do výzkumu zapojených, deset absolventů TK nyní pracuje na plný úvazek. Z těchto deseti, pět aktuálně zaměstnaných absolventů nepokračovalo navazujícím studiem (ve více než polovině případů se jedná o studenty kombinované formy studia, kteří setrvali na své původní pozici – před započítáním studia TK).

Sedm respondentů v době výzkumného šetření zároveň studovalo magisterský navazující obor a pracovalo na částečný / plný úvazek. Navazujícím studiem plně vytížení, tzn. že nebyli v době výzkumu zaměstnáni ani na částečný pracovní úvazek, byli tři absolventi.

Kde našli ti absolventi, kteří se rozhodli ve studiu pokračovat, své další studijní uplatnění? Z magisterských navazujících oborů převládala mezi respondenty *resocializační pedagogika* realizovaná na Univerzitě Pardubice (v jejich výběru se objevila třikrát), *kulturní historie* Univerzity Ústí nad Labem (dvakrát), *sociální pedagogika* (dvakrát). Jednou se pak objevovaly obory jako *aplikovaná etika* či *politické teorie a dějiny* Univerzity Karlovy, *politologie a afrikanistika* Univerzity Hradec Králové, *religionistika* Univerzity Pardubice, *mediální studia a žurnalistika* Masarykovy univerzity v Brně. Z oborů, které absolventi jmenovali jako slepou větev svých navazujících studií, tzn. že prošli přijímacím řízením, nastoupili ke studiu, ale nedokončili jej a nechtějí se o to již snažit, mohou jmenovat například *estetiku* na filosofické fakultě Univerzity Karlovy nebo *sociální patologie a prevence* na UHK. Jeden z respondentů byl přijat i ke studiu *kulturní ekologie*, avšak rozhodl se nastoupit na jiný z vybraných oborů.

Obecně lze rozdělit profesní i studijní směřování absolventů TK do tří směrů / podobně velkých dílů:

1. část absolventů hledala a nacházela své uplatnění v **sociální sféře**,
2. část absolventů se vydala cestou **učitelství** (někdy velmi úzce spojenou se sociální sférou, jako například v případě resocializační pedagogiky),
3. část absolventů se věnuje rozmanitému, s oborem TK spíše méně souvisejícímu zaměstnání / studiu. Jedná se například o ty, kteří našli uplatnění v médiích, marketingu a PR - při komunikaci firem, v soukromém podnikání v nesouvisejícím odvětví, setrvali v oboru, v němž byli již před zahájením studia TK (například IT), potažmo obsadili asistentské, koordinátorské či manažerské pozice organizací a firem.

S výjimkou jedné, u všech z výzkumu vzešlých profesí je velmi klíčovou schopností komunikace s druhými lidmi (chápeme-li takovou pozici např. zmíněného pedagoga či obsahovou manažerku komunikace).

Podle mnou nashromážděných dat je poměr absolventů, kteří našli své uplatnění v neziskovém / soukromém / veřejném sektoru, v podstatě vyrovnaný.

Zkoumání tohoto fenoménu by však obnášelo oslovení většího počtu absolventů. Tato hlubší sonda by byla dle mého názoru velmi zajímavá a umím si ji představit i jako samostatné téma bakalářské práce.

3.2 Výsledky výzkumu

Následující text vychází přímo ze záznamů rozhovorů či dotazníkového šetření s respondenty, tvoří tudíž finální výsledky výzkumu.

Při zpracování dat jsem nepostupovala podle řazení otázek ve scénáři – řídila jsem se více mnou stanovenými okruhy témat (samotné studium TK, uplatnění absolventa na trhu práce, vliv TK na osobní život a hodnoty absolventa). V souvislosti s disproporčností jednotlivých částí jsem se ale rozhodla pojmenovat následující podkapitoly dle kódů, jež jsem používala při vyhodnocování dat. Je možné, že se budou v některých částech data mírně opakovat. Vzhledem k prolínání jednotlivých okruhů se tomu bohužel nelze vyhnout.

3.2.1 Absolventi dnes

Pro správné čtení odpovědí respondenta je vždy důležitý kontext. Svou roli pokaždé hraje momentální rozpoložení dotazovaného, tzn. jeho nálada po čas výzkumného šetření, rozličné životní situace, jimiž prochází, problémy, kterým čelí, a z toho všeho pramenící emoce a stres, které mohou neblaze ovlivnit výsledky výzkumu. Neméně zásadně jej mohou ovlivnit i aktuální radosti, neboť tyto mohou strhnout jeho pozornost více než tazatelem kladené otázky. V úvodu rozhovorů jsem se proto snažila zjistit, v jakém emočním rozpoložení se každý jednotlivý respondent nachází, a to zpravidla kladením neformálních otázek, které mi navíc daly nahlédnout do současného života absolventů.

Otázku po životní spokojenosti zodpověděla negativně jen jedna z respondentek, slovy: *„Studuju magisterský obor, který je koncipován skvěle a dává člověku prostor, aby se v něm probudil zápal. Mně se to však nestalo. Jsem odkázaná na nejistou budoucnost... mám sice spokojený život ve vztahu, ale bez nějakých větších otevřených možností. Pocit, že něco má smysl, který jsem měla na TK, už nemám. Čekám na signál.“* Zbylí respondenti na obdobnou otázku odpovídali neutrálně až velmi kladně. Mezi ty neutrální lze zařadit například tento komentář: *„Navazující studium pro mě znamenalo dost hluboký propad (hlavně psychický), vážně mi to dost snížilo sebevědomí,“* uvedla Štěpánka, *„ted' se to zlepšuje, ale je to proces. Jednak mne nyní ubíjí dojždění do Ústí (na univerzitu), druhak mám pořád pocit, že musím něco dohánět. Už když jsem šla na estetiku: nebyla jsem z estetiky, tak jsem tam pořád něco doháněla. Když jsem se hlásila na UMPRUMku, tak*

jsem doháněla dějiny umění. Teďka zase historii... Pořád mám jakoby pocit, že jsem méněcenná. Kdybych ale měla nějak lépe vyjádřit svou životní spokojenost, tak na Transkulturní komunikaci to bylo 100 %, na estetice 0 %, teďka jsem tak na 60 – 70 % spokojená.“ Jedna z nejpozitivnějších odpovědí zazněla z úst rozesmáté Marie: „Dlouhodobě se mám úplně báječně, líp už to nejde. Teda když nepočítám obavy z porodu...“

Pro zmapování kontextu nelze hned v úvodu výzkumného bádání vynechat ani otázky faktické, jako např. před jak dlouhou dobou respondent Transkulturní komunikaci absolvoval, čemu se aktuálně nejvíce věnuje,⁴⁷ co vůbec obnáší jeho denní náplň a jak, či zda vůbec, to vše souvisí s TK. Odpovědi na tyto otázky rozkryjí ještě později. Jsou totiž velmi zajímavé a zaslouží dle mého názoru analytičtější přístup.

3.2.2 Asociace

Co tě nyní, s odstupem, napadne jako první, když se řekne T/transkulturní komunikace? Tak zněla jedna z úvodních výzkumných otázek, díky níž „skočíme přímo do tématu“. Odpovědi na ni navíc nejlépe naznačují, jakými směry se bude dál ubírat celé toto bádání.

Jako odpověď na uvedenou otázku absolventi nejčastěji popisovali svůj ryze pozitivní dojem z jakési blízké, pospolité komunity tvořící TK. Mnozí k ní, i po dokončení svého studia, cítí velmi silný pocit sounáležitosti. Opravdu velké procento respondentů (cca 50 %) uvedlo, že si na prvním místě vybaví přátelskou, mnohdy přímo rodinnou atmosféru, již při studiu oboru zažívali. Dle nich za ni může např. přístup vyučujících, otevřenost k diskuzím / v diskuzích, malé třídní kolektivy, kde se všichni znali, časté setkávání se studentů napříč ročníky (na hodinách, projektech a dalších školních akcích). Někteří se v rámci této otázky vyjádřili až o **vysokoškolském domově**.

Valná většina respondentů jmenovala konkrétní osoby, s nimiž se v průběhu studia setkala. Velmi často zaznívala jména konkrétních vyučujících / oponentů či vedoucích bakalářských prací. Mnozí se „spokojili“ s obdivným komentářem k celému pedagogickému sboru TK a opakovaným slovem byla v kontextu s asociovanými učiteli hlavně **vděčnost** (za jejich přístup k výuce a studentům).

Velké procento respondentů zmínilo i nově navázaná, silná přátelství se spolužáky. V souvislosti s tím pak zaznívaly i **nezapomenutelné zážitky**, které si odnesli ze společných událostí, např. školních exkurzí, jak ilustruje třeba odpověď Jáchyma: „*Jako první asociace mi naskočí dva spolužáci, protože s nimi jsem toho při studiu TK mnoho*

⁴⁷ Tyto dvě informace jsou zjistitelné z medailonků respondentů v příloze č. IV.

prožil. Potom mi naskočí Sokolíčková s Burdou a výlety, na kterých jsme byli. Hodně se mi vybavuje i místo – vzpomínám, když byla TK ještě na faře na Ulrichově náměstí. Vybaví se mi prostě takový ten strašně příjemný pocit – nic negativního, jenom samá pozitiva.“

Kladný pocit jako celkový dojem ze studia zazníval opravdu velmi často. Mnozí svou odpověď omezili na podobně jednoduchou formulaci, jakou použila Ilona: *„Prostě bezvadné tři roky studia.“* Eliška k tomuto postoji přidala ještě poznámku, že studium nebylo „zadarmo“, ale ona námaha za ty skvěle strávené roky studia stála.

Svou úlohu na pozitivních dojmech sehrála také radost z dokončení velké životní výzvy. Odpověď v tomto duchu udávali především studenti kombinovaného studia, ale nejen oni.

Takřka všichni respondenti označili za své aktuální asociace k TK nějaké pozitivně vyznívající skutečnosti. Výjimku tvořily pouze dvě respondentky. Lehce negativní dojem jmenovala Romana, pro niž zůstaly nejsilnější vzpomínkou nesnáze, které zažívala při psaní bakalářská práce. (I ona však v rámci této otázky vzpomněla na mnohé z výše uvedených kladů.) A jistou ambivalenci pocitů zmínila i Klára. Ta jako první věc uvedla smysluplnost a náplň studia, kterou v jejím životě dosud nic nepřekonal. *„Kromě toho pozitivního mě napadá ale i ambivalence perspektivy. Humanitní obor dá člověku často nejlepších pár let života, ale jasné uplatnění z něho neleze. To ale student ví už před nástupem ke studiu,“* uvedla, čímž už v úvodu našeho rozhovoru naznačila obavu o budoucí uplatnění, kterou sdílí větší množství absolventů. Tomuto tématu se budu věnovat v dalších částech práce.

Překvapivě velká část respondentů uchopila otázku po asociacích i z pohledu benefitů, jež jim studium TK přineslo. V rámci této úvodní otázky tak jmenovali: obohacení po osobní a psychické stránce, velký rozhled, uvědomění si komplexnosti a komplikovanosti životních situací. A právě tato otázka se tak poměrně překvapivě stala jednou z těch, v nichž vyšel na povrch onen hodnotový otisk TK v absolventech. Jako asociaci k „T/transkulturní komunikaci“ jmenovali totiž také: životní postoj, pohled na svět, upevnění názorů a hodnotového žebříčku.

Podobné odpovědi se však objevovaly i u těch, kteří na T/transkulturní komunikaci nenahlíželi jen jako na obor, ale i v obecném smyslu sousloví – třeba Patricie: *„Když se řekne transkulturní komunikace, představím si něco jako světonázor.“* *„Mě napadne respekt. Respekt k jinakosti. A multikulturní prostředí,“* uvedla Diana. Mnoho podobných odpovědí dokládá, že mělo studium TK velký vliv na rozvoj osobnosti absolventů a podílelo se na utváření jejich identity. Nejspíš ne překvapivě se toto týkalo především absolventů prezenční formy studia, nikoli kombinované. To přičítám především vývojovou psychologií daným rozdílností a věkovému odstupu mezi průměrným absolventem

prezenční a kombinované formy studia. Jak vyplývá ze sebereflexních odpovědí některých absolventů, studenti prezenčního studia, jejichž věkový průměr je rapidně nižší (cca o deset let a více), studium ve vztahu ke svým hodnotám vnímali jako více určující, protože na mnohé, při studiu probírané věci do té doby neměli vlastní, pevně zažitý názor. Starší studenti kombinovaného studia si své názory spíše jen částečně měnili nebo se v nich utvrzovali, podkládali je studovanými daty, než že by si utvářeli postoje zcela nové.

Je zajímavé, že pro studenty obou forem studia platí, že jednou z hlavních motivací ke studiu, a konkrétně už i k podání přihlášky na humanitně orientovaný obor, byla touha po osobním – osobnostním rozvoji. Mnozí respondenti však přiznávají, že nešlo jenom o ni. Doplněná byla prý i o pocit „nutnosti mít titul“, o čemž tato práce také pojednává.

3.2.3 Hodnoty a identita absolventů

Jak vyplývá z předchozí kapitoly, TK měla vliv na názorovou a hodnotovou orientaci svých absolventů. V přímé otázce to navíc takřka všichni respondenti potvrzovali. Jak konkrétně odpovídali na otázku *Vycházel/a jsi ze školy s utříděnými osobními hodnotami? Pokud ano, měla na tom svůj podíl Transkulturní komunikace?* Statisticky lze vyjádřit reakce respondentů takto: Jedenáct z pětadvaceti označuje studium jako pro jejich životní hodnoty směrodatné, pět respondentů přiznává TK částečný vliv.⁴⁸ „Spíše ne“ až „ne“ by na uvedenou výzkumnou otázku odpověděli tři respondenti, všichni z řad studentů kombinované formy studia. Tato otázka zůstala nezodpovězena ve třech případech (v rozhovorech nezazněla) a dva z respondentů se zdrželi odpovědi (nevěděli).

Pro bližší odůvodnění těchto výsledků jsem se rozhodla citovat i několik dílčích odpovědí, nejprve z řad prezenčních studentů:

Eliška: *„Vždy jsem byla vyrovnaný člověk, o svých hodnotách jsem často přemýšlela. Vedla mě k tomu rodina a také výborné zázemí na gymnáziu. Řekla bych, že při studiu TK jsem své hodnoty znovu promýšlela, přehodnocovala a ke konci jsem vyšla ve svých hodnotách ještě více ukotvená. V některých ohledech jsem je přehodnotila, ale více méně jsem zůstala u toho samého. Svou roli na tom sehrálo mnohé, ale asi nejvíce se o to zasloužili učitelé. A poté odbourávání některých předsudků skrze vyučované předměty.“*

Rozdílnou zkušenost měla Markéta: *„Já bych neřekla, že jsem ze školy vycházela s utříděnými, ale přímo s převrácenými hodnotami (smích). Prostě: mé hodnoty, když jsem*

⁴⁸ jejich odpověď na vyznačenou otázku vyznívala jako *ano* či *spíše ano*

nastupovala, byly zcela odlišné v porovnání s těmi, co přišly potom – když jsem z oboru odcházela. TK prostě převrátila můj pohled na svět. Hrála v tom roli spousta okolností, myslím, že i věk a vůbec – vysokoškolský život. Zcela určitě mě formovali učitelé, ti hodně, no a s tím souvisí i jejich předměty.“

Podobně analyticky k této výzkumné otázce přistoupila například i Kateřina: *„Myslím si, že tyhle věci člověk vidí až zpětně, když se ohlédne. Nemyslím, že jsem měla po TK nějak definitivně utříděné myšlenky nebo názory, ale rozhodně se na jejich základě zformovaly a formují dál. Na jejich podobě se podepsaly předměty, náplň studia, panelovky, setkávání se studenty, učitelé (někteří mnohem větší mírou než ostatní), spolužáci i nacházení přístupu ke studiu.“*

„Já to беру jako takové puzzle: Vychodíš základku, složí se ti pár puzzlí. Po střední škole také. Po vysoké škole, nebo přímo po tom bakaláři, jich ale bylo víc. (Zároveň jsem věděl, že mi ty věci už nějak zapadají do sebe.) A pak jsem zase přidával dál. Samozřejmě, někdy se při skládání udělá i nějaká chyba, ale chápu to jako vývoj, který mě prostě někam posunul,“ okomentoval svou zkušenost Petr, který svou úvahu dokonce ještě rozvinul vzpomínkou na nedávnou diskuzi, již vedl. *„Asi jsem to moc vyhrotil, když jsem řekl, že kdybych nestudoval VŠ, tak teď chodím na fotbal, na pivo, nečtu a je mi všechno jedno... I kdybych třeba nebyl vyloženě zapšklý, asi bych nebyl tam, kde jsem teď. Nemyslím, že bych byl aktuálně někde extra daleko, to ne, ale rozhodně vidím velkou změnu oproti střední škole a současné době.“*

Oslovení absolventi kombinovaného studia byli ve svých odpovědích střídmejší. Odpověď Apoleny jejich výroky dobře ilustruje: *„Hodnoty jsem po absolvování neměla utříděné víc, než při nástupu do školy. Obor mi rozšířil znalosti, ale pohled na svět mi až tak výrazně nezměnil.“*

Vliv TK na osobnosti svých studentů byl patrný i z reakcí na jiné výzkumné otázky. Nejednou vyšlo najevo, že právě hodnotová orientace spolužáků a vyučujících, stejně jako vzájemná blízkost a celkově dobrý kolektiv, je pro studenty jedním z rozhodujících faktorů při hodnocení celkové zkušenosti se studiem. Při porovnávání bakalářských a magisterských studií na obě tyto věci respondenti často vzpomínali. Například Alice: *„Kvalita a úroveň mého navazujícího studia se nedá s transkultúrkou vůbec srovnat. Lidi, seminárky, prezentace,... Lidi na magisterském studiu neměli žádné hodnoty. (...) Jsem ráda, že jsem studovala TK. Cenila jsem si hlavně pospolitosti těch lidí, jsme skoro až taková sektička (smích).“* Můžeme se jen domnívat, zda je nárok na zdravé usazení hodnotového žebříčku typickým znakem absolventů humanitních oborů, nebo snad celé generace. Pokud bychom se snažili pronést v této věci nějaký konkrétní závěr, nejen, že bychom se dopouštěli generalizace, ale ani bychom tato data nemohli podložit.

(Naštěstí to ale ani není smyslem tohoto výzkumu.) Jisté však je, že absolventi TK vnímají zdravé nastavení hodnotového žebříčku jako něco důležitého, něco, na co má smysl se ptát. Někteří absolventi jeho další formaci od vysokoškolského studia dokonce očekávali a byli ze svých dalších studijních zkušeností zklamáni, či naopak vyzdvihovali a byli vděční za podobnou hodnotovou orientaci u lidí, které na svých navazujících oborech potkali. U valné většiny se sdílení hodnot transformovalo do spokojenosti ve třídním kolektivu, potažmo se spokojeností s vedením oboru.

O tom, že měla Transkulturní komunikace vliv na hodnoty, a tak i identitu svých absolventů, již snad ani nemůže být pochyb. Lze je však nějak souhrnně popsat či uchopit? Jednou z možností, jak se o to pokusit, je analýza odpovědí, které reagují na současné uplatnění absolventů. Mezi výzkumné otázky byly záměrně zařazeny i ty reflektující aktuální ne/spokojenosti respondentů v práci či při studiu, potažmo ptající se na to, co je v tomto prostředí baví. Dle mého názoru lze právě z těchto odpovědí mimo jiné vyvodit, na čem absolventům TK v pracovním / studijním prostředí záleží.

Výsledky této analýzy dokládají například to, že je pro ně důležitý etický aspekt věcí, mnozí nazírají na své povolání optikou vnitřní smysluplnosti, což se nakonec odráží i ve výběru profesních oborů absolventů. Respondenti si velmi cení kolektivu, v němž se pohybují. Je pro ně důležitý individuální přístup – uplatňují jej a oceňují, je-li jim nabízen. Vyhovuje jim, a někteří dokonce vyhledávají (slovy jedné z absolventek), tzv. „transkulturní prostředí“. To v praxi znamená, že se rádi obklopují jinakostí (pracují v multikulturních týmech, s hendikepovanými lidmi). Různost očekávají i od práce, čímž mnozí respondenti komentují fakt, že mají dva a více pracovních úvazků. Vyhledávají nerutinní, kreativní činnosti, a to převážně při práci s lidmi.

3.2.4 Titul jako motivace ke studiu?

V předchozí podkapitole již zazněla jedna z hlavních motivací pro studium Transkulturní komunikace – chuť po osobním rozvoji. Jak ale bylo slyšet z úst absolventů prezenční i kombinované formy studia, nemalou roli hrála i jejich *potřeba titulu* pro další uplatnění. Aniž bych se na to v některé ze svých výzkumných otázek výslovně ptala, zmínila titul jako „klíčovou věc“ pro další uplatnění zhruba třetina respondentů. Většina z nich však nezapomínala kriticky zdůraznit, že se jedná o společnosti nastavenou, mnoho neříkající formalitu.

V tomto ohledu mi připadala zajímavá především zkušenost tzv. „dálkařů“. Ukázalo se, že v jejich případě nelze mluvit o též motivaci ke studiu jako u studentů denního studia. Dokládají to jednotlivě jejich výpovědi:

„Již jsem byla zaměstnaná a bakalářský titul mi zvedl plat. Titulem jsem také dosáhla požadované kvalifikace. Předtím jsem strávila roky kvalifikačními kurzy,“ reagovala na otázku po motivaci ke studiu Žofie. „Já jsem s titulem uplatnění vlastně ještě nehledala. Dříve jsem ale zkoušela a narazila jsem na nedobré finanční podmínky. Více peněz by mi mohli nabídnout až s tím titulem (a stejně bych stále potřebovala kurz sociálního pracovníka),“ potvrdila Žofií zmíněnou finanční motivaci i prezenční skoro-absolventka Karin.

Zůstaneme-li u studentů kombinované formy studia, někteří z nich titul zmiňovali na otázku po největším přínosu studia: *„Asi je to hloupý, ale jako první mě napadl právě ten titul. Pro mě bylo nesmírně obtížné se přemoci k jakémukoliv studiu... TK ale splňovala moje požadavky, je v Hradci a studium samo bylo velice zajímavé. Přínosem pro mě byla opravdu každá zajímavá přednáška, moc jsem si to užívala a bavilo mě to. Co mě ale první jako přínos napadlo, byl titul. V praxi i v sobě jsem totiž to, že nemám titul, dlouhodobě řešila,“* odpověděla Apolena, která ještě jedním dechem dodala: *„Na dálkovém oboru nás byla spousta takových... Potřeba titulu je dnes neuvěřitelně na vzestupu. Zbytečně, ale je to prostě tak... Možná TK není žádná velká specializace, ale myslím, že takových studentů, jako jsem já, je hodně: reagujeme na to, že je spousta pozic, pro které je potřeba (v podstatě libovolný) titul, a kvalifikovaní lidé chybí. V ročníku jsem měla opravdu zajímavé a výrazné osobnosti, které bez titulu ve své kariéře nemohou pokračovat. Byla by přitom škoda, kdyby byli z vyšších pozic pracovního trhu vyškrtnuti jen proto, že právě ten titul nemají, když jsou pro tu pozici jinak třeba perfektní.“*

Východiska Apoleny a Žofie jsou tedy poměrně podobná. Stran motivace ke studiu však od absolventů kombinované formy studia zaznívaly i zcela odlišné názory na věc. Třeba takové, jaký zmínila Barbora: *„Už ani nevím, jak jsem na transkulturku narazila. Jen vím, že to bylo v práci. Upřímně, netuším, co mě na tom nápadu zaujalo, prostě to nějak přišlo. Přítelovi jsem oznámila teprve den před přijímačkami, že zítra někam jdu... Studovala jsem TK ze zábavy, ne s vyššími ambicemi. Nečekala jsem od toho nic a dostala jsem maximum.“* K Barboře by se zřejmě připojila i Romana, která již titul z předchozích studií nosila a studium TK si vybrala jako formu sebeobohacujícího, rozšiřujícího, nikoli pro její profesní život zcela „nutného“ vzdělání.

Jaroslav, poslední z oslovených absolventů kombinované formy studia, se k tomuto tématu nevyjádřil.

Jak jsem již uvedla, ani jedna z výzkumných otázek neobsahovala slovo *titul* a nesnažila se reflektovat, jak silně absolventi vnímají jeho potřebnost pro své další uplatnění. Přesto jej mnozí absolventi, například v kontextu vlastních zkušeností z hledání práce či při rozjímání nad uplatněním, zmínili. V tomto kontextu je docela zajímavé, že

z řad prezenčních studentů mluvili o výhodě mít titul jen ti, kteří již započali i navazující studium či se na něj v blízké budoucnosti chystali nastoupit.

Například Kateřina, která je aktuálně zaměstnaná a navazující magisterské studium plánuje. *„Proč chci dál studovat? V podstatě proč ne. Magisterský titul před jménem je zkrátka lepší. – Hlavně asi pro vlastní dobrý pocit, ale i pro hledání práce. Setkala jsem se třeba s tím, že na pro mě zajímavou pozici hledali jen někoho s magisterským titulem. Ale osobně jsem problém s hledáním práce kvůli nedostatečnému vzdělání neměla... i když to je možná tím, že jsem rovnou mířila mimo obor, na administrativní pozici.“*

„TK jsem dokončila v loňském roce, nyní jsem v prvním ročníku na magisterském navazujícím studiu. Studium mě baví, chci se dozvědět spoustu zajímavých věcí a vysoká škola je pro to vhodná možnost. Chtěla jsem si rozšířit pole svého vědění a zároveň se více specializovat na určitou oblast. Navíc si myslím, že magisterský titul je oceňovanější než bakalářský,“ uvedla své motivace pro navazující studium Markéta.

„Než to, že jsem magistra, je pro mě nakonec důležitější, že mám nálepku Pomáhá lidem, Dělá dobře svoji práci... Člověk si to ale uvědomí až zpětně,“ zmínila v souvislosti s tím Alice.

Motivací pro započetí studia TK však zaznívalo více a je správné citovat i další, například odpověď Johany: *„Chtěla jsem prostě dále pokračovat ve studiu, necítila jsem se připravená na práci. Ne, že bych nechtěla pracovat, měla jsem různé brigády, ale cítila jsem se stále jako studentka.“* A zopakovat musím i motivaci nejsilnější, jíž byla v podstatě u většiny z respondentů touha po dalším rozvoji, vzdělání a vlastním osobnostním obohacení.

Tuto podkapitolu uzavřeme zkušeností Patricie, která svým komentářem ideálně propojuje tuto, předchozí i následující kapitoly: *„Pokud to studenti TK nebudou brát tak, že z toho studia chtějí jen vytřískat titul a budou v tom celém vidět nějaký smysl, tak jim to ten osobní rozměr dá. Změní se jako lidi, dostanou nějaké základy a upevní myšlení, prostě osobní rozvoj. Určitě by bylo dobré navázat na TK magisterským studiem, aby měl člověk své vzdělání ucelené. Pro další uplatnění by bylo super, kdyby se katedře povedlo prosadit, aby TK vyhovovala požadavkům zákona o sociálních službách. Víím, že to asi nepůjde, ale bylo by to úplně nejlepší.“*

3.2.5 Akreditace TK

Právě Patricie byla jednou z absolventek, kterou motivovala k dalšímu studiu dle jejích slov nepraktická akreditace TK. *„Aktuálně studuji navazující studium sociální pedagogiky. Tento obor jsem si vybrala z čistě pracovních důvodů. Absolvent Transkulturní*

komunikace totiž není ze zákona sociální pracovník. A protože já už nyní pracuji v sociálních službách, hledala jsem navazující obor, který by byl v magisterské formě podle zákona o sociálních službách⁴⁹, a sociální pedagogika tam je. Obor jsem tedy hledala podle toho, aby byl posléze využitelný pro moji praxi. Protože je rozdíl mezi sociálním pracovníkem a pracovníkem v sociálních službách. Já jsem nyní po absolvování speciálního kurzu pracovník v sociálních službách... Po dokončení magisterského studia budu sociální pracovník. Ani to ale není úplně růžové, magisterský titul ze sociální pedagogiky tě sice opravňuje k práci sociálního pracovníka, ale pokud budeš chtít dělat třeba asistenta pedagoga, musíš si ještě k tomu udělat kurz asistenta pedagoga. V tom je to u nás zvláště nastavené. Máš sice magisterský titul, ale zdaleka všechno neřeší. Stejně ještě musíte mít kurz, ještě si musíte dodělat tohle, a ještě běžte taky támhle a ideálně si to zaplatte...” komentovala Patricie některé odpovědi zaměstnavatelů, kterých se jí v minulosti dostalo.

S akreditací oboru se při hledání práce potýkalo nebo potýká velké množství oslovených absolventů TK. Konkrétně ti, kteří se rozhodli hledat uplatnění ve školství či sociální sféře.⁵⁰

Své „střety s realitou“ popsala například Diana: *„Jelikož teď budu pracovat ve školství, tak mi nejvíc hloupý přijde, že ačkoliv byl můj obor akreditovaný ještě jako specializace v pedagogice a mám státnice z pedagogiky a psychologie, nemůžu to uplatnit. Kvalifikovaný asistent pedagoga podle zákona může být student VŠ pedagogických věd. Škole, do které teď jako asistentka pedagoga nastupuju, ale z ministerstva školství napsali, že konkrétně já tuto kvalifikaci nesplňuji. Obecně – ta akreditace je prostě nešťastná. Při hledání práce jsem narazila na problém, že ačkoliv se jednalo o práce velmi úzce související s transkulturní komunikací, požadavky byly většinou na vzdělání podle zákona o sociálních službách nebo humanitární pomoci, ale to TK nesplňuje. A nakonec se ukázalo, že nesplňuje ani to pedagogické vzdělání...”*

K „díře v systému“ ohledně státní zkoušky z pedagogiky a psychologie⁵¹ bez uplatnění v zákoně o vzdělání se nevyjádřila jen Diana. Svě o tom ví i Žofie či Simona. *„Slabina TK je pedagogická a psychologická státní zkouška, která sama o sobě neznamená např. žádné pedagogické minimum. Chtěla bych mít možnost jako absolventka vyučovat nebo vést kroužek základů náboženství či etiky,”* sdělila na otázku po mínusech TK Žofie, která pracuje jako vychovatelka ve školní družině.

⁴⁹ 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách

⁵⁰ U vybraného vzorku respondentů se jednalo zhruba o polovinu až dvě třetiny absolventů. Dle mých odhadů se jedná o totéž číslo u všech absolventů oboru.

⁵¹ Státní zkoušku z pedagogiky a psychologie skládali studenti nastoupivší na TK - program Specializace v pedagogice. Po změně akreditace a přechodu TK pod program Humanitní studia již studenti tuto státní zkoušku neskládají.

Simona také našla své uplatnění ve školství, avšak dokázala najít skulinu v systému opačného rázu (navzdory Žofií zmíněnému problému): *„Studuji v navazujícím magisterském studiu v Liberci: aprobace učitelství pro II. stupeň, občanská výchova a dějepis. Když jsem se na tohle studium hlásila, byly přijímací zkoušky z občanské nauky, z dějepisu a ještě z pedagogických předmětů. V Liberci naštěstí nebylo nutné vystudovat v předchozím bakalářském studiu učitelství pro II. stupeň. Vyloženě v podmínkách pro přijetí to nebylo.“*

Ačkoli o své zkušenosti s TK hovořili respondenti převážně v kladném duchu, jak vidno, právě akreditaci oboru hojně zmiňovali při vzpomínce na jeho zápory. Mnohé tato skutečnost motivovala k navazujícímu studiu některého z legislativě vyhovujících oborů. V případě magisterského studia tak občas nevybírali dle osobních zájmů a obsahu navazujícího studia, ale tak, aby jim bylo v praxi nejprospěšnější. – Aby mohli dělat svoji vysněnou práci, sledovali více než cokoli jiného zákonem definované předpisy a tabulky.

Vhodnější akreditace Transkulturní komunikace by v mnoha situacích opravdu mohla pomoci. Pro výkon absolventy vybrané práce by totiž kolikrát stačil i první stupeň vysokoškolského studia dle zákona o sociální / humanitární práci, či (u starších ročníků / dřívějšího typu akreditace) uznání vzdělání v rámci tzv. pedagogického minima.

Vlasta, další z absolventek, která pracuje v neziskové organizaci jako pedagožka pro rodiny ohrožené chudobou, musela zaměstnavateli slíbit, že si dodělá patřičné vzdělání, jinak by na pozici nemohla nastoupit. A tak zároveň s prací studuje resocializační pedagogiku. *„Bohužel, TK nevyhovuje zákonu o sociálních službách, takže nemá příliš velké uplatnění v sociální sféře. Kdyby se šlo vrátit zpátky, nejspíše bych dnes volila sousední obor: sociální a charitativní práce,“* přiznala smutně.

V debatách s dotčenými absolventy nepadl obor sociální a charitativní práce (dále jen SCHP) jen jednou. Tento obor totiž spadal, stejně jako TK, pod katedru Kulturních a náboženských studií, a to až do roku 2016/2017, než vznikl na hradecké univerzitě samostatný ústav Sociální práce. Některé (především volitelné) předměty studenti SCHP a TK sdíleli. Značnou část předmětů učili ti samí pedagogové v mírných obměnách.

„Stáže, které jsme měli v průběhu studia možnost absolvovat, logoterapie i nauka o kulturních rozdílech jsou super příprava třeba pro budoucí sociální pracovníky. Chybělo jen právo. To mi přišlo škoda...“ uvedla například Zlata, která tak reagovala na osnovy TK. Její odpovědi chci uvést postoj některých dotazovaných, že ačkoli si jsou vědomi chybějících znalostí z povinných předmětů oboru SCHP (především právě těch z oblasti práva), cítili by se k výkonu práce sociálního pracovníka většinou podobně připravení, jako absolventi „sousedního“ oboru. Respondenti v kontextu s tím poukazovali vedle již zmíněného také na fakt, že klienty sociálních pracovníků tvoří rozličné cílové skupiny.

Zmiňovali, že absolventi SCHP nebývají v průběhu tříletého studia úžeji profilovaní a oproti absolventům TK postrádají hlubší znalost specifik práce se zástupci minoritních či marginalizovaných skupin, a chybí jim tedy (pro pracovníky věnující se sociálně vyloučeným lidem podstatný) množství hodnotných vědomostí a schopností.

Rozdíl v obou popsáných profesích je samozřejmě ve finančním ohodnocení, které je u sociálních pracovníků zpravidla značně vyšší. Pro legislativu jsou však stěžejní odlišnosti v náplni práce, potažmo v pravomocích sociálního pracovníka a v jeho – na vzdělání i zodpovědnost méně náročnější podobě – pracovníka v sociálních službách, důkladně popisuje zákon o sociálních službách, případně jeho důvodová studie z roku 2005. V praxi jde u absolventů TK o upření odbornosti bakalářského stupně vzdělání ve všech oblastech sociální sféry.⁵² Pro vykonávání práce sociálního pracovníka by museli absolvovat magisterské studium, případně absolvovat další bakalářské studium některého ze zákonem stanovených oborů.⁵³

Odbočím patrně od problematiky s akreditací TK a pustím se spíše do spíše do boje s legislativou, uvedu-li jinými slovy výše popsané: Mezi absolventy TK orientujících svou kariéru do sociální sféry nebyl ojedinělý postoj, že ideální by pro ně bylo, kdyby měli stejnou šanci jako absolventi SCHP stát se způsobilým sociálním pracovníkem,⁵⁴ tak aby si až zaměstnavatelé určili, v jaké konkrétní sféře mezery ve vzdělání dané růzností osnov TK a SCHP vadí, a v jaké ne. Samozřejmě, že to nese svá velká rizika, a mnohem funkčnější řešení by nakonec bylo legislativní vymezení oblastí sociální péče/práce, pro něž je absolvování TK dostatečné a vyhovující. Neboť, jak uvedla třeba citovaná Zlata, předpokladů i znalostí pro způsobilou práci v mnoha profesích široké sociální sféry mají absolventi dostatek.

3.2.6 Nemožné uplatnění?

Ať už s ohledem na neideální aprobaci TK, nebo na nedostačující (pouze bakalářský) stupeň vzdělání, zmínilo své pochybnosti o uplatnění TK vícero respondentů. Zatímco někteří vyjadřovali své obavy z upotřebení TK při hledání práce již při otázce na

⁵² Bez navazujícího studia tedy například nemohou vykonávat analytickou, metodickou či koncepční činnost v sociální oblasti, a to ani při práci s příslušníky menšin apod. Pro vykonávání většiny práce pracovníka v sociálních službách jsou nuceni nastoupit na poměrně nákladný a časově náročný akreditovaný kurz, který si hradí účastník sám (zaměstnavatel může, ale nemusí přispívat). Bez absolvování kurzu nemohou absolventi TK vykonávat ani základní výchovnou nepedagogickou činnost nebo přímou obslužnou péči o osoby, tzn. stát se např. osobními asistenty.

⁵³ Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky. *Sociální pracovník a pracovník v sociálních službách* [online]. 2007-01-04 [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/socialni-pracovnik-a-pracovnik-v-socialnich-sluzbach>.

⁵⁴ čemuž aktuálně brání již zmíněný *Zákon o sociálních službách (108/2006 Sb.)*

mínusy studia, jiní svou nedůvěru vzpomněli až při přímé otázce na uplatnitelnost TK, kterou jsem záměrně kladla až později v průběhu rozhovoru.

Uznávám, že nemám dostatečný vzorek respondentů a neznám ani dostatek detailů z procesu shánění práce oslovenými absolventy, abych mohla skutečnost fundovaně hodnotit... Nemohu se však ubránit pozitivnímu dojmu, že všichni ti, kteří již plnohodnotný pracovní úvazek hledali, ať už v oboru, nebo mimo něj, své místo na trhu práce poměrně rychle našli.⁵⁵ A uspěli i ti, kteří se zatím rozhlíželi jen po brigádě či zkráceném úvazku, který by zvládali při studiu, přičemž se ani nepotvrdila premisa, že by se tito častěji uchýlovali k práci mimo obor (např.: jako obsluha kavárny). Někteří dokázali tato dvě odvětví skloubit (obsluha kavárny zaměstnávající hendikepované), nebo přímo našli dostatečně flexibilní pozici s oborem spojenou (nejoblíbenější byla v tomto ohledu práce lektora/ky primární prevence rizikového chování).

„Možná ve větších městech, než kde zrovna žiji, by byl obor uplatnitelný více. Malá města typu Polička ale mají s trochou štěstí jen sdružení, která pracují s transkulturní myšlenkou. Stálou pracovní pozici tam má pár lidí, tuším. A je třeba znalost čerpání dotací z EU,“ uvádí svou zkušenost Klára. Je neoddiskutovatelné, že větší potenciál uplatnění mají absolventi TK ve větších městech. Jsou centry většího množství služeb, navíc zpravidla platí, že čím větší město, tím jde o služby rozmanitější, specializovanější. Odhlédneme-li od problémů s akreditací, obojí by mělo absolventům TK při hledání vhodné pracovní pozice nahrávat.

Je otázkou, jestli jsou uvedené obavy plodem reálného nedostatku dobrých volných pozic v oboru, či dlouhodobě obecně sdílenou představou o nevyužitelnosti humanitních oborů, kterou ve svém vyjádření o uplatnitelnost TK popsala Barbora: *„Humanitní obory nejsou něco, na základě čeho se potom dá budovat kariéra. Pokud chceš budovat kariéru na základě své vysoké školy, tak musíš být strojař, technolog.... Humanitní obory ale děláš z lásky. Možná jen s výjimkou práva a učitelství, ale učitelství tě nějak solidně taky neuživí, takže vlastně jo – z lásky. Tím nechci obor TK snižovat. Jen podtrhávám, že jsem na něj šla čistě ze zájmu o vědění. A dal mi stokrát víc, než jsem čekala.“* A souhlasila s ní nakonec i Ilona, studentka navazujícího magisterského studia resocializační pedagogiky. Jak zachycuje její nezkrácené vyjádření, uplatnění TK jmenovala jako její největší mínus. Sice jej ještě nehledala a přiznává, že se o něj začala zajímat až po dostudování TK, z obavy o něj ale raději plynule přešla rovnou na studium navazující: *„Největší slabinou je podle mě uplatnění studentů. Jak jsem už říkala, já*

⁵⁵ byt' občas pod podmínkou doplnění vzdělání (odborného kurzu, magisterského titulu)

pokračovala se studiem dál jen kvůli němu. Kdyby TK otevřela magisterské studium, tak na něj stejně nenastoupím, i když vím, že by mě to hodně bavilo. Ale nenastoupím, protože v tom nevidím žádné uplatnění. Je to škoda,“ okomentovala Ilona i možnost studovat v budoucnu navazující TK⁵⁶. Své závěrečné hodnocení však zvrátila blíže k Barbořině názoru: „*Studia TK ale určitě nelituju a ani nikdy nebudu, naučila jsem se tam toho hodně.*“

Abych to shrnula, mezi absolventy TK panuje názor, že se sice více či méně obávali o své uplatnění na trhu práce, ale studia TK nelitují, znamenalo pro jejich životy mnoho důležitého. Abych si ale nesnažila vynutit pozitivní výsledky výzkumu vyděračskou otázkou typu: *Lituješ tří let svého života (studia), nebo nelituješ*, zařadím do této části práce také výpovědi těch absolventů, kteří jsou aktuálně zaměstnáni a práci hledali až po absolvování TK. Mohou totiž nejrelevantněji zhodnotit praktické upotřebení znalostí získaných transkulturní komunikací. Tomuto vyhovuje pět respondentek. Níže cituji jejich odpovědi na otázku, čím se nyní zabývají a zda (případně jak) to souvisí s T/transkulturní komunikací.

Sára: „*Já pracuju jako tzv. pracovnice v sociálních službách v nízkoprahovém zařízení v královéhradecké organizaci. Pracuju s dětmi od 8 do 13 let, respektive teď se ta cílová skupina rozšířila až do 22 let. Dále pracuju jako lektorka v preventivním programu. (...) První vazbu mezi svou prací a transkulturkou vidím už v tom samotném směřování, protože já jsem si, upřímně, nikdy nedovedla představit, že bych mohla dělat pracovníci v sociálních službách, respektive sociálního pracovníka. A určitě mě motivuje právě ta přímá komunikace, nechci být jen někde zalezlá a spekulovat, číst nějaké teoretické věci, láká mě jít do toho rizika - do toho kontaktu. Tím se nejvíc člověk učí a sbírá nejvíc zkušeností. Transkulturka mi otevřela strašně moc obzorů, které jsem dřív vůbec neviděla.*“

Diana: „*Vazba mezi TK a tím co dělám? Jak se to vezme, ale podle mě jo. V kavárně bylo dost transkulturní prostředí. A v září nastupuji jako asistentka pedagoga a práce s postiženými lidmi se transkulturality taky dotýká.*“

Podobně jako Diana, i Karin našla v roli asistentky chráněného bydlení své uplatnění v práci s osobami s mentálním znevýhodněním. K tomu se navíc, stejně jako Sára, druhým rokem věnuje i primární prevenci rizikového chování pro středočeskou neziskovou organizaci. Ve spolupráci má momentálně asi 50 tříd základních škol.⁵⁷ Stejně jako Sára, i Karin vidí mezi TK a svou prací vazbu: „*Mám pocit, že nás TK nastavovala*

⁵⁶ Sedm studentů by si přálo studovat navazující magisterský obor TK. Někteří jej dokonce jmenovali výlučně – tzn. jako jediný obor, o kterém by v rámci svého dalšího studia vůbec uvažovali (tři).

⁵⁷ To pro ni v praxi znamená, že jednou za pololetí vede v každé ze tříd tříhodinový zážitkový workshop na daná témata – např. rizikové trávení volného času, závislosti a návykové látky, šikana, bezpečnost na internetu, spolupráce, řešení konfliktů aj.

na to, že každý člověk je trochu jiný a že si nemůžeme o lidech dopředu něco myslet a nějak je škatulkovat, myslet si, že něco musí být jediné takhle a takhle, a ne jinak. Tak to totiž prostě není - ani u „normálních lidí“, natož a u těch, kteří jsou mentálně postižení.“

Vlastu jsem v této práci již jednou citovala, neboť právě jí se dotklo, že obor TK nevyhovuje zákonu o sociálních službách. *„Pracuji v neziskové organizaci jako pedagog pro rodiny ohroženými chudobou. (Současně jsem v první ročníku na UPCE.) Vazbu mezi TK a svou prací určitě vidím, nyní je mi výhodou velký rozhled právě ze studia TK,“* uvedla.

„Mně osobně v profesním životě studium TK asi k ničemu nebylo,“ přiznává naopak PR konzultantka Johana, již zřejmě více směřovalo až její navazující studium. Pokračovala jím zatím jako jediná z vybraných pěti respondentek.

Názor, pod který by se nejspíš podepsalo větší množství studentů⁵⁸ TK, uvedla Marie: *„Praktické využití TK? Myslím, že ti studium dává rozhled, ale ne, že tě vyprofiluje na nějakou odbornou práci, na speciální pozici, kterou nemůže dělat nikdo jiný než ty s tou transkultúrou... Neumím si představit práci, kde vyžadují jenom Transkulturní komunikaci. Když pak chceš něco specializovaného dělat, tak si spíš musíš dodělat magisterské studium.“* Ze všech respondentů pokračovalo navazujícím studiem právě 13 absolventů.

Eliška svou obavu o uplatnění zmínila, když přemýšlela nad otázkou po slabinách studia TK: *„Největší slabinu vidím v uplatnění. I přesto, že se nám její katedra snažila usnadnit, zařazovat stáže atd., po bakaláři jsme se ještě všichni hledali a přemýšleli, co dál. Vidím to i na našem ročníku, jak různorodé práce či studia přišla po našem absolvování. Na druhou stranu jsme možná myšlenku transkulturní komunikace a způsob, jakým nás TK naučila dívat se na svět, roznesli do dalších studijních i pracovních oborů,“* přemýšlela Eliška nahlas. *„Další slabinou je to, že pořádně neodkážu ani po 3 letech studia někomu vysvětlit, co jsem to studovala a co s tím můžu dělat. Což ale může být jen můj problém.“*

3.2.7 Co je TK?

Podobný, zajímavý postřeh jako výše citovaná Eliška měl i Petr: *„Mnozí studenti TK by mi podle mě nedokázali vysvětlit, co jejich „transkulturalita“ znamená, sám jsem to tak trošku měl. Neuměl jsem nad tím moc kriticky přemýšlet – jen jsem vnímal takovou tu sladkou chuť, pocit, že to je výjimečné. A i to, co ve mně studium nakonec nechalo, jsem vnímal jako jedinečné, byť trochu kýčovitě, neboť jsem nedovedl přesně artikulovat, co*

⁵⁸ obzvláště prezenční formy studia a většinou ti, kteří se sami rozhodli pokračovat navazujícím studiem

přesně to, co spolu s ostatními absolventy abstraktně vydáváme za transkulturalitu, znamená. Myslím, že to nebylo nějak dobře vysvětlené, navíc je to poměrně teoretický koncept... A tak se podle mě dost možná stávalo, že i když si pod tím nějaký student TK neuměl nic představit, přesto se tím zaklínal a hlásal, jak je to strašně super a co jsme a co nejsme... Přitom to pro něj byly emoce, stav mysli, pocit... Hromadě lidí to pak podle mě nekriticky evokovalo takovou tu extrémní výtečnost. I když to teď říkám opravdu hnusně a není to úplně dobře použitý pojem – mnoho lidí vnímalo transkulturalitu jako tzv. sluníčkářství. A o tom si myslím, že to studium není. Je mnohem hlubší a ten přístup má být kritičtější.“ Petr tuto skutečnost uvedl jako jediné explicitně vyslovené mínus oboru, které ho v průběhu našeho rozhovoru napadlo. Nepovažoval však tento svůj dojem za chybu oboru jako takového, či konkrétních lidí - přisoudil ji skutečnosti, že šlo v době jeho studia ještě o velmi mladý akademický počín: „Obor za sebou nemá dlouholetou tradici. Takže ještě není tak úplně dokonale definovaný, učitelé i studenti se v něm zatím hledají.“ Svou roli pak podle něj hraje i širokost záběru T/transkulturní komunikace: „Myslím si, že už z podstaty je to taková skrumáž různých oborů... to potom třeba i souvisí s tím, že učitelé nedokáží studentům jasně a jednoznačně předat, co znamená pojem transkulturalita. Mínus pak nakonec může být, když jednomu zaměstnavateli čtyři studenti TK říkají o své škole něco jiného. A to se podle mě může stávat docela často. Každý student vidí to gró trošku někde jinde.“

Sama dodnes vzpomínám na situaci, která se udála na začátku druhého semestru mého studia uprostřed jedné z hodin teorie kultury. Jako studenti jsme za sebou měli veškeré předměty začínající slovy *Úvod do...*, včetně předmětu *Úvod do studia transkulturní komunikace*, přesto se jedna z mých spolužaček přihlásila a zeptala, mimo jakýkoli kontext, překvapené vyučující: „*Já se moc omlouvám, ale mám nejspíš úplně pitomou otázku. Nemohla byste nám říct, co to vlastně je transkulturní komunikace? Pořád se potýkám s tím, že to mám někomu vysvětlovat, ale nevím jak.*“ Nepamatuji si už přesně, jaká odpověď následovala. Víím jen, že jsme diskuzí nad definováním a vnímáním T/transkulturní komunikace strávili zbytek hodiny. Na jejím konci jsme ale byli všichni spokojení. Konečně někdo před vyučující(m) nahlas vyjádřil, s čím jsme všichni v té době denně bojovali (a dodnes mnohdy bojujeme). Ukázalo se, že i pro akademiky je mnohdy velmi těžké ohraničit, co všechno se za tím takřka bájným, širokým pojmem skrývá. Přesto nám ten den doktorka Karlová naprosto srozumitelně shrnula, co vše si pod pojmem transkulturní komunikace představuje ona sama. Aniž bychom o tom do té doby pochybovali, byli jsme díky ní uchvázeni, jak skvělý a důležitý obor studujeme, a na konci hodiny jsme všichni odcházeli s velkým nápisem přes celý sešit: „TK je filosofický fundament!“ Tuhle geniálně stručnou větu nám tenkrát naše vyučující světila, aby při

rozhovorech s babičkami, kamarády i potenciálními zaměstnavateli vystřídala (či alespoň uvedla) naše výčty všech studovaných předmětů či podobně zmatené elaboráty o TK, které do té doby přicházely na řadu vřdycky, když se někdo na náš studijní obor zeptal. A mnozí okolo „filosofického fundamentu“ (těhle jednoduché „definice“!) své vysvětlení, co že je to ta T/transkulturní komunikace, stavíme dodnes.

A vysvětlovat je opravdu potřeba, jak dokládá např. odpověď Simony: *„Obor TK v Hradci funguje krátce, než aby lidé věděli, že něco takového vlastně je. Mnozí nevědí, co si pod oborem TK představit. Někoho ten název zaujme, protože ho slyší poprvé. Je pak potřeba mu poměrně široce vysvětlit, co jsme tam vlastně dělali. Po představení, nebo spíš podle popisu toho, co jsme tam dělali a řešili, to pak lidem často přijde docela zajímavé“*. Z tohoto důvodu mne v jedné z výzkumných otázek zajímala i zkušenost absolventů s prvními reakcemi zaměstnavatelů na TK jako položku v jejich životopisech. Tuto zkušenost zatím ale neměli všichni absolventi (někteří dosud studují), proto jsem tuto otázku pojala více široce, takže svou zkušenost mohli sdílet i ti, kteří se s objasňováním podstaty TK setkali u přijímacích řízení na svá navazující magisterská studia.

Situace, které absolventi popisovali, většinou vykazovaly podobné znaky:

- 1) **Ptali se, o co jde** – Respondenti se shodovali se, že otázka po obsahu a významu T/transkulturní komunikace bývala u hovorů jedním z prvních témat. Zaměstnavatelé většinou netušili, co si pod souslovím TK představit.⁵⁹ *„Všichni si myslí, že umím hodně jazyků!“* smála se při vzpomínání na své pohovory Zlata, a potvrzovala, že jen výjimečně se na studium TK při pohovoru nezeptali.
- 2) **Zaujalo je to** – Všichni dotázaní absolventi uvedli, že svým popisem osobní zkušenosti s TK tazatele zaujali, či dokonce „udělali na zaměstnavatele dojem“. Čím? Jáchym například v souvislosti se svými přijímacími řízení i na navazující studium jmenoval šíři konkrétních vědomostí a množství načtených oborových knih. Zmínil také jistou výjimečnost oboru, resp. jeho unikátnost, nevídanost, která hrála v jeho prospěch – vzbudila zájem o jeho osobu. Sára jako rozhodující roli TK při pohovoru pojmenovala zcela jinak: *„Samozřejmě se zajímali, co je to vůbec za obor a co se tam učí, nicméně na úplně prvním pohovoru se mě na TK nijak detailně neptali. Myslím, že všechno ostatní, co jsem tam tenkrát řekla, je ohromilo víc, než samotná transkulturka v mém CV. Více samozřejmě vyzvídali, když jsme si potom povídali v práci - co to všechno obsahuje a tak... A podporovali mě v tom. Na prvním pohovoru ale zaujala*

⁵⁹ V jednom případě neznali její podobu v českém prostředí, setkali se s oborem dříve pouze v Německu.

moje osobnost, moje schopnost úsudku a ujasněná představa o tom, co jim mohu nabídnout. Věděla jsem, proč chci na té pozici pracovat. Spoléhala jsem na svoje hodnoty a názorové ukotvení - za které vděčím Transkulturní komunikaci. Na rozdíl od lidí, co se na tu pozici také hlásili a měli vystudovanou třeba sociální práci, jsem byla handicapovaná, ale právě pro výše uvedené nakonec vzali mě.“ A se Sárrou se shodovala i odpověď Karin: *„Transkulturka v CV podle mě působila tak, že jsem otevřený člověk, se kterým se dá pracovat. I když to není přesně ten obor, který je vlastně vhodné mít pro tu práci vystudovaný.“* Vzpomínky Sáry a Karin dokonale vystihují absolventy nejčastěji zmiňovaný rysu pohovorů:

- 3) **Chtěli otevřeného člověka** – Všichni absolventi, kteří u pohovorů uspěli, jednohlasně zmiňovali jednu věc, kterou na nich zaměstnavatelé oceňovali (a díky níž zřejmě byli na pozici / ke studiu přijati): Hledali někoho „otevřeného“, tolerantního, „správného“. Ano, skutečně nelze říct, že by měli respondenti stoprocentní úspěšnost při pohovorech. Často se museli potýkat s chybějící praxí či odborným vzděláním (ideálně doložitelným specifickým vysokoškolským titulem), jistě nejednou se toto stalo překážkou pro získání jimi vybrané pozice. Nelze ale ani opomenout případy, kdy se díky studiu TK dostali k pozicím, na něž by si s jiným vzděláním nejspíš „ani netroufli“, ačkoli o nich třeba již delší dobu snili. *„Čím mi studium TK pomohlo k získání práce? Možná tím, že se pak člověk prostě nebojí jít to zkusit, je otevřený všemu,“* potvrdila Zlata jistou adaptabilitu uchazečů a popsala ji z opačné strany, z pohledu absolventa.
- 4) **V širokosti je slabost i síla** – TK je obor velmi široce rozkročený, vyžadující znalosti napříč mnoha oblastmi. Tato skutečnost s sebou nese výhody a nevýhody, o nichž více pojednávám v následující podkapitole. Jako poslední ze sdílených rysů pohovorů našich absolventů však v tuto chvíli uvedu jen kladnou stránku věci (protože výlučně ji v odpovědi na tuto konkrétní otázku respondenti uváděli). V několika případech z úst respondentů zaznělo, že těžili se skutečnosti, že lze o T/transkulturní komunikaci mluvit ve vícero kontextech. Ať už hledali své uplatnění v oborech jako historie, humanitární práce či sociální služby, měli díky osnovám TK vždy po čem sáhnout, co nabídnout.

Pouze ze dvou rozhovorů vyplynulo, že respondenti neměli pocit, že by jim Transkulturní komunikace při pohovoru jakkoli pomohla (vyjma získání titulu). Oba názory

uvedli absolventi magisterského navazujícího studia, jež pro ně bylo při hledání dalšího uplatnění více rozhodující.

Od hledání definice jsme se tak znovu dostali až k uplatnění absolventů. A není divu. Obojí spolu totiž úzce souvisí, a to díky osnovám TK. *„Záleží na tom, kdo si co v transkultuře najde a co chce dělat dál. Já jsem šla dál cestou učitelství, ale např. díky praxím v neziskových organizacích se někdo může uplatnit i v této sféře,”* komentovala své zkušenosti Simona, *„záleží, co koho naplňuje a čemu se chce dál věnovat,”* dokončila svou myšlenku v podobném duchu, jako výše citovaný Petr. A že i mnozí jiní absolventi by s nimi souhlasili, se dozvíme z následující podklapitoly, v níž jsem se pokusila obsáhnout názory studentů na studijní osnovy Transkulturní komunikace.

3.2.8 Osnovy TK

Již v předchozí kapitole zaznělo, že specifikem osnov Transkulturní komunikace je jejich šířka. *„TK беру podobně jako gympl, je to velká zkušenost, rozšíří vám obzory,”* zhodnotila všeobecný přehled, který díky studiu TK získala, Renata. A nebyla jediná, mezioborový rozmach syllabu potvrdila zhruba třetina respondentů a všichni tuto skutečnost hodnotili kladně, ačkoli někteří z nich nezapomněli vzpomenout, že proto také studium TK vyžadovalo hodně jejich úsilí. Třeba Štěpánka: *„Transkulturka je podle mě tak široce pojatý obor, že ti dá široký rozhled, což je to, co jsem vždycky chtěla. Já se zajímám o politiku, propagandu (což jsme na TK měli jako předměty), mě baví umění, hudba,... mě baví prostě všechno. Ve spoustě studijních oborech, jak jsou zaměřeny na jednu věc, vypouští ostatní důležitá hlediska. To TK nedělá. I při mém aktuálním studiu mi přijde důležitá logika, že vše spolu souvisí. A to se mi líbí na transkultuře – není to obor odříznutý od světa. TK ztělesňuje, že život není jenom jeden obor, že život je složitý mix všech. Tento pohled na věc transkulturka nabízí, a já její rozmach neberu jako nevýhodu, naopak.”*

Při otázce pátrající po hodnocení osnov TK zmiňovali absolventi jak množství plusů, tak i oblastí, kde je co vylepšovat. Je však třeba mít na paměti, že složení volitelných či povinně volitelných předmětů zaznamenalo za dobu existence TK řadu změn. Největší z nich se odehrály po změně akreditace oboru, kdy z jeho syllabu zmizely předměty s orientací na učitelství – od pedagogické propedeutiky a didaktiky, až po základy vývojové psychologie. Velká část absolventů má v tomto ohledu „zastaralou zkušenost“, neboť právě ona změna akreditace TK pomohla k řešení několika absolventy často zmiňovaných nedostatků syllabu. A nejen ona, pochopitelně hrál svou významnou roli i „čas“ a naslouchání přáním a potřebám studentů v průběhu let.

Nejsilněji zmiňovaným mínusem sylabu byla **absence výuky angličtiny**. Zmínila ji **více než polovina respondentů**. Výjimku tvořili nedávni absolventi, kteří alespoň část výuky v anglickém jazyce již zajištěnou měli. Ačkoli se jedná o již vyřešený nedostatek, přesto níže uvedu zkušenosti a názory respondentů, protože se zdá být zásadní pro jejich další osudy a je potřeba, aby byla schopnost dorozumět se alespoň jedním světovým jazykem byla součástí vzdělání transkulturně komunikujících lidí, jak například zmínila Sára: „*Dnes už se všeobecně předpokládá, že na dostatečné, komunikační úrovni zvládá angličtinu každý.*“

Absolventi, kteří nastoupili ke studiu před rokem 2014, byli sylabem motivováni absolvovat pouze dva semestry anglického jazyka. Museli získat dohromady pouze dva zápočty a jednu zkoušku z obecné angličtiny, a to bez jakékoli výuky v průběhu semestrů. S výjimkou několika málo studijních textů, nebylo standardem (jako tomu je dnes), že by se s angličtinou jakkoli pracovalo v oborových předmětech. Respondenti studující v tomto režimu pak vzpomínali v podstatě až na komičnost situací, kdy ve svém okolí uvedli, že studují Transkulturní komunikaci, a museli pak složitě vysvětlovat, že to ale neznamená, že vládnou cizími jazyky, naopak, že dokonce neumí ani plynně anglicky. Zhruba tři absolventi zmínili, že pro ně byla nedostatečná znalost angličtiny nelehkou překážkou při přijímacím řízení či přímo v průběhu magisterského navazujícího studia, v předmětech učených v angličtině nebo při psaní diplomové práce, k níž potřebovali čerpat převážně z cizojazyčných zdrojů.

O omezených možnostech uplatnění na trhu práce nemluvě.

Další opakovaná stížnost stran osnov studia se snášela na aktuálně již v sylabu nezařazené **předměty spojené s pedagogikou a psychologíí**. Předměty jako pedagogická propedeutika, didaktika, vývojová psychologie, pedagogické praktikum a další, byly učeny vyučujícími mimo Katedru kulturních a náboženských studií a do změny akreditace oboru tvořily jeden z jeho čtyř pilířů – zakončený povinnou státní zkouškou z pedagogiky a psychologie.

Zhruba třetina všech respondentů hodnotila zmíněné předměty negativně.⁶⁰ Část je považovala za zbytečné pro svou další kariéru, nicméně nezanedbatelná část absolventů se pedagogice věnovat chtěla. Pro ilustraci, například čtyři respondentky našly své uplatnění v přímé práci s dětskými kolektivy v rámci lektorování workshopů primární prevence rizikového chování, tedy by o znalosti z této oblasti stály. Přesto i pedagogikou zaujatí studenti hodnotili předměty vyučované v tomto pilíři studia

⁶⁰ Nutno dodat, že vlivem změn na katedře nebyli všichni respondenti nuceni těmito předměty projít a skládat z nich státní zkoušku (konkrétně jde o absolventy TK jako *Humanitních studií*), což ovlivňuje výsledky výzkumu.

nevalně. Vyučujícím vyčítali přílišnou teoretičnost, nepraktičnost, respektive nevyužitelnost informací při výuce – v praxi.

Jiní viděli chybu v nedůslednosti či přístupu vyučujících, kteří nevyžadovali po studentech TK žádný výkon, ba dokonce ani snahu, neboť na ně nahlíželi jako na „nepedagogy“, na ty, kteří „učit stejně nikdy nebudou“. Jedna z respondentek popsala vztah některých učitelů ke studentům TK ne jako kultivaci znalostí a schopností studentů, ale jako vzájemnou snahu co nejméně se obtěžovat / zatěžovat úkoly.

V tomto kontextu respondenti zmiňovali velké rozdíly mezi jednotlivými vyučujícími. Stávalo se, že byl jeden předmět učen více učiteli, přičemž jeden po svých studentech nechtěl vůbec nic, druhý je „drtil“ a nedal jim nic zadarmo. To ve studentech vůči předmětům PdF vytvářelo další negativní dojem, a sice pocit nespravedlnosti.

Na obranu vyučujících, svou roli mohla hrát nejasná akreditace oboru TK a komunikace fakulty ohledně toho, zda je TK ve skutečnosti učitelským, či neučitelským oborem. Ostatně, jak také někteří absolventi uvedli, ačkoli měli studenti povinnost složit z pedagogiky a psychologie státní závěrečné zkoušky, zisk pedagogického minima po jejím splnění je doteď přinejmenším sporný.⁶¹

Kritika na adresu pedagogické části starší verze osnov se zdá být, podobně jako chybějící výuka angličtiny, vyřešena změnou akreditace TK, která tak kvalitu výuky dost možná významně posunula k lepšímu.

Jak již bylo uvedeno v limitech této práce, ve svém výzkumu jsem mylně pracovala s informací, že se katedra Kulturních a náboženských studií při změně akreditace zároveň přesunula z pedagogické na filosofickou fakultu. To se fakticky nestalo, avšak považuji za důležité zanechat v práci úvahu Alice, která s touto informací také mylně pracuje a upozorňuje na možné riziko, které by potenciálním přesunem oboru z PdF na FF vzniklo: *„Ačkoli jsem si vědomá toho, že je super, že je teď výuka spojená s angličtinou, osobně si myslím – ač nechci nijak soudit, protože do toho úplně nevidím – že je docela průšvih, že je teď obor pod filosofickou fakultou. Protože když dnes někdo řekne, že je „z fildy“ a studuje Transkulturní komunikaci, tak si lidi akorát řeknou, co to je za obor, proboha, humanitní pavěda, a potom to uplatnění...?! Takže pokud se dneska student nebude někde realizovat už během studia, tak je pak úplně ztracenej. Říkám to fakt otevřeně: mít pedák mi pomohlo ve všech pracích, kde jsem byla. To, že mám nějaké pojetí o psychologii (věnovala jsem se tomu třeba při primární prevenci rizikového chování), působí strašně*

⁶¹ Toto by vyžadovalo delší zkoumání a ověření s MŠMT. Podle mých (neoficiálních) informací byl obor TK až do změny své akreditace považován za učitelský, po změně již není. Proto mohlo MŠMT při letošním vydání rozhodnutí, o němž zažádala jedna z respondentek, chybovat.

dobře. Ale když si představím, že někdo řekne, že je na fildě a rozumí tak nějak náboženství... To, myslím, nikoho moc nezaujme...“ Konkrétně Alici propojení TK s pedagogikou vyhovovalo, jakkoli kriticky v průběhu svého studia provedení hodin pedagogiky vnímala. Odpovídá-li její postoj reálnému pohledu veřejnosti na absolventy PdF a FF, případným přesunem na filosofickou fakultu by se TK vzdálila snadnější uplatnitelnosti svých absolventů na trhu práce. Jakkoli se po změně osnov oboru může zdát, že je fakt, pod jakou katedru TK spadá, jen formalita, věřím, že je důležité zmínit, že to tak ve skutečnosti být nemusí. Obzvláště ve chvíli, kdy zhruba třetina současných absolventů našla své uplatnění v pedagogice.

Chybějící výuka jazyka či nespokojenost s pedagogicko-psychologickými předměty tvořily mnohdy jediné mínus, které respondenti připisovali nejen na vrub sylabu, ale i celé své zkušenosti s TK.

Respondenti na otázku po osnovách TK uváděli také množství plusů. Již bylo řečeno, že si cenili provázanosti a logické koncepce předmětů, stejně jako všeobecného rozhledu a schopnosti třídit informace, které studiem získali.

Zazněla ale i zábavnost, zajímavost a vyvážená diverzita hodin, možnost najít si v sylabu „to svoje“ a setkat se s odlišně zaměřenými pedagogy.

Ne tak často, jako například výtky k pedagogice či jazykům, přesto zaznívaly i názory obsahující následující tipy na zlepšení osnov TK:

- 1) **Zařadit více:** práva; rétoriky či umění konverzace, vedení rozhovorů; sociologie, informací o transkulturní komunikaci; výchovy k občanství; znalostí o veřejné správě, konkrétně evropských strukturálních fondech a podmínkách jejich čerpání; sociální práce; pedagogického praktika; „modelovek“⁶²; praktických předmětů obecně; metodologie výzkumu⁶³.
- 2) **Upozadit mírně:** filosofii, historii náboženství.

Neoddiskutovatelná je chuť absolventů získat vedle teoretických i praktické dovednosti. Na druhou stranu, v ostatních individuálních přáních se tolik neshodovali. Velmi dobře bylo na těchto odpovědích poznat, že se v případě absolventů TK nelze bavit o homogenní skupině lidí jdoucích za jedním cílem, či dokonce vycházejících školu se stejnými názory a postoji. Respondenti tohoto výzkumu tvořili jen výsek z celkové skupiny

⁶² (Alice: „Podle mě ve studiu chybí více modelovek. Zkusit si komunikovat třeba s migrantem.“)

⁶³ Chybějící metodologii výzkumu zmínili dokonce tři respondenti, kteří se s výzkumem setkali v průběhu své bakalářské či magisterské práce a narazili na své nedokonalé znalosti kvalitativního i kvantitativního výzkumu a postrádali pro antropology i jiné výzkumníky nutnou průpravu. I toto je však, dle slov vedoucí této práce, změnou osnov TK již vyřešeno.

absolventů, přesto se zjevně jednalo o lidi s odlišnými zájmy, touhami po rozličném vzdělání, směřující k jinému uplatnění.

Právě sedm respondentů by sylabu TK nevytklo vůbec nic, považovali jej za logicky ucelený, ideálně vyrovnaný.

Jáchym: „*Věřím, že zůstat u kultury, ideových základů a dejme tomu psychologie / logoterapie, je ideální kombinace. Spojení náboženství s filozofií je úplně dokonalé, tady to bych nechal a neměnil bych to. A doplnil bych to dalšími věcmi, mě by třeba bavila ještě podrobnější antropologie jazyka.*“

3.2.9 Stáže a praxe

Všichni respondenti, s nimiž jsme se tohoto tématu dotkli, hodnotili možnost zúčastnit se odborných stáží již v průběhu svého studia velmi kladně. Všichni v tomto ohledu cítili podporu ze strany katedry a oceňovali příležitosti, které jim katedra nabízela.

Jáchym: „*Já jsem byl třeba v Člověku v tísní v Praze a v organizaci MostPRO v Pardubicích, a to bylo obojí bezva. To se mi ohromně líbilo. Tam jsem mimo jiné zjistil, že v sociální sféře prostě nemůžu dělat. Ale bylo skvělé mít to v životopise, rozhodně to není na škodu.*“

Někteří respondenti by dokonce byli pro zavedení povinnosti stáží projít.⁶⁴ Nejedni si totiž až zpětně uvědomil, že měl nabídky stáže využít více. Ze své zkušenosti toto popsala například Sára: „*V průběhu studia jsem jako nedostatek vnímala chybějící jazyky. Když jsem pak vyšla jako absolvent, jako palčivější se ukázala chybějící praxe. Ona tam v průběhu studia možnost jít na stáž byla, dokonce jsem možnost krátkodobé stáže využila. Ale nebyla jsem v průběhu studia moc motivovaná, ta nabídka (nebo pobídka?) ke mně nějak osobněji nepřišla, nedotklo se mě to v tu dobu nějak. Zřejmě jsem důležitost praxe při hledání další práce sama podcenila,*“ přiznala Sára. „*Každopádně po státnicích jsem řešila, co bych chtěla dělat, a teprve v tu chvíli jsem zjistila, že jsem si vlastně nic nevyzkoušela... Potýkala jsem se s tím, že vlastně nevím, co chci...*“

Podle mého názoru sehrála v Sárině případě roli i dosud nezmíněná odvrácená stránka (v jiných ohledech výhodné a opěvované) širokosti záběru TK. Ne každému totiž seděla natolik, jako třeba Petrovi, který ji dokonce označil za zdroj hlavních deviz absolventa: „*Když to vezmu paušálně, mně se právě líbilo, i když to ostatní neměli rádi, že jsme se toho naučili hodně, nebo relativně hodně, z více oborů. A pak je možné vědět téměř o všem, o čem se baví různí lidé napříč jednotlivými obory.*“

⁶⁴ Odborná stáž se totiž stala součástí povinných předmětů také až později.

3.2.10 Hlavní devizy TK, potenciál absolventů

Tato podkapitola v sobě snoubí dvě velká témata, ptá se hned po dvou velkých otázkách: V čem vidí absolventi hlavní devizy studia TK, potažmo své nejsilnější stránky? Níže se pokusím vypíchnout několik oblastí, kterých si studenti na TK nejvíce cení, respektive smýšlejí o nich jako o studiu získaném potenciálu, o výhodách, které jim studium TK do budoucna přineslo. Jedná se o tyto devizy:

1. **Všeobecný rozhled.** Diana: *„Potenciál absolventů vidím v tom, že mají široký rozhled o světovém dění a aktuálních problémech spojených se společným soužitím lidí. Problematiku potom dokáží řešit s ohledem a respektem k ostatním lidem.“*
2. **Poučená práce s informacemi.** Alice: *„Dokážeme mít jiné náhledy a dokážeme s informacemi dobře pracovat. „Tloukli do nás“ celé studium, že nic není černobílé, že nikdy nejsou jen „dvě věci“, ale je jich mnoho okolo, a to mi hodně pomohlo. (...) Tohle si tedy myslím, že by do budoucna mohlo mít velký potenciál. – Práce absolventů ve školách, třeba kdyby byly nějaké projekty, které by se věnovaly práci s informacemi, které by učily, jak se dívat na věci okolo. (Třeba právě na přijímání uprchlíků. To je tak velké téma a vůbec nikdo ho nespojuje s nějakou historickou minulostí, nikdo neřekne tohle se přece i dříve dělo a nedoloží to na příkladech. Nikdo dětem mnohdy nenabídne ani úvahu na téma, natož aby vysvětlil rozdíl mezi muslimem a islamistou.“*
3. **Nové pohledy na věc.** Eliška: *„Na svém osobním příkladu bych ráda ukázala, že díky tomu, co jsem se na TK dozvěděla, jsem mohla nabídnout lidem ve svém okolí nový pohled na problémy dnešní doby. Je to sice hodně patetické, ale možná prostě jen pomáhá / dělá svět lepší, pokud jsme více otevření pro dialog založený na respektu k druhým. A zvláště my, studenti.“*
4. **Schopnost debatovat.** Kateřina: *„Největší potenciál absolventů vidím v tom, co se v průběhu studia nutně naučí: debatovat a snad i předávat své vědomosti a schopnosti dál.“⁶⁵*
5. **Přehled v aktuálním dění.** Julie: *„Největší potenciál absolventů vidím v tom, že se zabývají aktuálními tématy.“*

⁶⁵ V tomto kontextu je více než zajímavé, že až na jednu či dvě výjimky, nikdo z respondentů by se neoznačil za experta na komunikaci. Přesto velká část z absolventů uvedla, že jim studium TK pomohlo v prezentování vlastních názorů i v umění diskuze.

6. **Pozornost a otevřenost ke světu a novým věcem.** Apolena: „*Potenciál vidím ve schopnosti otevřít oči vůči světu. Ale to lze jen těžko přičíst oboru samotnému, určitě je to předem podmíněné i tím, jací lidé se na něj hlásí.*“
7. **Kritické myšlení.** Ilona: „*Podle mě jsou absolventi silní v získaném rozhledu, v umění řešit dilemata, v rozvoji kritického myšlení.*“
8. **Autonomie / žádné „ovce“.** Markéta: „*TK vychovává kriticky myslící, samostatné jedince, kteří mají vlastní názor.*“
9. **Tolerance, respekt k druhým, individuální přístup.** Barbora: „*Díky TK jsem mnohem otevřenější a tolerantnější než moji vrstevníci.*“
10. **Bez předsudků.** Klára: „*TK mi pomohla nahlédnout různé způsoby lidského přemýšlení, naše vlastní myšlenkové cykly, mechanismus předsudků, podvědomé soudy apod.*“

3.2.11 Budoucnost TK

V závěru výzkumného bádání jsem se respondentů ptala, jak si představují budoucnost Transkulturní komunikace. Kudy chtějí, aby se ubírala?

V podkapitole *Co je TK* jsem popsala příběh, na jehož konci stála dvouslovná „definice“ Transkulturní komunikace. Toto sousloví se stalo mezi mými spolužáky docela oblíbeným způsobem, jak ve zkratce vysvětlit podstatu TK lidem, kteří o tomto studijním oboru nic netuší. Patrně častý pohled absolventů na TK jako na *filosofický fundament*, spolu s výše uvedenými devizami, stál za opakujícím se názorem, že hodnoty, které T/transkulturní komunikace reprezentuje, by měly být sdíleny (s) co možná největším počtem lidí.

„*Věřím, že by se daly transkulturní myšlenky rozšířit do povědomí žáků už na střední škole. Nevím, jestli my jsme to tak na střední škole přímo měli, v rámci ZSV částečně určitě, ale čistě vzdělávání o společnosti a začlenění lidí do společenského systému, občanská výchova a dialog náboženství, to si myslím, že tam chybí. Já chápu, že v rámci osnov ZSV na to není čas, ale kdyby tam bylo právě třeba dělení kultur nebo něco takového, kdyby tam byly širší základy náboženství, dalo by to lidem impuls, aby o tom alespoň začali přemýšlet,*“ uvedl ve své rozvaze o budoucnosti Transkulturní komunikace například Jáchym.

Jeho slova potvrzuje i Barbořina odpověď: „*Celkově bych TK ráda viděla jako rozšíření nutnosti. Minimálně i na středních školách. Společnost by měla pochopit její nutnost a proč nad transkulturní komunikací vlastně přemýšlet.*“

V souvislosti s touto i předchozími podkapitolami bych také ráda uvedla dvě citace absolventů, kteří připodobnili Transkulturní komunikaci k dalšímu stupni gymnázia.

„Na gymnáziu jsme měli skvělé učitele na ZSV a ti nás neuvěřitelným způsobem myšlenkově posouvali. Nemohu proti nim říct vůbec nic, ale na TK to jde úplně o level výš. Informace a možnosti, které tam člověk získá, jeho myšlení strašně otevřou,“ uvedl Jáchym. A souhlasila by s ním zřejmě i Štěpánka: *„Myslím, že transkulturka může být takový další stupeň gymplu, je to takový základ světového rozhledu. Nejedná se o studium jednoho úzkého oboru, ale umožní ti nahlížet na celý svět jinak, jinýma očima, z různých perspektiv. Díky transkultuce chápeš, co obnáší fakt, že je na jednu věc milion názorů, i to, že dost možná žádný z nich není správný... Najednou možná i méně odsuzuješ lidi, víc je chápeš. Přijde mi proto, že je transkulturka základ.“*

Při otázce, kam by měly směřovat další kroky TK, zaznívalo např. i větší kladení důrazu na posilování individuálního rozvoje osobností studentů či již zmiňované otevření magisterského navazujícího studia TK. Rozšíření myšlenek T/transkulturní komunikace do širšího povědomí lidí, a to mimo jiné i posílením marketingové propagace oboru, však bylo v této závěrečné části výzkumu nejčastěji skloňovaným přáním absolventů.

3.2.12 Role T/transkulturní komunikace v dnešní době

Závěrečnou otázku výzkumu tvořila věta určená k doplnění: **Dnešní doba je (...DOPLŇ...) a T/transkulturní komunikace v ní hraje roli (...DOPLŇ...).**

Jejíím prostřednictvím jsem chtěla povzbudit kreativitu respondentů a zároveň jim všem dát příležitost, aby byli v tomto výzkumu slyšet. Rozhodla jsem se totiž publikovat všechny odpovědi zúčastněných (přesto mi několik málo z nich chybí, neboť někteří absolventi na otázku neodpověděli – ať už z vlastního rozhodnutí, nebo proto, že v průběhu rozhovoru nestačila padnout). Tato otázka, ač částečně uzavřená, dala vzniknout mnoha zajímavým variacím „definic“ T/transkulturní komunikace i dnešní doby a tvoří tak názorovou mozaiku uprostřed větší mozaiky, jíž je tato práce. Dle mého názoru jde o hezký závěr výzkumné části práce, který svou různorodostí symbolizuje diverzitu absolventů TK, jakož i subjektivitu jejich zde citovaných postojů.

Simona: *„Dnešní doba je hodně komplikovaná a T/transkulturní komunikace v ní hraje roli prostředníka, který umožňuje komunikaci mezi odlišnými lidmi a umožňuje, aby se vzájemně vnímali a pochopili.“*

Alice: *„Dnešní doba je hodně uspěchaná a T/transkulturní komunikace v ní hraje roli zpomalovače. Každý se za něčím honíme, a díky informacím, co na TK řešíme a kdy jdeme od historie do současnosti, dává současnosti smysl.“*

Johana: *„Dnešní doba je šílená a T/transkulturní komunikace v ní zatím nehraje příliš významnou roli, ale bude jí třeba.“*

Štěpánka: „Dnešní doba je přehlcená informacemi – globalizací – a transkulturka je obor, který podporuje, aby lidé kriticky mysleli a v rámci toho ty informace filtrovali.“

Klára: „Dnešní doba je potenciálně explozivního charakteru a T/transkulturní komunikace v ní hraje roli hasicího přístroje objednaného z Aliexpressu. Fakt nevíš, co ti nakonec poštou dojde.“

Kateřina: „Dnešní doba je složitá a agresivní a T/transkulturní komunikace v ní hraje roli moderátora všech stran.“

Barbora: „Doba je složitá, respektive tak někomu může připadat. (Já to vidím tak, že jaký si to člověk udělá, tak to i vnímá. Jde hodně o to, co od ní člověk čeká. Když nečekáš nic velkého a zařizuješ se podle svého, tak zas tak složitá není.) T/transkulturní komunikace pak – v mém osobním případě – hrála roli „otevírače očí“. Pomáhá najít způsoby, jak vnímat spoustu věcí, které se okolo nás dějí (např. uprchlíci, globalizace atd.).“

Eliška: „Dnešní doba je chaotická a T/transkulturní komunikace v ní hraje roli jistého mediátora.“

Ilona: „Dnešní doba je plná rozporů a T/transkulturní komunikace v ní hraje roli mediátora.“

Patricie: „Dnešní doba je chaotická a přehlcená všemi informacemi a možnostmi, které máme. Na druhou stranu je dnešní doba otevřená všem možnostem, které máme a které z toho nějak plynou. T/transkulturní komunikace v tom hraje tu roli, že díky získaným informacím a vzdělání dokáže věci třídit a lépe se orientovat. A také rozlišovat, co je a není pro nás nutné, co je a co není pravda. Doba je přehlcená informacemi, které jsou ne vždy kvalitní, a T/transkulturní komunikace tě podpoří v tom, abys nad věcmi přemýšlela a informace si dohledávala. Pomůže trošku se v tom světě a názorech zorientovat.“

Markéta: „Dnešní doba je postfaktická (postpravdivá) a T/transkulturní komunikace v ní hraje roli ukazatele, že vše není relativní a existují jisté kořeny a východiska.“

Zlata: „Dnešní doba je šílená a T/transkulturní komunikace v ní hraje roli majáku, který ti vždy ukáže směr.“

Renata: „Dnešní doba je normální a T/transkulturní komunikace v ní hraje běžnou roli.“

Žofie: „Dnešní doba je uspěchaná a nevyvážená a T/transkulturní komunikace v ní hraje roli prostředku k načerpání síly a uklidnění skrze hledání cesty vstříc do hloubky smyslu života.“

Karin: „Dnešní doba je pro mě nedefinovatelná. A T/transkulturní komunikace v ní je pro mě takový klid, že to není vlastně problém. Tedy že z toho, že pro mě není definovatelná, nemám „schízu“...“

Petr: „Dnešní doba je stejně komplikovaná a stejně špatně čitelná jako nejtěžší období našich dějin, a z toho důvodu jsme ve stejné situaci jako předchozí situace – možná ještě hůř, ještě hůř se v dnešku orientujeme. Transkulturní komunikace hraje roli aktivátora touhy po vědění, probouzeče zájmu o něj. Pokud někdo objeví zájem ve vědění, může v něm pak najít i klíč, jak se připravit na budoucnost.“

Jaroslav: „Dnešní doba je čas na změnu... a T/transkulturní komunikace v ní hraje roli nestranného prostředníka.“

Marie: „Dnešní doba je poměrně chaotická (hodně velkou roli hraje neinformovanost, lidé se hodně nechávají strhnout médii... dnešní doba hodně trpí tímto smýšlením a tím, jak se lidé nechávají snadno ovlivňovat) a T/transkulturní komunikace může pomoci „pročistit vzduch“, pomáhat uvádět věci na pravou míru a přimět lidi nad věcmi doopravdy přemýšlet. Neposlouchat jakýkoli zdroj, ověřovat a hledat si informace.“

Apolena: „Dnešní doba se mění den za dnem (těžko se v tomto světě člověk orientuje) a T/transkulturní komunikace hraje důležitou roli právě pro schopnost se zorientovat, pochopit různé příčiny a následky jednotlivých jevů.“

4 Budoucnost budoucnosti (práce a pracovního trhu)

Ve svém výzkumu jsem zjišťovala postoj absolventů k jejich (převážně pracovní) budoucnosti a zajímal mne i názor na budoucnost T/transkulturní komunikace. A ačkoli toto dotazování přineslo mnoho zajímavých úvah, chtěla bych pohlédnout ještě dál, než se ve svých odpovědích odvážili oslovení absolventi.

Tato kapitola úzce souvisí s důležitou teoretickou částí práce, jež se pokouší o „obranu humanitních oborů“, potažmo se zajímá o budoucí uplatnění absolventů TK.

K následující úvaze mne inspirovalo mé aktuální zaměstnání, díky němuž jsem měla možnost vyslechnout několik přednášek z úst odborníků z oblasti nových technologií a futurologie. Vědci Michal Pěchouček, David Roberts i John Hagel III. prezentovali na historicky prvním Singularity University Czech Summitu v březnu roku 2018 své vize zhruba tři desítky let vzdálené budoucnosti práce natolik zajímavě, fundovaně, ve vysokém školství dosud v podstatě nereflektovaně a v širší společnosti zatím docela málo známým a diskutovaným způsobem, že jsem se rozhodla alespoň částečně jejich myšlenky zařadit a promítnout do závěrečné kapitoly této práce.

Zmínění tři pánové prezentují téma budoucnosti pracovního trhu na nejprestižnějších konferencích, summitech či (zatím bohužel jen) hrstce univerzit po celém světě, ale zdaleka nejsou jediní, kteří se jím zabývají. Nutnost reflexe aktuálního technologického vývoje ve vztahu k zaměstnancům a náplni jejich práce začíná být palčivým tématem pro mnohé zaměstnavatele. Vyplní-li se Pěchoučkovy, Robertsovy a Hagelovy prognózy o dopadech právě probíhající 4. průmyslové revoluce, máme před sebou zásadní změny ve struktuře celosvětové ekonomiky a míře blahobytu ve světě, jakož i v přemýšlení lidí napříč naší planetou. Slovu „revoluce“ v názvu výše zmíněného klíčového fenoménu bude dostáno. Předpovídané radikální transformace, jako například přehodnocení pohledu na práci, volný čas a nakonec i na vzdělávání, postupně redefinují struktury společnosti a zřejmě zasáhnou naši civilizaci jako celek.

Obzvlášť zajímavý pak může být tento „revoluční zvrat“ pro absolventy humanitních oborů, studenty Transkulturní komunikace nevyjímaje – ba naopak.

V následujících podkapitolách se pokusím objasnit proč.

4.1 Kontext – od první ke čtvrté průmyslové revoluci

Přinejmenším po 98,5 % lidské historie byla naše ekonomika založena na lovu, rybaření a sběru divokých plodin. Až poté přišlo zemědělství – konkrétně někdy před 15000 až 10000 lety. Tato změna životní strategie lidí zásadně a nevratně poznamenala

naši historii. Z hledání potravy se stalo farmaření podporované domestikací zvířat, což mělo mimo jiné za následek vznik trvalých a větších sídel, bohatnutí společnosti, růst průměrného věku lidí apod.

Teprve před 0,02 % historie lidstva došlo k něčemu, co dnes nazýváme průmyslovou revolucí. V průběhu 19. a 20. století mechanická automatizace práce radikálně změnila strukturu zaměstnanosti a naposledy tak opravdu razantně proměnila způsob života lidí.⁶⁶

V současnosti experti napříč obory rozlišují čtyři revoluční fáze tohoto průmyslového věku. Jejich stručnou charakteristiku představuji níže:

Za odstartování první průmyslové revoluce je většinou považován vynález parního stroje. Ten usnadnil přepravu (zboží, pracovní síly, materiálů) a umožnil výrobu na tzv. dopravníkovém pásu. V období 18. a 19. století, do něž tuto fázi datujeme, přestal být člověk limitován silou svalů (ať už svých či zvířecích) – začal využívat sílu mechanickou (strojní). Je zde klíčový pojem urbanizace, neboť odklon od dominantního zemědělství směrem k průmyslu znamenal dosud nevídané: poměrně masivní stěhování obyvatel do měst. Urbanizace ovlivnila životy lidí mnoha způsoby, zmínit však musím především jednu novinku. První průmyslová revoluce dala vzniknout fenoménu *volného času*.

Druhá průmyslová revoluce je zpravidla ohraničována roky 1870 a 1914 (resp. začátkem první světové války). Pokrok v těchto letech umožnil masovou produkci a vznik výrobních linek, a právě v tomto období došlo k tak zásadním objevům, jako je ovládnutí elektřiny či vynález spalovacího motoru, žárovky a telefonu.

Třetí průmyslovou revoluci jinak označujeme jako „počítačovou“ či „digitální“. Započala v rozmezí 60. a 80. let minulého století a nesla se v duchu vynálezu, vývoje a masového rozšíření počítačů (či obecně ICT⁶⁷) a později, v 90. letech, i internetu. Rozvoj a šíření zpomalovala vysoká cena a chudá softwarová výbava, ale již v této době došlo k průmyslovému využití robotů.⁶⁸ V této fázi průmyslové revoluce, během čtyř dekad po 2. světové válce, pozorujeme odchýlení profesní struktury od fyzicky náročných, nekvalifikovaných a nebezpečných prací ke kvalifikované manuální a administrativní práci.

Čtvrtá průmyslová revoluce, pro kterou se již zažil termín „Průmysl 4.0“, se odehrává nyní. Datovat její počátek je však v porovnání s předchozími érami

⁶⁶ Srov.: SCHWAB, Klaus. *The fourth industrial revolution*. 2017. Str. 6 – 8; MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 1998. Str. 13.; MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie. Str. 6-7.

⁶⁷ ICT (z anglického „Information and Communication Technologies“) = informační a komunikační technologie

⁶⁸ Zcela první industriální roboty použila společnost General Motors ve své továrně na automobily již v 60. letech minulého století.

nejobtížnější, neboť jej nespojujeme se vznikem jedné technologie / vynálezu ani s konkrétní historickou událostí. Průmysl 4.0 je přímo vystaven na předchozím revolučním období a jeho počátek částečně zpětně spojujeme s příchodem nového tisíciletí a všech jeho výtoky.

Čtvrtou průmyslovou revoluci spojujeme s rozvojem a šířením stávajících i zcela nových technologií jako AI⁶⁹, VR⁷⁰, ML⁷¹, mechanické i softwarové robotiky, autonomních vozidel, 3D tisku, blockchainu, kryptoměn, apod.⁷² Často skloňovaným termínem je „exponenciální pokrok technologií“ alias „exponenciální růst výpočetní síly“, jenž reflektuje tzv. Moorův zákon⁷³ a v praxi neznamena nic jiného, než co zmiňuje ve svých přednáškách odborník na disruptivní inovace David Roberts: *„Během dvaceti let jsme získali internet a mobilní telefony. Za dalších dvacet to bude minimálně pětinásobek takových důležitých věcí, které změní náš život. Změní se úplně všechno, jen dnes nedokážeme odhadnout, kolik věcí bude v budoucnu fungovat úplně jinak. To je pro mě nejúžasnější věc.“*⁷⁴

Charakteristický je pro tuto éru všudypřítomný internet (mobilními telefony počínaje a tzv. „chytrými / IOT⁷⁵ domácnostmi“ či „Smart Cities“⁷⁶ konče). Stále dokonalejší, menší a levnější senzory připojené k internetu nás propojují v podstatě se vším, s čím denně přicházíme do styku. Vznikají díky nim tzv. „big data“ – obrovské „balíky“ syrových online dat. *Informace* představují velmi cennou komoditu od pradávna

⁶⁹ AI (z anglického „Artificial Intelligence“) = umělá inteligence

⁷⁰ VR (z anglického „Virtual Reality“) = virtuální realita

⁷¹ ML (z anglického „Machine Learning“) = strojové učení

⁷² Srov.: SCHWAB, Klaus. *The fourth industrial revolution*. 2017. Str. 6 – 8.; MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 1998. Str. 13; MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie. Str. 6.

⁷³ Srov.: MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie. Str. 10; David Roberts. In: Youtube [online]. 17. 3. 2018 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <https://youtu.be/uZPwfBgo8g4>; DE GOEIJ, Hana. AI a já. *Vital* [online]. Elpida, 2018, 6. 3. 2018, 2017(4) [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <https://vitalplus.org/ai-a-ja/>.

⁷⁴ DELOITTE, Redakce dReport. D. Roberts: *Technologie se na nás valí jako vlna, chytit ji musíte v pravou chvíli* [online]. 6. 3. 2018 [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <https://www.dreport.cz/blog/d-roberts-lidstvo-a-technologie-musi-jit-ruku-v-ruce/>.

⁷⁵ IOT (z anglického „Internet of Things“) = internet věcí

⁷⁶ Koncept „Smart Cities“ neboli „chytrých / inteligentních měst“ je podrobněji popsán v dokumentu Ministerstva pro místní rozvoj z roku 2015 s názvem Metodika Konceptu inteligentních měst. Dostupné z: http://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/9c597c78-8651-43a8-8d94-bc9f19da74c5/TB930MMR001_Metodika-konceptu-Inteligentnich-mest-2015.pdf.

a s příchodem *velkých dat*, tedy informací v dramaticky velkém a škálovatelném objemu, na hodnotě (až lukrativnosti) rozhodně neztrácí. Naopak.⁷⁷

Čtvrtá průmyslová revoluce však neznamená jenom chytré a propojené (pří)stroje a systémy. Její rozsah je mnohem širší: „*Současně zažíváme vlny průlomů v mnoha dalších oblastech, od sekvencování genů až po nanotechnologie, od obnovitelných zdrojů až po kvantové výpočty. A je to právě spojení těchto technologií a jejich vzájemné interakce mezi fyzikálními a biologickými oblastmi, které činí 4. průmyslovou revoluci zásadně odlišnou od revolucí předchozích.*“⁷⁸

Další novinkou, kterou Průmysl 4.0 přináší, je i množství lidí, na které má a bude mít dopad. Zatímco 2. průmyslová revoluce zasáhla hlavně Západ, tedy cca 17 % civilizace, ta současná má mnohem větší ambice. Internet totiž dávno pronikl do celého světa (a stihl to dokonce jen v jedné dekádě, což výstižně demonstruje jeho sílu).⁷⁹ Rostoucí „propojenost světa“ je mimochodem jeden z důvodů, proč vidím přicházející změny jako velkou výzvu právě pro T/transkulturní komunikaci.

Již nyní pozorujeme mnohé důsledky 4. průmyslové revoluce. Je zřejmé, že rostoucí sofistikovanost a integrace nových technologií do naší každodennosti povede nejen k přeměně globálních ekonomik a politik, ale i celých společností, jejich vnímání svobody, soukromí, individuality, etiky atd. Dočkáme se zřejmě růstu nerovnosti mezi lidmi,⁸⁰ a to ačkoli ekonomický růst a bohatství vyspělých zemí již dnes velmi aktivně zažehává otázku základního nepodmíněného příjmu pro své občany. Nezanedbatelné jsou i počátky transformace smýšlení lidí o osobním vlastnictví (což dokládá vzrůst obliby služeb spadajících do tzv. sdílené ekonomiky⁸¹ či na státních mocích nezávislých, decentralizovaných technologií, jakou je třeba výše zmíněný blockchain).

V neposlední řadě, při pohledu na Průmysl 4.0 ze sociologického hlediska, je zajímavá i otázka redefinování fenoménu volného času. Jeho vznik umožnila již předchozí z průmyslových revolucí. Nyní však, díky automatizaci práce, získáme „navíc“ tolik volného času, že si dost možná budeme moci vybrat, jestli do práce půjdeme – „pro

⁷⁷ Srov.: SCHWAB, Klaus. *The fourth industrial revolution*. 2017. Str. 6 – 8; MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 1998. Str. 13; MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie Deloitte. Str. 6.

⁷⁸ Volně přeloženo z: SCHWAB, Klaus. *The fourth industrial revolution*. 2017. Str. 8.

⁷⁹ Srov.: SCHWAB, Klaus. *The fourth industrial revolution*. 2017. Str. 6 – 8; MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie Deloitte. Str. 6.

⁸⁰ Srov.: SCHWAB, Klaus. *The fourth industrial revolution*. 2017. Str. 11 – 13; 91 – 105.

⁸¹ V českém prostředí prorazily společnosti a projekty jako například Airbnb, Rekola, Knihovna věcí LOT, HoppyGo (dříve SmileCar). Srov.: MAREK, David, Petr NĚMEC, Václav FRANČE, Edita BOLKOVÁ, Kateřina NOVOTNÁ a Kateřina KRCHNIVÁ. *Sdílená ekonomika: Bohatství bez vlastnictví* [online]. 2017. Studie Deloitte. Str. 3.

zábavu“, či ne. (Toto téma je opět úzce spjato s otázkou uzákonění základního nepodmíněného příjmu.)⁸²

Průmysl 4.0 s sebou přináší mnoho příležitostí i hrozeb. V reakci na ně má již dnes řada států, včetně České republiky, koncepci, jak Průmysl 4.0 podpořit a jak zároveň čelit důsledkům, které přinese.⁸³

Ač se zatím výdobytky 4. průmyslové revoluce (jako masivní nástup automatizace a robotizace) mohou zdát pouze „věcí průmyslu“, jsou a budou zásadní i pro jiná odvětví ekonomiky. Čeká nás změna samotné struktury pracovního trhu, které především se dále věnuji.

Teprve čas ukáže, jakým způsobem se naše životy změní, v jakých oblastech a do jaké míry se v nich ony klady a zápory nové éry projeví. A ačkoli se výhledově jedná o změny komplexní, celospolečenské, strukturální, restrukturalizace pracovního trhu je zřejmě prvním fenoménem, který zásadním způsobem zasáhne osudy absolventů Transkulturní komunikace i jiných humanitně orientovaných oborů. Jejich uplatnitelnost na pracovním trhu se pokusím predikovat v následujících podkapitolách, a to za pomoci výroků Michala Pěchoučka a dalších vizionářů a odborníků na téma. Ráda bych tímto navázala na úvodní – teoretickou – část práce, tedy obhajobu humanitních oborů.

4.2 Změna pracovního trhu

4.2.1 Restrukturalizace pracovního trhu v České republice

Markantní dopad technologického pokroku na trh práce je nevyhnutelný, ačkoli kdy, jakým tempem a v jakém rozsahu k popsaným proměnám dojde, je vlivem mnoha faktorů spíše nejasné, a to především kvůli dopředu neodhadnutelným technologickým možnostem.⁸⁴

Michal Pěchouček, David Roberts i John Hagel v průběhu konference SingularityU Czech Summit v březnu 2018 upozorňovali, že již v poměrně blízké budoucnosti⁸⁵ bude

⁸² Debata kolem tohoto tématu by, stejně jako mnohé další popsané změny, zasloužila mnohem podrobnější zpracování, avšak pro ilustraci šíře a uvedení do problematiky se domnívám, že jsou zmíněné informace dostačující.

⁸³ *Iniciativa Průmysl 4.0* [online]. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu [cit. 2018-11-13]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/assets/dokumenty/53723/64358/658713/priloha001.pdf>.

⁸⁴ MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie Deloitte. Str. 3; DE GOEIJ, Hana. *AI a já. Vital* [online]. Elpida, 2018, 6. 3. 2018, 2017(4) [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <https://vitalplus.org/ai-a-ja/>.

⁸⁵ Koncept konferencí Singularity University běžně pracuje s vizí pro příštích třicet let, s tímto časovým horizontem tedy, předpokládám, pracovali i zmínění odborníci.

existovat vysoký počet lidí, kteří svou práci ztratí v přímé návaznosti na využívání umělé inteligence, strojového učení a robotů obecně.

Již v uplynulých dekádách jsme byli svědky intenzivní automatizace výroby, kdy v první vlně propouštění a nárokům na nutnou rekvalifikaci čelili lidé zastávající pozice na výrobních linkách, tedy u opakujících se činností. Nahrazena (mj. algoritmickými) roboty však byla mezitím i značná část pozic ve službách (jednoduchým zasíláním automatických e-mailů či elektronickými pokladnami počínaje, vývojem komplikovaných chatbotů a „elektronických asistentů“⁸⁶ konče).

Nové technologie již významně zasáhly pracovní trh i v oborech, které vnímáme jako jedny z nejtěžších k vystudování, např. medicínu.⁸⁷ Smyslu totiž postupně pozbývají nejen mnohé technicky orientované (rutinně manuální) pozice, ale i ty (taktéž rutinně) znalostní. Nic nyní nenasvědčuje tomu, že by se od tohoto trendu mělo upustit, naopak. V praxi již dávno viditelná teorie exponenciálního růstu technologií říká, že automatizace se bude aplikovat na stále složitější procesy. A lidé ze zasažených odvětví budou nuceni reagovat – úzkou specializací či změnou svého zaměření.

4.2.2 Obě strany mince

Dle jednoho z hlavních závěrů nejaktuálnější, zde často citované studie společnosti Deloitte, která se dlouhodobě orientuje na automatizaci práce v České republice, byl odhadnut (v přímé souvislosti k české struktuře zaměstnanosti a predikci technologických možností) potenciál pro automatizaci odpovídající 51 % pracovních míst.⁸⁸ Z tohoto výzkumu i mnoha jemu podobných pramení aktuální alarmistické tendence.⁸⁹

Obavy z technologického pokroku a varování před vznikem technologické nezaměstnanosti nejsou v našich (nejen českých) dějinách žádnou novinkou. Jak ale zmiňuje další ze závěrů studie, není třeba se automatizace a z ní vycházející

⁸⁶ Srov.: MOREN, Dan. *Alexa vs. Google Assistant vs. Siri: Google Widens Its Lead*. Tom's Guide [online]. 4. 6. 2018 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <https://www.tomsguide.com/us/alexa-vs-siri-vs-google,review-4772.html>

⁸⁷ To v posledních letech dokládá rychlý rozvoj tzv. telemedicíny, nejzásadnější jsou však ve zmíněném kontextu změny, které přináší tzv. *long-distance surgery* (operace na velké vzdálenosti). Tato technologie umožnila lékařům provádět chirurgické zákroky na stovky kilometrů daleko od pacienta již v roce 2014.

Srov.: EVELETH, Rose. *The surgeon who operates from 400km away*. BBC [online]. 16. 5. 2014 [cit. 2018-11-12]. <http://www.bbc.com/future/story/20140516-i-operate-on-people-400km-away>

⁸⁸ MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie Deloitte. Str. 3.

⁸⁹ To v mnoha institucích i mezi jednotlivci vede až k volání po regulaci volného trhu ze strany státních zřízení. Z logiky věci je to totiž právě trh, který tyto změny působící trendy akceleruje.

nezaměstnanosti obávat. Historie ukazuje, že dosud vždy vznikl dostatek pracovních příležitostí – a to dokonce v progresivně bezpečnějších a lépe placených zaměstnáních. Klíčová byla vždy lidská podnikavost a přizpůsobivost a nejinak tomu bude i v budoucnu. Důležitou roli bude hrát právě flexibilita pracovních sil a jejich ochota k rekvalifikaci.⁹⁰

Samozřejmě, dějiny se nemusí opakovat. Při pohledu na uvedené procento „ohrožených pracovních pozic“ a s přihlédnutím k exponenciální tendenci růstu technologického pokroku se opravdu může zdát, že pracovníci jsou ve 21. století vystaveni bezprecedentnímu tlaku a nejistotě. To však pohled na data, např. na míru nezaměstnanosti, nepotvrzuje.

Míra nezaměstnanosti v České republice v první polovině roku 2018 několik měsíců dosahovala svého minima – 2,4 procenta. (Toto číslo znamenalo nejen nejnižší nezaměstnanost v Evropské unii, ale i dosud nejvyšší počet zaměstnaných lidí v české historii – do práce docházelo více než 5 140 000 lidí.). Klesající míra nezaměstnanosti tudíž značí, že pokud jsou lidé kvůli technologickému pokroku propouštěni, nacházejí v současnosti zaměstnání ještě rychleji.

Existuje také množství faktorů zpomalujících automatizaci práce a s ní i restrukturalizaci pracovního trhu a pokrok obecně: regulace⁹¹, relativní cena kapitálu, komplexita zaběhlých systémů.

Dle zde citované studie o automatizaci práce 4. průmyslová revoluce v krátkodobém horizontu nezaměstnanost výrazně nezvýší – budou-li zaměstnanci ochotni a schopni se změnám přizpůsobit.

V dlouhodobém horizontu autoři studie, Pěchouček, Roberts i Hagel jedním dechem predikují, že jiná, mnohdy zcela nová pracovní místa budou vytvořena, a to navzdory faktu, že si je v tuto chvíli zatím ani neumíme dost dobře (konkrétně) představit.⁹² (A právě Roberts dodává: „*Stejně tak se dělo i v průběhu uplynulých třiceti*

⁹⁰ Odhady vázány k roku 2033. - MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie Deloitte. Str. 3, 7, 10.

⁹¹ Nejvíce v poslední době diskutované v kontextu s extrémně rychlým rozvojem umělé inteligence. Srov.: DE GOEIJ, Hana. *AI a já*. Vital [online]. Elpida, 2018, 6. 3. 2018, 2017(4) [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <https://vitalplus.org/ai-a-ja/>; CLIFFORD, Catherine. Elon Musk: 'Mark my words — A.I. is far more dangerous than nukes'. *CNBC: Make It* [online]. 2018-03-13 [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2018/03/13/elon-musk-at-sxsw-a-i-is-more-dangerous-than-nuclear-weapons.html>.

⁹² MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie Deloitte. Str. 3.; Srov.: DE GOEIJ, Hana. *AI a já*. Vital [online]. Elpida, 2018, 6. 3. 2018, 2017(4) [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <https://vitalplus.org/ai-a-ja/>.

let, kdy se třeba americký medián přestal živit v zemědělství a začal pracovat v administrativě.⁹³⁾

4.2.3 Kdo (a kdy) bude nahrazen?

„Bývalý americký prezident Barack Obama si nechal vypracovat zprávu o tom, jaký druh práce umělá inteligence zlikviduje. Prý sebere 83 procent práce, která je placena méně než 20 dolarů za hodinu. Ale sebere pouze čtyři procenta práce, která je placena více než 40 dolarů za hodinu. Levná zmizí, drahá zůstane. Já si myslím, že to není pravda. Práce se bude dělit podle toho, na co je orientovaná. Ta, která se soustřeďuje na lidi, tak ta zůstane. Ale ta, která se soustřeďuje na data a jejich analýzu, tak tu vykonají stroje. A tam je práce levná i drahá.“⁹⁴ Právě takto v rozhovoru pro Hospodářské noviny komentoval Michal Pěchouček vliv nových technologií na pracovní trh. Na SingularityU Czech Summitu 2018 pak tuto myšlenku ještě rozvedl: *„Umělá inteligence má potenciál sebrat práci všem. Až na lidi, kteří pracují s lidmi – sociální pracovníky, zdravotní sestry,“* řekl před sedmisetčlenným obecnstvem (převážně z řad nejvyššího managementu největších společností působících na středoevropském trhu). *„Možná ubude lékařů, protože značná část jejich práce spočívá v diagnostice a tu může vykonat umělá inteligence, ale neubude sestřiček, protože ty nenahradíte. (...) Roboti se nebudou starat o seniory, to prostě člověk udělá lépe. (...) Na smrtelné posteli budu raději, když mi bude pomáhat sestřička než robot,“* uvedl Pěchouček v jiném rozhovoru.⁹⁵

Tyto predikce korespondují i s číselnými výsledky studie Deloitte, jak dokazuje níže uvedená tabulka popisující vývoj podílů odvětví na zaměstnanosti v Česku. Z tohoto pozorování vychází již nyní nejkladněji (a co se týče uplatnitelnosti i nejperspektivněji) ty, v nichž je stěžejní individuální, „lidský“ přístup a tzv. *softskills* (umění komunikace, empatie a podobné dovednosti).

⁹³ Z přednášky Davida Robertse na SingularityU Czech Summitu v březnu 2018. Uvedený zdroj: statistický úřad USA.

⁹⁴ HORÁČEK, Jakub. *Umělá inteligence může z Česka udělat rozvojovou zemi, varuje profesor, který prodal start-up kolosu Cisco*. Hospodářské Noviny [online]. 14. 10. 2017 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-65915100-umela-inteligence-muze-z-ceska-udelat-rozvojovou-zemi-varuje-profesor-ktery-prodal-start-up-kolosu-cisco>.

⁹⁵ HORÁČEK, Jakub. *Umělá inteligence může z Česka udělat rozvojovou zemi, varuje profesor, který prodal start-up kolosu Cisco*. Hospodářské Noviny [online]. 14. 10. 2017 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-65915100-umela-inteligence-muze-z-ceska-udelat-rozvojovou-zemi-varuje-profesor-ktery-prodal-start-up-kolosu-cisco>.

Vývoj podílů odvětví na zaměstnanosti v Česku (1970 – 2016)			
	1970	2016	změna (p. b.)
Zemědělství, lesnictví a rybářství	15,2%	3,1%	-12,1
Průmysl	37,1%	29,0%	-8,1
Zpracovatelský průmysl	31,9%	26,6%	-5,3
Stavebnictví	7,5%	7,8%	0,3
Obchod, doprava, ubytování a pohostinství	1,1%	1,9%	0,8
Informační a komunikační činnosti	1,4%	2,7%	1,3
Peněžnictví a pojišťovnictví	0,4%	1,8%	1,4
Činnosti v oblasti nemovitostí	1,4%	3,5%	2,1
Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	5,9%	8,7%	2,8
Veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravotní a sociální péče	13,7%	17,6%	3,8
Ostatní činnosti	16,3%	24,0%	7,7
Zdroj: ČSÚ, VŠE*, výpočty Deloitte			
* http://kest.vse.cz/veda-a-vyzkum/vysledky-vedecke-cinnosti/historicke-casove-rady-hdp-ceske-republiky/			

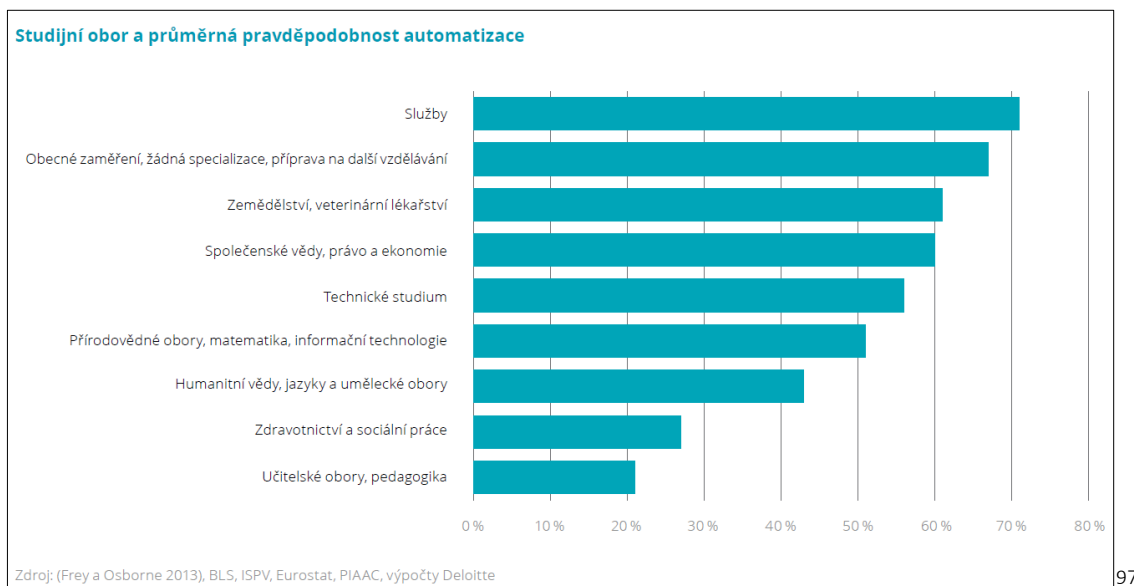
96

A zde se přímo nabízí propojení této a předchozí kapitoly. Vráťm-li se k praktické části této práce, tedy výzkumu mezi absolventy Transkulturní komunikace, jedním z jeho výsledků bylo i zjištění, že rozvoj zmíněných *softskills*, tedy sociálně-psychologických dovedností, vnímá valná většina absolventů jako jednu z hlavních deviz studia TK. Tento fakt tedy dává absolventům poměrně silnou výchozí pozici k uplatnění na trhu práce.

Jiný pohled na věc získáme užitím optiky soustředící se na studijní obory a jejich průměrnou pravděpodobnost automatizace. I z níže uvedené tabulky vyplývají pro Transkulturní komunikaci a její absolventy poměrně dobré zprávy. Vezmeme-li v úvahu, že je obor realizován pod pedagogickou fakultou, můžeme se v podstatě radovat, neboť právě pedagogika a učitelské obory pravděpodobně podlehnou automatizaci **nejméně** ze všech zkoumaných. Tento výsledek je s ohledem na budoucí uplatnění absolventů zajímavý, neboť, jak jsem již citovala v předchozích kapitolách, z výzkumu zde publikovaného jasně vyplynulo, že zhruba třetina absolventů TK dosud hledala své uplatnění právě v pedagogické / vzdělávací sféře.

Nový typ akreditace oboru TK, který se ze Specializace v pedagogice změnil na Humanitní studia, může znamenat i budoucí odliv absolventů ze vzdělávání. Přesto se z níže uvedené tabulky dozvídáme, že humanitní vědy, jazyky a umělecké obory podlehnou automatizaci jen zhruba z 43 %, což je oproti ostatním sférám stále podstatně méně. Sociální práce a přidružené profese, které volí další zhruba třetina absolventů oboru TK, jsou na tom navíc ještě lépe. Pravděpodobnost automatizace zde nedosahuje ani 30 %.

⁹⁶ MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie. Str. 3.

97

Umělá inteligence nebude člověku konkurovat v činnostech, v nichž jsou vysoce individuální přístup a „lidskost“ (jakkoli se v budoucnu může stát její esence hůře uchopitelná), tedy stroji nenahraditelné faktory. Právě v tomto pohledu se nápadně protínají představy o budoucnosti zmiňovaných tří odborníků i autorů zde již mnohokrát citované studie⁹⁸. „*Stroje budou lidi stále více osvobozovat od rutinních činností, kterými se dnes velká část pracovního dne vyznačuje. Práce bude nově založena na jedinečných lidských vlastnostech, jako jsou zvědavost, představivost, kreativita a sociální a emoční inteligence,*“⁹⁹ uvedl John Hagel na konferenci; za pravdu mu dal i David Roberts, byť v návaznosti na to ukázal obraz namalovaný jeho „svévolným robotem“ či anténu, jejíž design (ideální zakřivení pro maximalizaci účinnosti) bylo navrženo (vypočítáno) algoritmičtým robotem a která je nyní, skvěle funkční, na oběžné dráze, čímž demonstroval, že mnohé z vlastností, jež nyní vnímáme jako jedinečně lidské, mohou stroje důstojně, či dokonce v lepší kvalitě nahradit.

Na druhou stranu – mnohé hodnoty jsou lidmi sdílené, a přesto na první pohled až iracionální, jak dokazuje například fenomén trendů. (Dnes by byl patrně dražší obraz namalovaný poměrně unikátním robotem než člověkem, avšak za třicet let to může být právě naopak.)¹⁰⁰ I to nakonec znamená, že svým chováním spojeným s typicky lidskou

⁹⁷ MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie Deloitte. Str. 24.

⁹⁸ MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů*. 2018. Studie Deloitte.

⁹⁹ J. Hagel: *Roboti nás osvobodí od rutinních činností, my se zaměříme na kreativitu a emoční inteligenci* [online]. 6. 3. 2018 [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <https://www.dreport.cz/blog/j-hagel-stroje-nas-osvobodí-od-rutinnich-cinnosti-my-se-zamerime-na-kreativitu-a-emocni-inteligenci/>

¹⁰⁰ Nobelovu cenu za ekonomii za rok 2017 získal vědec, který na „iracionalitě“ nákupčího založil celou svou odbornou tezi. – Srov.: STRNAD, František. *Nobelovu cenu za ekonomii získal „lidský ekonom“*. *Vysvětluje finanční*

(„živou“!) emočností se technice / technologiím i té nejvyšší úrovni, kterou si nyní umíme my i právě zmiňovaní odborníci na inovace představit, nedostižně vymykáme.

Toto tvrzení bych ráda doplnila poslední zde uvedenou citací Michala Pěchoučka: „Ano, umělá inteligence už napsala básničky, hudbu a zcela jistě bude schopna psát i ekonomické, sportovní a politické zpravodajství, ale nemyslím si, že bude kdy schopna napsat knihu. Takovou, která bude k lidem promlouvat, k níž si vytvoří vztah a nějak je ovlivní.“¹⁰¹

A citátem z dle mého názoru právě tak unikátní knihy završím i celou kapitolu: „Byl to obchodník s patentními pilulkami utišujícími žízeň. Když člověk jednu polkne, nemusí týden pít. „Proč to prodáváš?“ zeptal se malý princ. „Je to velká úspora času,“ odpověděl obchodník. „Znalci to vypočítali. Ušetří se padesát tři minuty za týden.“ „A co udělá s těmito padesáti třemi minutami?“ „Co kdo chce...“ Kdybych já měl padesát tři minuty nazbyt, řekl malý princ, šel bych docela pomaloučku ke studánce.“¹⁰² Ačkoli jednou budeme schopni nahradit našimi objevy mnohé, lze předpokládat, že ne o vše budou lidé ve skutečnosti stát, a právě lidskost, respektive (volný) čas se nakonec díky masivnímu rozšíření technologií stane velmi žádanou, a tak i drahou komoditou.

chování. IDnes.cz: *Ekonomika* [online]. 9. 10. 2017 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z:

https://ekonomika.idnes.cz/nobelova-cena-za-ekonomii-2017-dpw-/eko-zahranicni.aspx?c=A171009_114604_eko-zahranicni_rts.

¹⁰¹ DE GOEIJ, Hana. *AI a já*. Vital [online]. Elpida, 2018, 6. 3. 2018, 2017(4) [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <https://vitalplus.org/ai-a-ja/>.

¹⁰² SAINT-EXUPÉRY, A. de: *Malý princ*. 12. vyd. Praha: Albatros, 2005. ISBN 978- 80-00-01462-3. Str. 67.

Závěr

V této práci jsem se rozhodla zpracovat a postupně propojit tři na první pohled nesouvisející témata. V kontextu dnešní doby jsem se zaměřila na humanitní obory a kladla jsem si otázku, zda a proč je jich i dnes potřeba. Věřím, že se mi podařilo dokázat, že i v dnešním světě mají pro společnost svou velikou cenu. Bylo by zavádějící generalizovat, mám ovšem za to, že více než obory jiné vychovávají ze studentů komplexně uvažující lidi, schopné přemýšlet o světě v širších souvislostech, jak ostatně naznačuje i zde publikovaný výzkum s absolventy Transkulturní komunikace, kteří v tomto duchu mluví o své alma mater.

Jakkoli nelze na humanitní obory nahlížet nekriticky (stejně jako všechny ostatní čelí třeba zastarávání metod výuky, zplošťování a zkreslování fakt, potýkají se s nedostatkem motivovaných, schopných pedagogů i výukových pomůcek...), nelze jim ubrat důležité kredity za péči o témata, která jiné obory ve svých sylabech upozadňují nebo opomíjí zcela. Humanitní obory **mají potenciál** vychovávat občany v demokratickém slova smyslu. Lidi etické, poučené historickou zkušeností, vzájemně tolerantní, ohleduplné, myslící na druhé a snad i hůře podléhající komerční i mediální manipulaci.

Ano, jak si všímá například zde již citovaný Liessmann, dnešní školní systém, jeho instituce i společnost sama mnohdy nahlíží na vzdělání a jím oplývajícího člověka jinak, než jak tomu bylo v minulosti. U těch, které považujeme za *vzdělané*, si všímáme jiných kvalit, oceňujeme jiné jejich znalosti, a zapomínáme na celistvost člověka jako osoby. Podle Liessmanna se schováváme za vyprázdněné pojmy: „*Společnost, která ve jménu domnělé efektivity a oslněná představou, že vše může podřídit kontrole ekonomického pohledu, osekává svobodu myšlení, a tím se připravuje o možnost rozpoznat iluze jako iluze, se upsala nevzdělanosti, ať ve svých databázích shromáždila jakoukoliv sumu vědění.*“¹⁰³ Připomíná mi to staré přísloví – pod svícnem je největší tma. Jako lidstvo máme svůj svícen, ale chceme jej větší, lepší, a jsme tak uhranuti jeho budováním, že přehlídíme, že to, na čem stojí, už vlastně není vidět.

Stále markantněji tíhneme k vyčíslitelnosti a měřitelnosti vzdělání, škálujeme jeho úrovně, bodujeme testy, to vše za účelem měřit (se), ale bez zjevného účelu. Přitom pak mnohdy jen klademe důraz na fakta vytržená ze skutečného života, neopřená o nic hlubšího, o nic většího, než jsme my sami jako jedinci.

¹⁰³ LIESSMANN, Konrad Paul. Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění. Přeložila Jana ZOUBKOVÁ. Praha: Academia, 2008, 125 s. XXI. století. ISBN 978-80-200-1677-5. Str. 120.

Obsah skrytý za slovem *vzdělání* je tak mnohdy dohnán do absurdity. Ve školách všech možných stupňů se mnohdy učíme spíše memorovat, nikoli kriticky přemýšlet. Oceňujeme kurióznost informací a jejich objem, ale zapomínáme se ptát na otázku *proč to všechno*.

Jakkoli mé úsudky nejspíše ovlivňuje má osobní zkušenost se studiem humanitně orientovaného oboru i v podstatě velmi pozitivní výsledky výzkumu s absolventy TK, domnívám se, že jsou to právě ony – pro svou domnělou neužitečnost¹⁰⁴ často hanobené – humanitní obory, které mají největší šanci své studenty hodnotově pozvednout, pomoci jim zorientovat se ve světě a vychovat z nich lidi celistvě myslící, schopné reflexe, odstupu, komplexně chápající informace, *lidi vzdělané*. A popravdě nevím, zda se teď opravdu nedopouštím už jen popisu ideálního absolventa Transkulturní komunikace, ale mám za to, že humanitní jsou to právě humanitní obory, které nejvíce motivují své žáky objevovat širokost různých kontextů, věnujíc se navíc tak fundamentálním, člověku nejvíc vlastním tématům, podle nichž se ostatně nazývají obory *humanitními*.

Zarputilého „matematika“ ovšem filosofií nepřesvědčím. To je úvaha, která mne dovedla do bodu, kdy jsem se rozhodla v této práci prozkoumat i humanitním vědám jindy vzdálenější témata a zapojila jsem do svých argumentů i čísla a prognózy vědců, jejichž *vědeckost* (či *vzdělanost*?) by si snad nikdo nedovolil napadnout. Věřím, že alespoň částečně se mi v této práci podařilo dokázat, že humanitní obory, a konkrétně Transkulturní komunikace, v sobě mají nejen potenciál, ale již nyní i mnohé nepopíratelné a pro naše životy potřebné kvality. A to v mnohem větším množství, než v jakém je to ochotna připustit část populace, která mnohé obory *humanities* označuje za pseudo-vědy, jejichž absolventi poté plní úřady práce.

Právě ona uplatnitelnost a bádání v potřebách zaměstnavatelů a budoucnosti pracovního trhu (s ohledem na to, že absolventi TK se do něj teprve zařazují, jsou na začátku své pracovní cesty) mi v tom velmi pomohla. Za hlavní zjištění poslední kapitoly práce považuji fakt, že ačkoli se to tak možná nemusí zdát, jsou to právě lidé pracující s lidmi, rozumějící lidem či alespoň snažící se o to, jejichž práce bude stále více ceněna a hlavně: bude potřeba vždy, navzdory tomu, jak rozsáhlé změny pracovního trhu nás v budoucích dekádách čekají.

S nastupující revolucí, tedy restrukturalizací pracovního trhu, bude přibývat na důležitosti flexibilita pracovních sil. Tu vidím v širokém vzdělanostním záběru absolventů humanitních oborů, v kreativním a kritickém myšlení, v získané samostatnosti uvažování

¹⁰⁴ Byť se podle mne jedná o záměnu pojmů, kdy je *neužitečnost* ve skutečnosti spíše důsledkem nelehké *měřitelnosti* jejích skutečných dopadů.

a rozhodování. Jak ze zdejšího výzkumu vyplynulo a jak ještě níže připomenu, valnou většinu těchto vlastností označovali sami absolventi jako své hlavní devizy. Jinými slovy a s konkrétním zaměřením na absolventy TK: stále vzrůstající požadavek po individuálním přístupu, potažmo nekončící potřeba přímé práce s lidmi, v níž absolventi Transkulturní komunikace vynikají, je pro ně velmi dobrou vyhlídkou. Obzvláště v dnešním rychle se měnícím světě, který není pro každého jednoduše uchopitelný.

Ač myslím, že se v Transkulturní komunikaci zrcadlí opravdu výjimečná konstalace podmínek, a jde tak o obor s velmi specifickou, energickou tvář, věřím, že budu-li citovat výsledek zde publikovaného výzkumu, nebude se týkat jen absolventů TK. Věřím, že pro humanitní obory (jakkoli mohou být zkostnatělé či podléhat jiným neduhům vzdělávacího systému a institucí) obecně platí, že učí své studenty přemýšlet o druhých i sobě samých a mají schopnost vychovat jedince *s všeobecným rozhledem a přehledem v aktuálním dění, kriticky myslící a poučeně pracující s informacemi, lidi otevřené, schopné individuálního přístupu, bez předsudků, s touhou objevovat nové pohledy na věc, se schopností debatovat a tolerovat, ba dokonce respektovat odlišnosti.*¹⁰⁵

Zakladatel zde zmíněné série futurologických konferencí Singularity University Peter Diamandis s oblibou říká: „*The best way to predict the future is to create it.*“¹⁰⁶ Věřím, že absolventi Transkulturní komunikace v této výzvě obstojí. Mají totiž množství znalostí a schopností, díky nimž mohou mnohé dokázat – pro sebe i své okolí.

¹⁰⁵ Všechny tyto jmenované kvality pochází z výsledků tohoto výzkumu, konkrétně jeho části pátrající po největších devizách absolventů TK.

¹⁰⁶ „*Nejlépeším způsobem, jakým lze předpovídat budoucnost, je tvořit ji.*“ – Citát je původně připisován Abrahamu Lincolnovi.

Literatura a použité zdroje

Tištěné zdroje – knihy, periodika

- BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016. ISBN 978-80-7325-402-5.
- BURKE, Peter. *Společnost a vědění II: od Encyklopedie k Wikipedii*. Praha: Karolinum, 2013, 405 s. Limes. ISBN 978-80-246-2046-6.
- HALÍK, Tomáš, Aleš NOVÁK a Jan RANDÁK. *K čemu dnes humanitní vědy?*. V Praze: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2008, 99 s. ISBN 978-80-7308-234-5.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016, 438 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
- LIESSMANN, Konrad Paul. *Hodina duchů: praxe nevzdělanosti : polemický spis*. 1. vyd. Praha: Academia, 2015, 133 s. XXI. století. ISBN 978-80-200-2530-2.
- LIESSMANN, Konrad Paul. *Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění*. Přeložil Jana ZOUBKOVÁ. Praha: Academia, 2008, 125 s. XXI. století. ISBN 978-80-200-1677-5.
- MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, 267 s. Studijní texty. ISBN 80-86429-25-3.
- NUSSBAUM, Martha Craven. *Ne pro zisk: proč demokracie potřebuje humanitní vědy*. Přeložil Otakar VOCHOČ. Praha: Vydal Filosofický ústav AV ČR, v. v. i. ve svém nakladatelství FILOSOFIA, 2017, 273 s. Dnešní svět. ISBN 978-80-7007-489-3.
- SAINT-EXUPÉRY, A. de: *Malý princ*. 12. vyd. Praha: Albatros, 2005. ISBN 978-80-00-01462-3.
- SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. 1. vyd. Ostrava: Moravapress, 2014. 86 s. ISBN 978-80-87853-22-1.
- SCHWAB, Klaus. *The fourth industrial revolution*. 1.vyd. UK: Portfolio Penguin, 2017. viii, 184 stran. ISBN 978-0-241-30075-6.
- ŠEĐOVÁ, Klára a Roman ŠVAŘÍČEK. *Jak psát kvalitativně orientované výzkumné studie. Kvalita v kvalitativním výzkumu*. Pedagogická orientace: vědecký časopis České pedagogické společnosti. Brno: Česká pedagogická společnost, 2013, 23(4), 478-510. DOI: 10.5817/PedOr2013-4-478. ISSN 12114669. Dostupné také z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/698>.

Elektronické zdroje – webové stránky, elektronické články, on-line dostupné studie, metodiky, videa

- CLIFFORD, Catherine. Elon Musk: 'Mark my words — A.I. is far more dangerous than nukes'. *CNBC: Make It* [online]. 2018-03-13 [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.cnn.com/2018/03/13/elon-musk-at-sxsw-a-i-is-more-dangerous-than-nuclear-weapons.html>.
- David Roberts. In: Youtube [online]. 17. 3. 2018 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <https://youtu.be/uZPwfBgo8g4>. Kanál uživatele SingularityU South Africa Summit.
- DE GOEIJ, Hana. *AI a já*. Vital [online]. Elpida, 2018, 6. 3. 2018, 2017(4) [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <https://vitalplus.org/ai-a-ja/>.
- dReport. *D. Roberts: Technologie se na nás valí jako vlna, chytit ji musíte v pravou chvíli* [online]. 6. 3. 2018 [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <https://www.dreport.cz/blog/d-roberts-lidstvo-a-technologie-musi-jit-ruku-v-ruce/>.
- dReport. *J. Hagel: Roboti nás osvobodí od rutinních činností, my se zaměříme na kreativitu a emoční inteligenci* [online]. 6. 3. 2018 [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <https://www.dreport.cz/blog/j-hagel-stroje-nas-osvobodi-od-rutinnich-cinnosti-my-se-zamerime-na-kreativitu-a-emocni-inteligenci/>.
- *First Steps into the Labour Market: International survey of students and graduates* [online]. Central Europe, 2018 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ce/Documents/about-deloitte/ce-first-steps-into-the-labour-market-2018.pdf>. Studie spol. Deloitte.
- *First Steps into the Labour Market: International survey of students and graduates* [online]. Central Europe, 2015 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/hu/Documents/careers/hu-ce-first-steps-2015.pdf>. Studie spol. Deloitte.
- HORÁČEK, Jakub. *Umělá inteligence může z Česka udělat rozvojovou zemi, varuje profesor, který prodal start-up kolosu Cisco*. Hospodářské Noviny [online]. 14. 10. 2017 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-65915100-umela-inteligence-muze-z-ceska-udelat-rozvojovou-zemi-varuje-profesor-ktery-prodal-start-up-kolosu-cisco>.
- *Iniciativa Průmysl 4.0* [online]. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu [cit. 2018-11-13]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/assets/dokumenty/53723/64358/658713/priloha001.pdf>.

- MAREK, David, Petr NĚMEC a Václav FRANČE. *Automatizace práce v ČR: Proč se (ne)bát robotů* [online]. Praha, 2018 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/strategy-operations/Automatizace-prace-v-CR.pdf>. Studie spol. Deloitte.
- MAREK, David, Petr NĚMEC, Václav FRANČE, Edita BOLKOVÁ, Kateřina NOVOTNÁ a Kateřina KRCHNIVÁ. *Sdílená ekonomika: Bohatství bez vlastnictví* [online]. Praha, 2017 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://edu.deloitte.cz/m/Content/DownloadPublication/sdilená-ekonomika-2017>. Studie spol. Deloitte.
- *Metodika ke Klasifikaci oborů vzdělávání (ISCED-F 2013)* [online]. 2013 [cit. 2018-10-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/37519282/cz_isced_f_metodika.pdf/fa192327-9b96-425c-9e19-a87a8cb2a06f?version=1.0.
- *Metodika Konceptu inteligentních měst* [online]. Brno, 2015 [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: http://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/9c597c78-8651-43a8-8d94-bc9f19da74c5/TB930MMR001_Metodika-konceptu-Inteligentnich-mest-2015.pdf. Metodika Ministerstva pro místní rozvoj.
- Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky. *Sociální pracovník a pracovník v sociálních službách* [online]. 2007-01-04 [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/socialni-pracovnik-a-pracovnik-v-socialnich-sluzbach>.
- STRNAD, František. *Nobelovu cenu za ekonomii získal „lidský ekonom“*. Vysvětluje finanční chování. IDnes.cz: Ekonomika [online]. 9. 10. 2017 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: https://ekonomika.idnes.cz/nobelova-cena-za-ekonomii-2017-dpw-/eko-zahranicni.aspx?c=A171009_114604_eko-zahranicni_rts.
- *Transkulturní komunikace* [online]. Hradec Králové: [cit. 2018-10-23]. Dostupné z: <http://transkulturnikomunikace.cz>.
- Univerzita Hradec Králové. *Studijní obory* [online]. Hradec Králové [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs-CZ/UHK/Studium/Studijni-obory.aspx>.

Seznam příloh

- A. Plné znění informovaného souhlasu se zpracováním údajů
- B. Seznam otázek výzkumu („scénář“)
- C. Grafické zpracování výběru referenční skupiny
- D. Rejstřík respondentů

Příloha A: Plné znění informovaného souhlasu se zpracováním údajů

INFORMOVANÝ SOUHLAS PRO ÚČASTNÍKY VÝZKUMU

Byl/a jsem seznámen/a s podmínkami, cílem a obsahem výzkumného projektu Terezy Zyklové s pracovním názvem „Transkulturní komunikace: Otisk oboru v jeho absolventech“. Rozumím jim a souhlasím s nimi.

Souhlasím s účastí na tomto projektu. Dávám výzkumnici své svolení, aby materiál (zvukový záznam rozhovoru), který jsem jí poskytla, použila za účelem sepsání bakalářské práce, popř. odborného článku a pro jakékoliv další odborné publikace a prezentace vycházející z tohoto výzkumu.

Souhlasím se způsobem, jakým bude zachovávána důvěrnost a jak bude má identita chráněna během výzkumu i po jeho skončení. – Toto mi bylo ústně sděleno při podpisu tohoto dokumentu, před začátkem výzkumného rozhovoru.

Souhlasím s nahráváním mého rozhovoru s výzkumnicí a s analýzou výsledného zvukového záznamu a jeho přepisu. Dávám souhlas s citováním veškerých informací, které v rámci rozhovoru zazní.

Rozumím tomu, že pokud se v průběhu rozhovoru objeví pro mne příliš osobní či obtížná témata, mohu odmítnout odpovědět (na jakoukoli z takových otázek) nebo kdykoliv ukončit rozhovor. Rozumím tomu, že mohu odstoupit z tohoto výzkumného projektu do sedmi dnů od poskytnutí rozhovoru.

JMÉNO ÚČASTNÍKA VÝZKUMU:

PODPIS ÚČASTNÍKA VÝZKUMU:

DATUM:

Příloha B: Seznam otázek výzkumu („scénář“)

ÚVOD

Studoval/a jsi před nástupem na TK vysokou školu?

Studoval/a jsi souběžně s TK i jinde?

Studoval/a jsi po dokončení bc. na TK? Proč ano / ne?

SOUČASNOST

Jak se máš? :)

Kde v současnosti působíš (pracuješ / studuješ)?

Popiš prosím náplň své práce / studia:

Baví tě to, co děláš? Co tě na tvé aktuální práci / studiu nejvíce baví, a co naopak nebaví?

Je nějaká vazba mezi tím, co nyní děláš, a oborem Transkulturní komunikace?

Co tě nyní, s odstupem, napadne jako první, když se řekne Transkulturní komunikace?

V čem podle tebe tkví největší potenciál absolventů Transkulturní komunikace?

Jaká myslíš, že je TK ve srovnání s jinými obory? („Daly“ by ti jiné obory to samé?)

Co ti nyní přijde jako největší přínos studia TK?

Co ti nyní přijde jako jeho největší slabina?

MINULOST

Co jsi naopak jako nedostatek viděl/a v době svého studia?

Co ti již tenkrát přišlo jako největší plus studia TK?

Jak bys krátce zhodnotil/a své studium Transkulturní komunikace?

Jaký je tvůj názor na osnovy, jež platily v době tvého studia?

Udělala z tebe TK experta na komunikaci? Připadáš si tak? Připadáš si po TK jako expert na cokoli?

Připadáš si po absolvování TK jako expert v libovolné oblasti?

Hledal/a jsi již jako absolventka práci?

_Pokud ano, jak bys zhodnotil/a nabídku volných pracovních pozic v danou dobu (+kdy to bylo?)?

_ "Pomohlo" ti nějakým způsobem studium TK při hledání práce? Popiš jak a proč.

_Jak myslíš, že studium TK ve tvém CV působilo na zaměstnavatele a proč?

Je podle tebe pracovní trh „připraven“ na absolventy TK? - Jsou zaměstnavatelé ochotni absolventy TK přijímat?

Změnila T/transkulturní komunikace nějak zásadně tvůj život?

"Vycházel/a jsi ze školy" s utříděnými osobními hodnotami? - Pokud ano, hrála v tom nějakou roli TK, její učitelé, předměty,... nebo rozhodovalo něco jiného (např. věk, klíčové životní události)?

BUDOUCNOST

Bude transkulturní komunikace v obecném smyslu nutná pro budoucí generaci?

Bude Transkulturní komunikace (obor) využitelná pro absolventy, např. uplatnitelná na trhu práce?

Kam by měla TK (obor) směřovat?

Měl/a bys případně zájem o magisterské navazující studium TK?

Chceš se v budoucnu věnovat tomu, co děláš nyní (studium / práce), nebo plánuješ rapidně změnit své zaměření?

Doplň souvětí:

"Dnešní doba je ...(DOPLŇ)... a transkulturní komunikace v ní hraje roli ...(DOPLŇ)..."

Schéma zaznamenává přiřazení priorit různým skupinám respondentů a jeho odůvodnění. Ne všechny skupiny s nejvyššími prioritami (1 a 2) však byly do výzkumu zapojeny. Především vzhledem k rozsahu práce se nakonec neuskutečnil žádný z rozhovorů s neabsolventy oboru.

[illegible]

Příloha D: Rejstřík respondentů

Seznam respondentů je řazený abecedně - jména byla respondentům náhodně přidělena (za účelem anonymity). Uvedená data nejsou smyšlená a odpovídají realitě daných skoro-/absolventů.

ALICE

pohlaví: žena
ročník narození: 1992
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2011
absolvovala v roce: 2014
aktuální uplatnění: sociální sféra: koordinátorka osobní asistence
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ano, navazující studium – resocializační pedagogika

APOLENA

pohlaví: žena
ročník narození: 1980
forma studia: kombinované
nastoupila ke studiu: 2014
absolvoval/a v roce: 2018
aktuální uplatnění (práce): projektová managerka
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ne, „zatím neplánuji, těším se na Mgr. obor TK“

BARBORA

pohlaví: žena
ročník narození: 1984
forma studia: kombinovaná
nastoupila ke studiu: 2013
absolvovala v roce: 2016
aktuální uplatnění: mateřská dovolená, dříve práce v telekomunikacích (manažerka)
předchozí studium: ano, archivnictví (2003 – 2007), nedokončeno
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ne, v budoucnu snad magisterské studium

DIANA

pohlaví: žena
ročník narození: 1994
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2014
absolvovala v roce: 2018 (absolvuje)
aktuální uplatnění: asistentka pedagoga (aktuálně zatím brigádně baristka)
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ne

ELIŠKA

pohlaví: žena
ročník narození: 1991
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2012
absolvovala v roce: 2016
aktuální uplatnění: podnikatelka
předchozí studium: semestr na CMTF UPOL a CARITAS – Mezinárodní Humanitární a sociální práce
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ne

ILONA

pohlaví: žena
ročník narození: 1993
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2014
absolvovala v roce: 2017
aktuální uplatnění (práce): pracovník v sociálních službách
předchozí studium: ano, 1 semestr
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ano – Resocializační pedagogika UPCE

JÁCHYM

pohlaví: muž
ročník narození: 1992
forma studia: prezenční
nastoupil ke studiu: 2012
absolvoval v roce: 2016
aktuální uplatnění: student, jednatel společnosti zabývající se floristickými dekoracemi, komentátor památek – archivář (zaměstnanec univerzity)
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ano, navazující: kulturní historie (Ústí nad Labem)

JAROSLAV

pohlaví: muž
ročník narození: 1970
forma studia: kombinované
nastoupil ke studiu: 2013
absolvoval/a v roce: 2016
aktuální uplatnění (práce): IT specialista
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ano, navazující: KTF UK – Aplikovaná etika

JOHANA

pohlaví: žena
ročník narození: 1990
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2010
absolvoval/a v roce: 2013
aktuální uplatnění (práce): PR konzultant
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ano, navazující: MU – Mediální studia a žurnalistika (dokončeno)

JULIE

pohlaví: žena
ročník narození: 1994
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2014
absolvoval/a v roce: 2018 (poslední část státnic v srpnu 2018)
aktuální uplatnění (práce): student
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: „zatím ne, ale plánuji“

KATEŘINA

pohlaví: žena
ročník narození: 1993
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2013
absolvovala v roce: 2018 (absolvuje)
aktuální uplatnění (práce): pojišťovací poradce
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ne, ale „plánuju Mgr. politologii“

KARIN

pohlaví: žena
ročník narození: 1993
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2013
absolvovala v roce: 2018 (absolvuje)
aktuální uplatnění: sociální sféra: asistentka chráněného bydlení (klientů)
předchozí studium: ne
souběžné studium: ano, 1 semestr - Husitská teologická fakulta - sociální a charitativní práce
navazující/další studium: ne + aktuálně neví, jestli chce

KLÁRA

pohlaví: žena
ročník narození: 1991
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2012
absolvovala v roce: 2015
aktuální uplatnění: studentka, brigádnice v oblasti pohostinství / úklidu
předchozí studium: ne
souběžné studium: ano, „souběžně jsem se dostala ještě na pajdák Aj-Nj, rozhodla jsem se ale pro TK po týdnu souběžného studia“
navazující/další studium: 1 rok filozofie (Teologická fakulta v Č. Budějovicích), nyní religionistika na FF UPCE

MARIE

pohlaví: žena
ročník narození: 1991
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2012
absolvovala v roce: 2017
aktuální uplatnění: rodičovská dovolená
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ne (zatím)

MARKÉTA

pohlaví: žena
ročník narození: 1994
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2014
absolvoval/a v roce: 2017
aktuální uplatnění (práce): studentka
předchozí studium: ne
souběžné studium: aktuálně 3. ročník bakalářského studia oboru Sociální pedagogika (kombinovaná forma)
navazující/další studium: ano, navazující: Resocializační pedagogika UPCE

PATRICIE

pohlaví: žena
ročník narození: 1993
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2012
absolvovala v roce: 2016
aktuální uplatnění: studentka, práce v sociálních službách (terénní pracovnice) - sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ano, navazující: Katedra sociální pedagogiky na UHK, obor Sociální pedagogika (kombinovaná forma)

PETR

pohlaví: muž
ročník narození: 1993
forma studia: prezenční
nastoupil ke studiu: 2012
absolvoval v roce: 2015
aktuální uplatnění: ředitel regionální pobočky neziskové organizace (Paměť národa)
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ano, navazující: Karlova univerzita, Politické teorie a současné dějiny

RENATA

pohlaví: žena
ročník narození: 1991
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2010
absolvoval/a v roce: 2013/2014
aktuální uplatnění (práce): OSVČ: trenérka juda, lektorka primární prevence
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ano, další – bakalářské: sociální patologie (nedokončená), „plánuji navazující: sociální práci“

ROMANA

pohlaví: žena
ročník narození: nepřeje si uvést
forma studia: kombinovaná
nastoupila ke studiu: 2013
absolvoval/a v roce: 2016
aktuální uplatnění (práce): nepřeje si uvést
předchozí studium: ano (dokončený Mgr.)
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ne – jediné TK

SÁRA

pohlaví: žena
ročník narození: 1993
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2013
absolvoval/a v roce: 2017
aktuální uplatnění (práce): pracovník v sociálních službách
předchozí studium: ano: 1 rok
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ne (zatím)

SIMONA

pohlaví: žena
ročník narození: 1993
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2012
absolvovala v roce: 2016
aktuální uplatnění: studentka navazujícího studia, občasně supluje na ZŠ
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ano, navazující: kombinované studium učitelství pro II. stupeň – občanská výchova a dějepis, Univerzita Liberec

ŠTĚPÁNKA

pohlaví: žena
ročník narození: 1993
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2012
absolvovala v roce: 2015
aktuální uplatnění (práce): studentka
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ano, navazující: kulturní historie (dříve rok navazující: estetika)

VLASTA

pohlaví: žena
ročník narození: 1993
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2013
absolvovala v roce: 2017
aktuální uplatnění (práce): pedagog v neziskové organizaci pro rodiny ohrožené chudobou
předchozí studium: ne
souběžné studium: ne
navazující/další studium: ano, navazující: Resocializační pedagogika UPCE

ZLATA

pohlaví: žena
ročník narození: 1992
forma studia: prezenční
nastoupila ke studiu: 2013
absolvovala v roce: 2016
předchozí studium: ne
aktuální uplatnění (práce): pracovník v sociálních službách
předchozí studium: ne
souběžné studium: ano – krátce politologie
navazující/další studium: ano, navazující: politologie a afrikanistika

ŽOFIE

<i>pohlaví:</i>	<i>žena</i>
<i>ročník narození:</i>	<i>1975</i>
<i>forma studia:</i>	<i>kombinované</i>
<i>nastoupila ke studiu:</i>	<i>2013</i>
<i>absolvovala v roce:</i>	<i>2017</i>
<i>aktuální uplatnění (práce):</i>	<i>školství: vychovatelka ve školní družině</i>
<i>předchozí studium:</i>	<i>VŠ ne, ale mnoho kurzů</i>
<i>souběžné studium:</i>	<i>ne</i>
<i>navazující/další studium:</i>	<i>ne</i>

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 4/2009 (Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum:.....

Podpis studenta:.....